

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Hugvísindasvið

Smáinnsýn í hinn stóra

heim þýðinga

Pólsk þýðing á hluta af *Gæludýrunum*

eftir Braga Ólafsson

Ritgerð til BA.-prófs í Íslensku sem öðru máli

Artur Soltysiak

Janúar 2013

Háskóli Íslands

Íslensku – og menningardeild

Íslenska sem annað mál

Smáinnsýn í hinn stóra

heim þýðinga

Pólsk þýðing á hluta af *Gæludýrunum*

eftir Braga Ólafsson

Ritgerð til BA.-prófs í Íslensku sem öðru máli

Artur Sołtysiak

Kt.: 040382-2329

Leiðbeinandi: Margrét Jónsdóttir

Janúar 2013

Ágrip

Þessi ritgerð skiptist í tvennt. Annars vegar er þýðing á pólsku á hluta af *Gæludýrunum* eftir Braga Ólafsson, hins vegar greinargerð fyrir þýðinguunni. Ritgerðin greinist í fjóra kafla sem heita inngangur, mynd af þýðingafræði, mynd af þýðingarvinnu og lokaorð. Í fyrsta kaflanum er sagt frá tilgangi og efnisskipan verksins en líka frá bókinni og höfundi hennar. Í öðrum kafla er á fræðilegum nótum veitt innsýn í margs konar þýðingafræðileg málefni. Þá kemur þriðji kafli þar sem sjónum er beint að þeim vandamálum sem semjandinn átti við að glíma í þýðingu. Þessi kafli sýnir hvar munur milli íslensku og pólsku leynist. Næstur í röðinni kemur fjórði kafli. Þar er efninu safnað saman og hugleiðingar um verkið birtast. Eftir kaflana fjóra kemur svo heimildaskrá, pólska þýðingin og íslenski frumtextinn. Þannig má lýsa í stórum dráttum innihaldi þessa verks.

Við samningu greinargerðarinnar lagt var ríkt á um tvö aðalmarkmið. Í fyrsta lagi að hún yrði ekki bara á rökrænum, vísindalegum nótum heldur líka á listrænum: Hún átti að miðla bæði upplýsingum og fagurfræðilegum gildum. Og í öðru lagi að hún myndaði eina samloðandi heild þar sem á milli mismunandi eininga hennar notaðar eru brýr. Undir mat lesenda er það síðan lagt hvort þessum markmiðum hefur verið náð.

Efnisyfirlit

Fyrsti kafli: Inngangur.....	7
<i>1.1 Tilgangur og efnisskipan ritgerðarinnar.....</i>	<i>7</i>
<i>1.2 Um höfundinn</i>	<i>7</i>
<i>1.3 Um bókina</i>	<i>9</i>
Annar kafli: Mynd af þýðingafræði.....	13
<i>2.1 Um efni þessa kafla</i>	<i>13</i>
<i>2.2 Hvað er þýðing?</i>	<i>13</i>
<i>2.3 Saga þýðingafræðinnar</i>	<i>16</i>
<i>2.4 Viðmiðunarpunktar í þýðingaflokkun</i>	<i>22</i>
<i>2.5 Þýðingarferli.....</i>	<i>24</i>
<i>2.6 Textagreining.....</i>	<i>27</i>
<i>2.7 Þýðingaraðferðir</i>	<i>28</i>
<i>2.8 Jafngildishugtak</i>	<i>32</i>
<i>2.9 Nokkur hugtök til viðbótar.....</i>	<i>38</i>
<i>2.9.1 Markhópur</i>	<i>38</i>
<i>2.9.2 Málsnið</i>	<i>39</i>
<i>2.9.3 Falskir vinir</i>	<i>39</i>
<i>2.10 Samantekt</i>	<i>41</i>
Priðji kafli: Mynd af þýðingarvinnu.....	41
<i>3.1 Um efni þessa kafla</i>	<i>41</i>
<i>3.2 Persónufornöfn</i>	<i>42</i>
<i>3.3 Um ósamsett horf.....</i>	<i>44</i>

<i>3.4 Um lokið horf I</i>	47
<i>3.5 Óbein ræða</i>	52
<i>3.6 Orðræðuagnir</i>	56
<i>3.7 Orðaleikur</i>	58
<i>3.8 Viðskeyttur og laus greinir</i>	60
<i>3.9 Þýðingaraðferðir</i>	62
<i>3.10 Samantekt</i>	66
Fjórði kafli: Lokaorð	67
Heimildaskrá	70
Pólska þýðingin	75
Íslenski frumtextinn	

Fyrsti kafli: Inngangur

1.1 *Tilgangur og efnisskipan ritgerðarinnar*

Í ritgerðinni öðlast lesendur innsýn í heim þýðinga með því að kynnast greinagerð á pólskri þýðingu á hluta *Gæludýranna* og ýmiss konar málefnum sem tengjast henni. Hér í innganginum verður sagt frá bókinni og höfundi hennar. Í öðrum kafla umfjöllunin beinist að þýðingafræði þar sem á fræðilegum nótum verður rætt um ýmis þýðingafræðileg mál. Af honum tekur þriðji kafli við. Hann er hagnýtti hluti ritgerðarinnar en í honum gefst kostur á að kynna sér þýðingarvinnuna frá ýmsum sjónarhornum og sjá hvar munur milli íslensku og pólsku er fólginn. Næstur í röðinni kemur fjórði kafli sem eru lokaorð verksins. Þar verður efninu safnað saman og hugleiðingar um verkið birtast. Eftir kaflana fjóra kemur svo heimildaskrá, pólska þýðingin og viðauki sem geymir íslenska frumtextann.

1.2 *Um höfundinn*¹

Bragi Ólafsson er leikritaskáld, ljóðskáld, prósahöfundur og tónlistarmaður. Hann er fjögurra barna faðir, kvæntur Sigrúnu Pálsdóttur. Hann kom í þennan heim í Reykjavík 11. ágúst 1962. Árið 1981 lauk hann verslunarprófi frá Verzlunarskóla Íslands og stúdentsprófi frá nýmáladeild Menntaskólans við Hamrahlíð tveimur árum seinna. Á árunum 1985—1986 nam hann spænsku við Granadaháskóla á Spáni og náði að klára 30 einingar í spænsku og spænskum bókmenntum við Háskóla Íslands 1986—1987.

Á starfsferli sínum hefur hann gegnt margs konar störfum, spilaði t.d. á bassagítar, fyrst með pönkhljómsveitinni Purrki Pillnikki 1981—1992 og svo með

¹ Það sem segir um höfundinn, líf hans og störf er tekið af síðunni <http://bragi.funksjon.net>. Heimildir um verk hans eru fengnar af síðunni <http://bokmenntir.is> þar sem fjallað er um Braga.

hljómsveitinni Sykurmolunum, ásamt því að vera útgefandi hjá fyrirtækinu Smekkleysu 1987—1992. Upp úr 1990 stjórnaði hann Jazzhljómsveit Konráðs Bé. Árið 1993 þýddi hann skáldsöguna *Glerborgina* en auk þess hefur einnig þýtt mörg ljóð fyrir útvarp og ýmiss konar tímarit, t.a.m. eftir Max Jacob, Vicente Huidobro, Guillaume Apollinaire og Fernando Pessoa. Frá 1997 til 2001 starfaði hann hjá auglýsingastofu í Reykjavík sem prófarkalesari og textagerðarmaður. Jafnframt því að fást við ofangreind störf (sem í rauninni eru hér ekki öll upptalin) hefur hann alltaf skrifað og frá árinu 2001 hefur hann alfarið sinnt skriftum.

Fyrsta bók Braga var ljóðabókin *Dragsúgur*. Hún kom út árið 1986 og var fyrsti hlekkur í keðju ýmiss konar skrifa sem fylgdu á eftir. Meðal þess sem hefur runnið úr penna hans má nefna ljóðabækur, margar smásögur, leikrit og skáldsögur. Árið 1999 kom út frumraun hans á sviði skáldsagnagerðar, bókin *Hvíldardagar* sem var tilnefnd til Íslensku bókmenntaverðlaunanna. Eftir hana og frábærar viðtökur sem hún fékk hefur hann í kjölfarið samið næstu skáldsögur, þ.e. bækurnar *Gæludýrin* (tilnefning til Íslensku bókmenntaverðlaunanna 2001 og Menningarverðlauna DV í bókmenntum 2002), *Samkvæmisleikir* (hlaut Menningarverðlaun DV í bókmenntum 2004) og *Sendiherrann* (tilnefning til Bókmenntaverðlauna Norðurlandaráðs 2008). Nýjustu bækur hans eru skáldsagan *Handritið að kvíkmynd Arnar Featherby og Jóns Magnússonar um uppnámið á veitingahúsinu eftir Jenný Alexson* (tilnefning til Íslensku bókmenntaverðlaunanna 2010) og á árinu 2012 komu út ljóðabókin *Rómantískt andrúmsloft* og skáldsagan *Fjarveran*.

1.3 Um bókina²

Ein af þessum ágætisbókum - *Gæludýrin* - hefur mikla þýðingu fyrir þessa ritgerð. Hún kom út árið 2001 og eins og sést hér að framan fékk hún strax mikla viðurkenningu. Hún hefur verið þýdd á nokkur tungumál: Árið 2003 kom hún út í Danmörku í danskri þýðingu (*Kæledydrene*), 2004 í Pýskalandi í þýskri þýðingu (*Die Haustiere*), 2008 í Bandaríkjunum í enskri þýðingu (*The Pets*) og 2011 í Frakklandi í franskri þýðingu (*Les animaux de compagnie*). Gagnrýnendur á Íslandi og víða um heim hafa gefið henni fína dóma og segja má að með tilurð þessarar bókar hafi höfundur hennar orðið þekktur á alþjóðavísu.

Í fyrirlestrinum *Gæludýrin og hinn ömurlegi sögumaður* sem Bragi hélt í Háskóla Íslands hinn 18. febrúar 2010 sagði hann frá sköpun bókarinnar. Þessi fyrirlestur var nokkuð langur (rúmar 23 blaðsíður; sjá neðanmálgrein 2) og því verður hann ekki endursagður hér nema að litlum hluta. Meðal þess sem kom fram í fyrirlestrinum væri vert að nefna hvernig hugmyndin að *Gæludýrunum* kviknaði.

Braga er minnisstætt að hugmyndin að bókinni var í rauninni tvær ólíkar hugmyndir sem urðu til af tilviljun. Önnur hugmyndin kviknaði þegar hann var að drekka kaffi heima hjá sér á Laufásveginum og allt í einu fór hann að hugsa um eldhúsgluggann sem ef til væri opinn einmitt á því andartaki. Svo ímyndaði hann sér einhverra hluta vegna að hann væri að sjóða vatn í potti þegar einhver kæmi að útidýrunum og byrjaði að banka. Af einhverri ástæðu ákvæði hann að opna ekki og feldi sig undir rúmi í næsta herbergi en gleymdi pottinum með sjóðandi vatninu. Bankandi maðurinn sæi síðan pottinn í gegnum eldhúsgluggann og tæki ákvörðun um að smeygja

² Hér er haldið áfram að nota efni af síðunum <http://bokmenntir.is> (fyrsta efnisgreinin) og <http://bragi.funksjon.net>. (önnur efnisgreinin). Að því er varðar hinn hluta þessa undirkafla þá á hann rætur sínar að stórum hluta að rekja til fyrirlestrarins *Gæludýrin og hinn ömurlegi sögumaður* eftir Braga Ólafsson (þriðja, fjórða og áttunda efnisgreinin) en annars til ýmissa annarra heimilda sem tilvitnanir í sviga benda á.

sér inn, þar sem glugginn væri opinn, til að stöðva suðuna og koma jafnvel í veg fyrir tjón af einhverju tagi. Sá einstaklingur, eins og höfundurinn ímyndaði sér hann, var soðinn saman úr tveimur eða þemur karlmönnum, sem hann þekkti, en engum konum. Fyrsta hugmyndin að bókinni samanstóð einmitt af þessum samsetta einstaklingi, sjóðandi vatninu og húsbóndanum í felum undir rúminu og um leið og hún fullmótaðist hitti hún á hina hugmyndina sem lengi hafði verið að veltast um í kollinum á höfundinum.

Sú hugmynd varðaði gæludýrin, þau sem birtast í titli bókarinnar. Um það bil tíu árum áður en Bragi fór að vinna að ritun sögunnar heyrði hann kunnan breskan mann segja frá svolítið einkennilegum atburði sem skeði í bakgarðinum hans í Suðurlundúnum. Um var að ræða naggrís sem lenti í grátbroslegu slysi: Hann hafði nefnilega komist ofan í sementspoka og var að gæða sér á sementinu þegar einhver maður (líklegast eigandi hússins eða einhver úr fjölskyldu hans (upplýsingar um það eru ekki í fyrirlestrinum)) tók eftir því og snaraðist að dýrinu til hjálpar. Til að byrja með reyndi hann að hrista af því sementið en eftir stutta stund komst hann að niðurstöðu um að það dygði ekki til að þrífa skinnið á því almennilega. Í kjölfarið dró hann fram vatnsslöngu sem var einhvers staðar í garðinum og fór að skola sementinu burt af því. Hann hélt áfram að gera það í stundarkorn þar til hann allt í einu ákvað að leggja frá sér slönguna og beygði sig niður að dýrinu. Honum datt nefnilega í hug að þetta væri algert frumhlaup hjá sér því vegna vatnsins byrjaði sementið að harðna utan um aumingja naggrísinn sem átti ekki langt líf eftir. Og þótt dapurlegur geti virst þessi endir af frásögn Englendingsins af atburðinum þá varð hann, í dálitið breyttu formi, tíu árum seinna að hinni hugmyndinni að bókinni, þ.e. hugmyndinni um two unga menn sem fá það verkefni að hafa gát á nokkrum gæludýrum en standa ekki undir þeim væntingum

sem eru bundnar við þá: Gæludýrin sem þeir passa drepast við sömu aðstæður og dýrslega fyrirmyndin þeirra.

Ofangreind hugmynd ásamt þeirri fyrstu (um samsettan einstakling skríðandi inn um gluggann til að stöðva suðuna meðan húsbóndinn dylst undir rúminu) voru, eins og hefur komið fram, kveikjan að bókinni *Gæludýrin* sem, líkt og aðrar sögur, hefur sinn ákveðna stíl. Á vefsíðunni [rithringur.is](#)³ segir að Bragi notist við stíl sem sé í senn ljóðrænn (áhrif frá upphaflegri iðkun skáldskapar), hversdagslegur (mest áberandi í samtölum) og léttur að frásagnarhætti. Því er við að bæta að vert er að geta þess sem á beinan eða óbeinan hátt varðar stíl bókarinnar og kemur fram í ummælum gagnrýnenda sem og höfundarins sjálfs.

Nafnlaus gagnrýnandi hjá hinu virta tímariti *Kirkus Review*, sbr. [mbl.is](#) (4. september 2008), segir t.d. að bókin sé sumpart tilvistarleg skáldsaga í anda Paul Auster og sumpart grimmilegur skopleikur í anda Beckett eða jafnvel Kafka. Annar gagnrýnandi, Paul La Farge hjá Barnes & Noble, sbr. Frey Gígja Gunnarsson (2008:62), heldur því fram að tök Braga á hinum súrealískum aðstæðum Emils S. Halldórssonar, hinnar óheppnu aðalpersónu, séu lítið síðri en tök hins japanska Murakami og að *Gæludýrin* verði e.t.v. í framtíðinni sígild saga um lokuð rými. Í greininni *Kafka Light* eftir Jón Yngva Jóhannsson (2001:17), síðasta gagnrýnandans sem hér er vísað til, kemur fram að sagan sé umfram allt ótrúlega vel skrifuð og fyndin (húmorinn í henni nálgist ærslafengni og absúrdisma eins og hann segir) og að byggingu hennar svipi að nokkru leyti til velheppnaðrar smásögu. Fyrir utan það minni hún hann á skáldskap Kafka (aðstæður og hegðun persónanna séu á mörkum raunsæis) og sé skemmtisaga af bestu gerð sem erfitt sé að lesa öðruvísí en í einni lotu.

³ Þetta efni birtist 17. september 2003. Skoðað síðast í júní 2012.

Í grein eftir blaðamanninn PÁÁ eða Páll Ásgeir Ásgeirsson (2001:22) segir að höfundurinn Bragi Ólafsson hafi í starfi sínu á auglýsingastofunni fjarlægt sig frá því að hugsa í ljóðmyndum með því að læra að skrifa knappan og skýran texta (sem hafi notast honum vel við skáldsagnaskriftir); þrátt fyrir þetta segist hann almennt ekki sækjast eftir því að búa sér til eða tileinka sér einhvern ákveðinn stíl. Hann reyni bara að forðast það sem sér finnist óþolandí í skáldskap, t.d. markvissa, beina fyndni. Og ef eithvað eigi forgang í því sem Bragi skrifí þá sé þetta leit að fugurð hefur Árni Þórarinsson (2001:6) sagt.

Þegar Bragi er spurður að viðfangsefni *Gæludýranna* þá á hann enn erfiðara með að skilgreina það en stíl þeirra. Hann veit ekki svarið og langar ekki til að vita það; að hans mati snýst hlutverk skáldsagnahöfundarins ekki um að útskýra söguefnið og ekki er heldur sanngjarnt að mælast til þess að bók sé um eithvað ákveðið. En þótt *Gæludýrin* séu ekki um neitt ákveðið ber hér, til að klára umfjöllunina svo að nægilegt geti talist, að reyna að endursegja í stuttu máli um hvað þau fjalla.

Í bókinni segir nefnilega, sbr. Jón Yngva Jóhannsson (2001:17), frá Emil S. Halldórssyni, vinningshafa í happdrætti, sem er kominn heim til Reykjavíkur eftir stutta dvöl í Lundúnum; allt í einu heyrir hann bankað á útidyrnar. Þetta er Hávarður, gamall kunningi hans, sem vill endurnýja gömul kynni. Emil líst ekki vel á það og opnar ekki fyrir honum en þar sem eldhúsglugginn er opinn virðast endurfundir þeirra vera óhákvæmilegir. Nú þarf Emil að fela sig og fer undir rúm á meðan Hávarður skríður inn um gluggann. Á þessari stundu byrjar svo aðalhluti sögunnar þar sem sjónarhornið flyst algerlega yfir til Emils. Eftir þetta fylgist hann með því sem gerist í íbúðinni undan rúminu sínu og reynir að gera sér mynd af ástandinu.

Annar kafli: Mynd af þýðingafræði

2.1 Um efni þessa kafla

Í þessum kafla verður á fræðilegum nótum dregin mynd af þýðingafræði. Til að byrja með í 2.2 verður tekið til umfjöllunar hugtakið þýðing og reynt að varpa skýrara ljósi á það. Í 2.3 er rakin saga þýðinga og þýðingafræði. Í 2.4 er komið að viðmiðunarpunktum í þýðingaflokkun og umræðu um efnið. 2.5 fjallar um þýðingarferli og liði þess. Eftir það í 2.6 tekur við textagreining þar sem verður bent á ýmislegt til að gera hana á faglegan hátt. Í 2.7 verður farið orðum um þýðingaraðferðir. Í 2.8 er jafngildishugtakið skoðað en það er eitt af grundvallaratriðum þýðinga. Að lokum í 2.9 verður rætt um nokkur hugtök til viðbótar, þ.e. markhóp, málsnið og falska vini. En áður en að því kemur skal byrjað á því að útskýra hugtakið þýðing.

2.2 Hvað er þýðing?

Að mati Mondays (2001:4–5) getur hugtakið þýðing eitt og sér vísað til þrenns: til almenns efnissviðs, afurðar (texta sem hefur verið þýddur) eða ferlis (framleiðsluathafnar þýðinga). Þessi skilgreining er ein af mörgum og margvíslegum skilgreiningum sem hafa komið fram á þessu hugtaki í aldanna rás. Samt sem áður þýðir þetta ekki að auðvelt sé að benda á einhverja staka skilgreiningu sem lýsi því á fullnægjandi hátt og því verður hér litið á nokkrar.

Eftir að Jón G. Friðjónsson (2006:1) hafði skoðað merkingu á nokkrum sögnum sem eru notaðar um athöfnina að þýða í erlendum tungumálum komst hann að því að í íslensku samsvaraði þeim sögnin *þýða* (mest notuð um þessa iðju í nútímaíslensku) og að allar merktu þær ‘færa e-ð yfir’. Þetta er latneska sögnin *transfero*, enska sögnin *translate*, þýska sögnin *übersetzen* og danska sögnin *oversætte*. Að þessari niðurstöðu

fenginni fullyrti hann svo að með þýðingu væri tiltekinn texti færður af einu máli á annað og að slík færsla væri býsna flókin og með ýmsu móti.

Í *Íslenskri orðabók* (2007:1231) birtast tvær útskýringar varðandi hugtakið. Önnur útskýringin er á sögninni *þýða* ‘snúa úr einu máli á annað, endursega á öðru máli sömu hugsun og tjáð er á fyrra málinu, útleggja’ og hin á nafnorðinu *þýðing* ‘útlegging, það að þýða úr einu máli á annað, snúa texta af einni tungu á aðra • það sem hefur verið þytt’. Eins og má sjá eru báðar þessar skilgreiningar í hnitmiðuðu formi og dæmigerðar fyrir bækur af þessu tagi.

Í orðabókinni *Terminologia tlumaczenia*⁴, sem er safn af gagnlegum grunnorðaforða til hagnýtrar kennslu í þýðingum, er að finna merkilega skilgreiningu á þýðingu, sbr. Delisle o.fl. (2004:101), sem birtist hér að neðan ásamt íslenskri þýðingu eftir semjanda ritgerðarinnar.

- (1) a. Operacja transferu międzyjęzykowego, która polega na zinterpretowaniu sensu tekstu wyjściowego i na zredagowaniu tekstu docelowego, na podstawie ustalonionych relacji ekwiwalencji między tymi dwoma tekstami, zgodnie z parametrami aktu komunikacji i ograniczeniami systemowymi narzuconymi tłumaczowi.

- b. Tilfærsluaðgerð á milli tungumála sem snýst um túlkun á skilningi frumtextans og útfærslu marktextans miðað við fastsett tengsl jafngildis á milli þessara tveggja texta og samkvæmt eiginleikum boðskiptaathafnar og kerfistakmörkum sem þýðandi situr uppi með.

⁴ Á íslensku yrði titill bókarinnar *Íðorðaforði þýðinga*.

Við þessa skýringu koma svo tvær athugasemdir sem skýra hugtakið enn frekar. Í fyrsta lagi er sagt að þýðing varði skrifaða texta og sé í andstöðu við túlkun sem gildi bara um munnlega miðlun á milli tungumála. Í öðru lagi segir að hún sé ákveðið form tilvitnana þar sem þýðandi sé ekki höfundur frumtextans og tjái með öðrum málsaðferðum það sem hafi áður verið skrifað.

Í *Tvímælum* talar Ástráður Eysteinsson (1996:25–26) um „skorinorðustu“ skilgreininguna á því hvað þýðing sé. Hún er fengin úr mjög mikilvægri bók í sögu þýðingafræðinnar, *A Linguistic Theory of Translation*, eftir J. C. Catford frá 1965. Skilgreiningin er þessi:

- (2) the replacement of textual material in one language [source language] by equivalent textual material in another language [target language].

Samkvæmt þessu segir Catford að í þýðingu sé skipt á texta í einu máli og jafngildum texta í öðru. Hér er fullyrt að textinn í markmáli⁵ sé jafngildur frumtextanum og þess vegna hefur þessi skilgreining, þótt stutt sé, orðið að ásteytingarsteini milli fræðimanna. Margir þeirra væru þó örugglega sammála næstu skilgreiningu. Hún virðist vera myndrænni en hinár skýringarnar enda styðst hún við samanburð af tónlistarsviði, sbr. Tabakowska (2008:7). Höfundur hennar er breskur sagnfræðingur sem heitir Norman Davies. Skilgreining hans sést hér að neðan ásamt íslenskri þýðingu eftir semjanda ritgerðarinnar:

- (3) a. Sądzę, że przekład jest jak melodia grana na innym instrumencie i w innej tonacji. *Arię na strunie* g Bacha, skomponowaną na skrzypce, da się

⁵ Með markmáli er átt við málið sem þýtt er á.

rozpoznać, jeśli się ją usłyszy zagrana na puzonie w tonacji B-dur.

Niektóre aranżacje mogą się okazać niemal tak dobre jak oryginalny układ Bacha. Żadna jednak nie zabrzmi dokładnie tak samo.

- b. Ég held að þýðing sé eins og laglína sem er spiluð á annað hljóðfæri og í annarri tónategund. *Aríu á G-streng* Bachs, sem er samin fyrir fiðlu, er hægt að þekkja aftur ef hún heyst spiluð á básúnu í B-dúr. Sumar útsetningar geta reynst næstum eins góðar og frumlegt tónverk Bachs. Prátt fyrir það hljómar engin nákvæmlega eins.

Á þessum orðum endar Davies sína skýringu sem að mati semjanda ritgerðarinnar ætti að teljast mjög vel orðuð og er sú síðasta í umfjölluninni um skýringar á þýðingarhugtakinu.

Nú má gera að því skóna að hugtakið þýðing sé nokkru skýrara fyrir lesendum þótt ekki nema örþrot skýringanna á hugtakinu komi fram í þessari umfjöllun. Í flestum þeirra eru fólgir einhvers konar umskipti og hreyfing: Áður en frumtexti verður að þýðingu þarf hann að fara í gegnum ýmiss konar breytingar í markmálinu. Þessi umskipti og hreyfing eru einkennandi fyrir þýðingarferli og fyrst svo oft er reynt að útskýra hvað þýðing er með því að vísa til þess virðist þetta vera góð ástæða til að fjalla um það nánar. En áður en kemur að því skal víkja að tveimur öðrum viðfangsefnum.

2.3 *Saga þýðingafræðinnar*

Til að skilja eðli þýðingafræðinnar á fullkomnari hátt en ella og undirbúa lesendur betur fyrir lestur á viðfangsefnum sem henni tengjast, og koma næst, þarf að gera sér grein fyrir því að undirstöður þýðingafræðinnar eiga sér mjög langa sögu. Sú saga er

vitnisburður um þróun þýðinga og sýnir hvernig í aldanna rás hefur myndast í kringum þær fræðileg umfjöllun sem leiddi til þess að þýðingafræði varð sjálfstæð fræðigrein seint á 20. öld.

Samkvæmt Wojtasiewicz (1957:7) byrjuðu menn að þýða í Mið-Austurlöndum fyrir um 5000 árum eða jafnvel fyrr. Undirrót þess voru að öllum líkindum hratt vaxandi menningarleg samskipti á milli þjóða sem bjuggu þar á þeim tíma. Fyrir 4000 árum voru menn þegar færir um að þýða á þroskaðan og eftirtektarverðan hátt. Þannig þýddu þeir til dæmis *Gilgameshkviðu* úr súmersku yfir á akkadísku.

Næsta skref í sögu þýðinga, mikilvægara og umfangsmeira, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:35), var svo tekið á eyjunni Pharos nálægt Alexandríu í Egyptalandi. Á þessum stað, í kringum árið 250 f. Kr.⁶, var stefnt saman 70 eða 72 þýðendum og þeir voru látnir þýða *Gamla testamentið* úr hebreisku yfir á grísku fyrir grískumælandi gyðinga (sem voru stór hluti íbúa sem skildi ekki trúarbók sína). Þýðendurnir unnu í einangrun og án nokkurs samráðs sín á milli þar til verkinu var alveg lokið. Þegar þýðingarnar voru loksins bornar saman kom í ljós að hvert einasta orð var nákvæmlega eins. Ástæða þess var talin vera guðleg forsjá. Þetta leiddi til þess að þýðingin var viðurkennd sem heilög og fékk heitið *Septuaginta*.

Í andstöðu við *Septuagintu*, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:37), sem var trúarleg útlegging, voru þýðingar veraldlegra texta úr grísku á latínu þær sem Rómverjar stunduðu. Í rauninni fóru þeir að gera það áður en *Septuaginta* leit dagsins ljós og þeir skildu eftir sig þýðingar sem hafa haft veruleg áhrif á vestræna bókmennta- og menningarsögu.

⁶ Ártalið er úr *Íslensku alfræðiorðabókinni P-Ö* (1990:221).

Á vegum Rómaveldis, eins og haft er eftir Ástráði Eysteinssyni (1996:37), vann fyrsti nafnkunni þýðandinn í sögu evrópskra bókmennta, Grikkinn Lívíus Andrónikus. Hann var þræll Rómverja en vegna menntunar sinnar fór hann að vinna sem þýðandi. Afkastageta hans á þessu sviði var mikil og með útleggingum sínum auðgaði hann á greinilegan hátt rómverskt menningararlíf. Meðal þess sem hann þýddi ber að nefna sérstaklega *Odysseiskviðu* (um 240 f. Kr.) sem er eitt helsta lykilverk vestrænna bókmennta. Í aldanna rás hafa óteljandi menn þýtt hana en fyrstur þeirra var einmitt Andrónikus.

Eftir daga Andrónikusar komu fleiri þýðendur fram í Rómaveldi. Frægastur þeirra allra var ræðumaðurinn og rithöfundurinn Markús Túllíus Ciceró (106–44 f. Kr.), sbr. Tinnu Ásgeirdsdóttur (2008)⁷. Fram kemur hjá Tinnu að hann sé stundum kallaður faðir vestrænnar þýðingafræði því hann hafi byrjað fyrstur manna að tala um þýðingarferlið og jafnframt veitt ráðleggingar um bestu leiðirnar til að þýða. Í ritum sínum um ræðumennsku og stjórnsmál, m.a. í ritunum *De Oratore*, *De finibus bonorum et malorum* og *De optimo genere oratorum*, skrifi hann um þýðingar og tilverurétt þeirra og verji þær gegn andstæðingum sem hafi talið þýðingar slakari en gríska frumtexta. Í síðasta ritinu af þessum þremur leggi hann auk þess sérstaka áherslu á umfjöllun um þýðingaraðferð sem hann hafi beitt í þýðingu sinni á Demosþenes, hinum mikla ræðumeistara Aþenu. Það sem komi þar fram er að hann hafi ekki viljað þýða frá orði til orðs heldur þannig að hugsanir, ritháttur og málsnilld meistarans varðveitist svo að latínutextinn verði lipur. Með þessari skoðun hafi hann sýnt stuðning sinn við frjálslegar þýðingar og hrint af stað umfjöllun um tvær gagnstæðar gerðir á þýðingum (*frá orði til orðs eða merking fyrir merkingu*) sem margir hafa velt fyrir sér síðan.

⁷ Ljóst er að Tinna byggir þessa grein að nokkru leyti á Ástráði Eysteinssyni (1996:38).

Híerónimus kirkjufaðir, sem var uppi á árunum 347—429, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:40), dáðist mjög að hinum frjálslegu þýðingaskoðunum Cícerós enda notaði hann frjálslega þýðingaraðferð í vinnu sinni að latneskri biblúþýðingu sem síðar fékk nafnið *Vulgata*. Til að byrja með studdist hann við *Septuagintu* sem var þá mikils metin við norðanvert Miðjarðarhaf en síðan ákvað hann að nota líka hebreiska frumtextann. Um það hvernig þýðingarvinnu að biblútextanum var hagað skrifaði hann nánar í bréfi til Pammakíusar (395 e. Kr.)⁸. Í bréfinu segist hann fylgja Cíceró á meðan hann þýði úr grísku nema í þýðingu heilagrar ritningar þar sem sjálf orðaröðin sé sköpuð af Guði og bætir við, miðað við ummæli Dedecius (1988:125) um bréfið, að almennt séð leiði þýðing frá orði til orðs til fáranleikans. Hjá Ástráði Eysteinssyni og Daniel Weissbort (2006:18) kemur fram að á móti þessum ákveðnu skoðunum þá voru margir, þeirra á meðal annar kirkjufaðir, Ágústínus (354—430). En þrátt fyrir gagnrýnina, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:41), varð *Vulgata* smám saman hinn allsráðandi biblútexti í kaþólsku kirkjunni og kannski máttugasta útlegging sem til hefur verið.

Óskipt drottnun *Vulgötu*, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:41), sem samkvæmt orðum kirkjuvaldsins var hið rétta og sanna Guðs orð, hafði varað út miðaldir en þegar endurreisnin tók við kom fram á sjónarsviðið nýr og mikilvægur maður í sögu þýðinga; hann breytti þessu ástandi. Hann hét, sbr. Sigurjón Árna Eyjólfsson (2011), Marteinn Lúther (1483—1546) og var þýskur prófessor í guðfræði. Hann hrinti siðaskiptunum af stað og þau hefðu ekki orðið að veruleika af eins miklum glæsileika ef biblúþýðing hans, sem grundvallaðist að mestu á grískum og hebreiskum frumtexta, hefði ekki komið út árið 1534. Þessi þýðing, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:52—54), var tímamótaverk bæði í sögu þýðinga og sögu þýskrar tungu. Hún var á þýsku sem var skiljanleg alþýðu

⁸ Upplýsingar um viðtakanda bréfsins og ritunartíma þess koma ekki fyrir hjá Ástráði Eysteinssyni en eru teknar að láni frá Lerner (2011).

og gerði hana líkari veraldlegum texta. Fyrir utan það vék hún á ýmsum stöðum frá hinum hefðbundna kaþólska skilningi á ritningunni. Dæmi um það, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:52–55), er t.a.m. setningin „maðurinn réttlætist af trúnni einni“ þar sem *einni* er bersýnilega viðbót Lúthers. Kaþólikkar litu ekki með jákvæðum augum á svoleiðis viðbót og því þurfti Lúther að þola margar árásir. Þær náðu samt ekki að koma í veg fyrir útbreiðslu siðaskiptanna og biblíubýðingar hans og þetta dró verulega úr vinsældum *Vúlgötunnar*.

Hinn byltingarsinnaði Lúther var þó ekki einasti Þjóðverjinn sem vann sér fastan sess í sögu þýðinga því að sitt framlag í henni átti líka Friedrich Schleiermacher (1768–1834), guðfræðingur og heimspekingur að mennt, sbr. Schleiermacher (2010:5). Ástráður Eysteinsson (1996:75–80) skrifar að hann sé gjarnan nefndur faðir nútímatúlkunarfræði því að hann hafi átt lykilþátt í afnámi aðgreiningar á trúarlegri og veraldlegri túlkun sem hafi skilað sér þannig að almenn undirstaða fyrir túlkunarkenningar hafi orðið til. Enn fremur hafi hann gert greinarmun á trúarlegum og veraldlegum þýðingum eins og Lúther með sinni biblíubýðingu þótt á þveröfugum forsendum sé. Dæmi um það sé ritgerð hans *Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens (Um hinar mismunandi þýðingaraðferðir)*⁹ sem hafi verið flutt í fyrirlestrarformi í Berlín 1813. Í ritgerðinni greini hann eiginlegar þýðingar (sem taki til skáldskapar og fræðimennsku) frá því sem hann nefni „Dolmetschen“ (munnlegar og skriflegar þýðingar í viðskiptum og annars staðar). Þessu næst hafni hann því að endursögn og endursköpun tilheyri þýðingarhugtakinu þar sem þær séu undanhald fyrir þýðingarvandanum. Eins og Ástráður Eysteinsson segir (1996:77–79) leggi hann til tvær leiðir sem þýðandi geti valið í þessum vanda; þeim megi þó ekki blanda saman.

⁹ Titill greinarinnar er frá Schleiermacher (2010:5).

Hann geti fært lesarann til höfundarins eða höfundinn til lesarans. Af þessum tveimur leiðum falli eingöngu sú fyrsta undir þýðingu sem (eins og Schleiermacher bætir við í lok verksins) eigi að bera merki síns uppruna og auðga með því markmenningu. Þetta hafi verið aðalhlutverk þýðinga að mati Schleiermachers sem með sinni merku ritgerð í þýðingaorðræðunni á 19. öld marki á ýmsan máta veginn fram í gegnum öldina og yfir jaðar þeirrar tuttugustu.

Eftir 5000 ára sögu þar sem margar kynslóðir manna hafa þýtt meira og minna og hugsað um eðli þýðinga kom loksins blómaskeið þeirra, tuttugasta öldin, sbr. Bukowski og Heydel (2009:5–6). Einmitt um hana miðja tók að mólast grundvöllur þýðingafræðinnar þar sem fyrst var farið að hugsa um aðgreiningu hennar frá öðrum fræðum. Sérstaka þýðingu fyrir frelsunarferli þýðingafræðinnar sem sérstæðar, ómálvíssindalegrar greinar hafði bókmenntafræðin. Árið 1972 leysti þýðandinn James Holmes af sér bönd málvíssindalegrar þýðingafræði, sbr. Bukowski og Heydel (2009:6), og skilgreindi umfang samþættrar fræðigreinar sem hann nefndi *Translation studies*. Þessi atburður er talinn vera tímamót fyrir þýðingafræði sem beinist að bókmenntum því hann opnaði fyrir henni nýjar víddir. Þetta leiddi til þess að þýðingafræði braust endanlega undan drottnun málvíssinda sem takmörkuðu hana og hún gerðist sjálfstæð þverfagleg fræðigrein á áttunda áratugnum.

Hér verður látið staðar numið og ekki farið meira í efnið þar sem fjöldi upplýsinga sem kemur fram í þessum undirkafla ætti að nægja fyrir lesendur til að glöggva sig á stöðu þýðinga í gegnum aldirnar. Eins og má sjá á mörgum stöðum í framangreindri umfjöllun er sagt frá bíblíubýðingunum. Þetta er alls ekki tilviljun því *Bíblían* hefur verið frá fornu fari vinsælasta viðfangsefni þýðenda og skipar því stóran sess í sögu þýðinga. Fyrir utan hana er líka fjallað um nokkrar meiri háttar persónur sem

áttu hver sitt framlag til núverandi þýðingafræði. Þær verðskulda kærar þakkir en við skulum láta þær núna í friði og næsti undirkafli taki við.

2.4 *Viðmiðunarpunktar í þýðingaflokkun*

Hjá Dábska-Prokop (2000:207) kemur fram að menn hafi frá fornu fari flokkað þýðingar eftir tegundum og tengt þetta mál jöfnum höndum flokkun á textum. Útleggingu og þýðingu sem ferli hafi verið hrært saman og talað m.a. um þýðingu skáldskapartexta og þýðingu nytjatexta, þýðingu trúarlegra og veraldlegra texta. Fyrir utan það hafi verið gerður munur á þýðingum þar sem einblínt sé á form og þýðingum sem einblíni á innihald.

Dábska-Prokop (2000:207) bendir á að fyrir nútímovísindamenn sem horfa á þýðingu sem ferli (starfsemi þýðandans) séu eftirfarandi atriði viðmiðunarpunktur:

- (4)
- a. breyting á mállegum táknum
 - b. þýðingarmáti
 - c. þýðingarstefna
 - d. tegund og hlutverk textans
 - e. þýðingaraðferð

Þegar Dábska-Prokop (2000:207) talar um breytingu á mállegum táknum á hún við þrjár tegundir þýðinga sem Roman Jakobson gerði greinarmun á. Hér að neðan verða þær skilgreindar nánar með hliðsjón af því sem Jón G. Friðjónsson skrifaði um þær (2006:2).

- (5) a. Þýðing innan tungumálsins eða *umorðun* þar sem ákveðin boð birtast í nýrri mynd innan sama málkerfis.
- b. Þýðing milli tungumála eða *eiginleg þýðing* þar sem merking frumtextans er flutt af einu máli á annað.
- c. Þýðing milli táknerfa eða *umhverfing* þar sem mállegum táknum er skipt út fyrir tákna úr öðru táknerfi.

Í sambandi við þessar þrjár tegundir nefnir Dábska-Prokop (2000:207) þrennt. Í fyrsta lagi að í a-tegund geti breytingin stafað af tímaþætti (t.d. þegar miðaldapólska sé þýdd á nútímapólsku) eða þjóðfélagslegu og menningarlegu ástandi (s.s. þegar sagnfræðibók sé löguð að þörfum barna). Í öðru lagi að dæmi um b-tegund sé t.d. þýðing Mitsuyoshi Numano á bókinni *Solaris* eftir Stanisław Lem þar sem um japönskun á pólskri skáldsögu sé að ræða. Og í þriðja lagi að því er varðar c-tegund þá geti þetta verið t.a.m. kvíkmyndun skáldsögu þar sem í staðinn fyrir málleg tákna komi í miklum mæli sjónraen og hljóðræn tákna, þ.e. mynd og tónlist.

Um þýðingarmáta segir Dábska-Prokop (2000:207) að þegar hann sé hafður til viðmiðunar þá merki þetta að þýðingu á skrifuðum textum þar sem þýðandi komist í snertingu við varðveittan texta (t.d. á prenti, á kasettu eða í formi skjátexta) sé stillt upp sem andstöðu við túlkun (munnlega þýðingu): hvísltúlkun, samfélagstúlkun (t.d. þegar túlkað er fyrir fólk í opinberum stofnunum, t.a.m. á spítala), samtalstúlkun eða ráðstefnutúlkun o.s.frv. En með þýðingarstefnu sé annars vegar átt við þýðingu yfir á móðurmálið eða erlent mál en hins vegar við þýðingu í báðar áttir ef kunnáttu í báðum tungumálunum sé fullkomín.

Hvað snertir tegund og hlutverk textans þá kveður Dábska-Prokop (2000:207) að hér sé aðallega tekið tillit til ráðandi tegundar en textar séu að jafnaði blanda af einkennum margra tegunda. Tegund textans hljótist að mestu af hlutverki tungumálsins sem sé ríkjandi í honum. Samkvæmt sígildri skiptingu Karls Bühlers geti texti haft táknrænt, tjáningarríkt eða tilkomumikið hlutverk og verið flokkaður sem lýsing, frásögn, röksem darfærsla o.s.frv.

Pessu til viðbótar fer Dábska-Prokop (2000:207) nokkrum orðum um þýðingaraðferð. Með hliðsjón af því hvernig Newmark (1988:46–47) skiptir þýðingum segir hún að annars vegar sé höfð t.d. þýðing á grundvelli merkingar¹⁰ (e. *semantic translation*) þar sem lögð sé áhersla á orðréttu miðlun á inntaki og formsatriðum frumtextans og hins vegar þýðing á grundvelli tjáningar (e. *communicative translation*) sem snúist um túlkun og viðleitni til að kalla fram hjá lesendum marktextans viðeigandi viðbrögð með því að nota í þýðingu mál sem sé þeim eðlilegt (nánar um þýðingaraðferðir í 2.7).

Listinn yfir fyrnefnd atriði getur hjálpað við flokkun þýðinga eftir tegundum en samkvæmt orðum höfundar hans, Dábska-Prokop (2000:207), er hann á engan hátt tæmandi þar eð hann byggist aðeins á verkum sem hafa verið álitin endurspeglar það mikilvægasta sem hafi gerst á sviði þýðingafræðinnar.

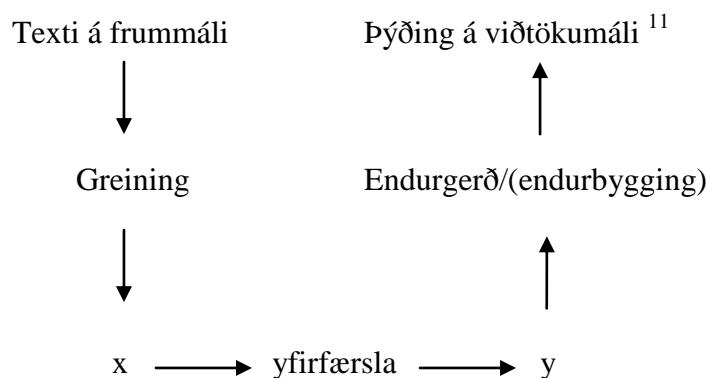
2.5 Þýðingarferlið

Eins og kom fram, áður en umfjöllunin um sögu og tegundir þýðinga hófst, eru við þýðingarferli annars vegar bundin hreyfing í átt að markmálinu og hins vegar umskipti á frummálinu; þetta gerist samtímis. Þessi lýsing á þýðingarferlinu er frekar gróf og til að

¹⁰ Hugtökin þýðing á grundvelli merkingar og þýðing á grundvelli tjáningar eru tekin að láni frá Jóni G. Friðjónssyni (2006:15).

gera hana fyllri verður hér notast við ummæli sérfræðinga. Fyrst verða hugtakinu gerð frekari skil með líkani Nida og Taber og svo með ummælum Jiří Levý.

Samkvæmt líkani Nida og Taber byggist þýðingarferli á þremur skrefum (greiningu, yfirfærslu og endurbyggingu) og lítur þannig út:

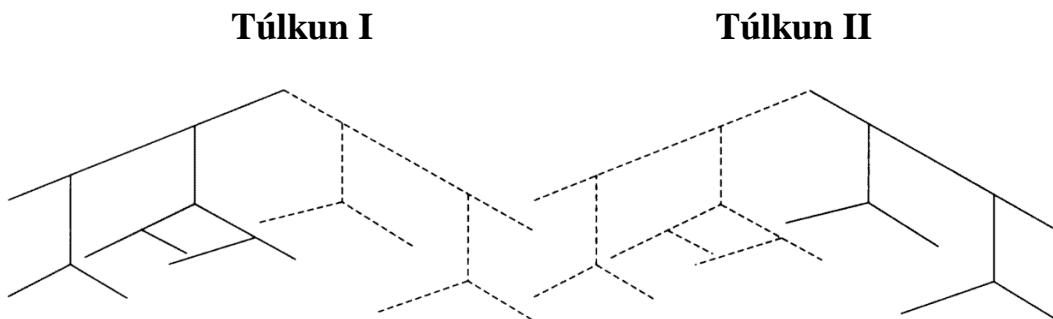
Mynd 1: Líkan Nida og Taber

Fyrsta skrefið, sbr. Nida og Taber (2003:33), er greining þar sem yfirborðsgerð (upplýsingar sem koma fram í frumtextanum) er greind miðað við (a) málfræðileg tengsl og (b) merkingu orða og hvernig þau birtast í samsetningum. Annað skrefið kallast yfirfærsla. Það er þegar efni sem búið er að greina er flutt í huga þýðandans úr frummáli til markmáls. Þriðja skrefið, endurbygging, þar sem flutt efni er endurbyggt á þann hátt að lokaskilaboð eru fullkomlega viðunandi í markmálinu.

Levý lýsir þýðingarferlinu með öðrum áherslum. Eins og fram kemur hjá Ástráði Eysteinssyni (1996:110) birtist það Levý fyrst og fremst sem ákvarðanaferli, þar sem þýðandi þarf að taka ákvörðun af ákveðnum fjölda möguleika. Strax og hann hefur ákveðið einn möguleika hefur hann jafnframt búið til samhengi fyrir ákveðinn fjölda

¹¹ Öll orðin í líkaninu eru tekin að láni frá Jóni G. Friðjónssyni (2006:11).

frekari ákvarðana þar sem, sbr. Venuti (2000:148–149), þýðingarferli er eins og leikur með fullum upplýsingum. Þennan leik má bera saman við skák. Það er vegna þess að fyrri ákvarðanir og ástand sem þær orsaka hafa áhrif á næstu skref. Þegar þýðandi velur annan af tveimur möguleikum tekur hann ákvörðun um annan af tveimur mögulegum leikjum. Ef þýða á t.d. orðið *mensch* í titli á leikriti Bertolts Brechts *Der gute Mensch von Sezuan* (Góða sálin frá Sesúan) á ensku getur þýðandi gert það með orðinu *man* eða *woman*. Það hvort orðið verður valið hefur síðan áhrif t.a.m. á málfræðileg form (lo., so.) sem snerta hetjuna í leikritinu, túlkunina á henni og það hvernig er leikritið uppsett almennt. Eftirfylgjandi myndir eiga að útskýra ákvarðanaferli enn betur að mati Levýs, sbr. Venuti (2000:149):

Mynd 2: Skýring Venuti

Á myndunum, sbr. Venuti (2000:149), má sjá heilar línur (möguleikar sem eru ennþá til staðar fyrir þýðanda í kjölfar fyrstu ákvörðunarinnar) og brotnar línur (möguleikar sem eru horfnir vegna þessarar ákvörðunar). Til einföldunar sýna þær allar ákvarðanir í tvíliðuðu formi en umfang mögulegra ákvarðana getur hugsanlega verið miklu meira. Báðar þessar myndir eru síðasti liður í tillögu Levýs sem lýkur umfjöllun um þýðingarferlið í þessari ritgerð.

En áður en næsta viðfangsefni tekur við væri vert að draga saman það helsta sem varðar þýðingarferlið með því að reyna að sameina báðar hugmyndirnar. Í stuttu máli má svo segja að þýðingarferlið snúist um greiningu á frumtextanum, yfirfærslu þes efnis sem hefur verið greint og endurbyggingu þess á forsendum markmálsins að því viðbættu að í öllu ferlinu gegna ákvörðunartaka og val lykilhlutverki.

2.6 *Textagreining*

Í undanfarandi kafla var farið orðum um þýðingarferlið og með aðstoð fræðimanna var hægt að gera það enn skýrara. Ljóst er að meginliðir þess eru þrír. Þeir eru greining, yfirfærsla og endurbygging. Þegar þýðandinn ætlar að þýða ætti fyrsta skrefið að vera undirbúningur sem er fólginn í greiningu á textanum; það á þó sérstaklega við um þá þýðendur sem eru óreyndir. Best er að gera það vandlega því að góð greining auðveldar þýðingarvinnunna og gerir afurð hennar fullkomnari. Hér að neðan verður kafla sérstaklega helgaður þessu máli.

Til að framkvæma textagreininguna á faglegan hátt leitum við í smiðju til fagmanna, þeirra Heimis Pálssonar og Höskuldar Þráinssonar (1988:73–74), en hjá þeim er að finna neðangreindan spurningalista. Spurningunum þarf auðvitað að svara og best er að gera það samviskusamlega:

- (6)
 - a. Hvernig texti er á ferðinni?
 - b. Hver er höfundurinn, er mikilvægt að afla sér einhverra upplýsinga um hann?
 - c. Hvaða ritvenjur ríkja / ríktu í frummálinu?

- d. Hvernig málsnið notar höfundur? ¹²
- e. Hvaða viðtakendum var ritið ætlað?
- f. Hvernig á að koma til skila staðreyndum og upplýsingum frumtextans?
- g. Hvað einkennir stíl frumtextans?

Þegar búið er að svara öllum spurningunum merkir þetta annars vegar endi á greiningu textans á frummálinu og hins vegar endi á skilgreiningu forsendna hans á markmálinu. Eftir það kemur ekkert annað til greina en að kynnast þýðingaraðferðum og huga að notkun þeirra.

2.7 *Þýðingaraðferðir*

Samkvæmt skilningi Vinays og Darbelnets, sbr. Venuti (2000:84), eru aðferðirnar sem eru notaðar í þýðingum samtals sjö og skiptast í beinar og óbeinar. Hverja þeirra er hægt að nota eina sér eða með öðrum (einni eða fleiri). Hér að neðan verða þær skilgreindar nánar; fyrst þrjár beinar og svo fjórar óbeinar (þær mynda röð eftir flækjustigi þar sem fyrsta aðferðin er einföldust). Þessar þýðingaraðferðir eru eftirfarandi:

- (7) a. tökuorð (e. *borrowing*)
- b. tökuþýðing (e. *calque*)¹³
- c. orðrétt þýðing (e. *literal translation*)
- d. orðaskipti (e. *transposition*)
- e. merkingartilfærslur (e. *modulation*)

¹² Samkvæmt *Íslenskri orðabók* (2007:652) er málsnið ‘stíll á máli, mismunandi eftir tölzuðu og rituðu máli og ræðst af því hvað hæfir aðstæðum hverju sinni’.

¹³ Semjandi ritgerðarinnar notar þetta orð í sömu merkingu og Marion Lerner. Hún var kennari hans í fræðilega hluta námskeiðsins *þýðingar* sem fór fram á haustmisseri 2011. Honum er hins vegar vel ljóst að í íslensku er orðið notað á svolítið annan hátt.

- f. jafngildi (e. *equivalence*)
- g. aðlögun (e. *adaptation*)

Tökuorð (e. *borrowing*) er einfaldasta leið til að þýða, sbr. Delisle og fl. (2004:124).

Hún er notuð til að skapa stílræna verkun þegar vilji stendur til að innleiða liði frummálsins í markmálið en líka vegna skorts á samsvarandi orði eða orðatiltæki í markmáli. Sem dæmi um fyrsta flokkinn má taka setninguna *Chodźmy do pubu* ‘Við skulum fara á pöbb’ þar sem í staðinn fyrir pólsk orð, t.d. *pijalnia piwa* ‘ölkrá’ er notað tökuorð úr ensku. Dæmi um annan flokkinn getur hins vegar verið orðið *trojka* ‘þriggja hesta rússneskt sameyki’,¹⁴ sem á sér ekki samsvörun í pólsku.

Um tökuþýðingu stendur hjá Venuti (2000:85) að hún sé sérstök tegund láns þar sem tjáningarfórm úr frummálínu sé tekið upp í markmálið eftir að hver liður þessa forms hafi verið þýddur bókstaflega á markmálið. Í *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego* (1993:255) er tökuþýðingu skipt í tvær tegundir:

- (8) a. Tökuþýðing á stöku orði er þegar hver liður þessa orðs er þýddur bókstaflega og haldið er með því í form þess, sbr. t.d. pólska orðið *drapacz chmur* ‘skýjakljúfur’ sem er tökuþýðing á enska orðinu *skyscraper*.
- b. Tökuþýðing á orðasambandi er þegar orð sem mynda einhvers konar orðasamband eru þýdd bókstaflega, sbr. t.d. pólska orðasambandið *wyjść*

¹⁴ Merkingin er fengin úr *Słownika języka polskiego PWN P- Ż*, sbr. Drabik og Sobol (2007:400).

z szafy ‘að koma út úr skápnum’ sem er tökuþýðing á enska orðasambandinu *coming out of the closet*.

Að því er varðar orðréttu þýðingu (e. *literal translation*) þá segir Jón G. Friðjónsson (2006:13) að í henni sé orðskipunum frummálsins (orðaröð) skipt út fyrir nánustu samsvaranir í markmálinu og að stök orð séu þýdd beint. Notkun orðréttu þýðingaraðferðarinnar, sbr. Venuti (2000:86), er algengust á milli tungumála sem eru náskyld (t.d. á milli ensku og frönsku), sérstaklega þó þeirra sem deila sömu menningu. Sem dæmi um svoleiðis þýðingu þjóna þessar tvær setningar, sbr. Venuti (2000:86):

- (9) *I left my book on the table upstairs. = J'ai laissé mon livre sur la table à l'étage.* ‘Ég skildi bókina mína eftir á borðinu uppi.’

Hjá Venuti (2000:88) er líka að finna efni um orðaskipti (e. *transposition*) sem er fyrsta óbeina aðferðin. Hún snýst um það að orði úr einum flokki sé skipt út fyrir orð úr öðrum flokki án þess að merkingunni sé breytt. Semjandi ritgerðarinnar freistaðist til þess að taka um hana eftirfarandi dæmi:

- (10) a. *feel tipsy* ‘vera í kippnum’ (lo. í ensku breytt í no. í íslensku),
 b. *In the early 20th century* ‘í byrjun 20. aldar’ (lo. í ensku breytt í no. í íslensku).

Úr annarri heimild, sbr. Delisle og fl. (2004:61–62), er komin skilgreining á merkingartilfærslum (e. *modulation*) sem eru önnur óbeina aðferðin. Í skilgreiningunni

kemur fram að þýðandi sem beiti henni ummyndi form skilaboðs með því að skipta um sjónarhorn og leggja aðrar áherslur en frumtextinn. Merkingartilfærslur eigi sér stað þegar heiti hlutans leysi af hugtak í heild, óhlutstætt hugtak hlutstætt hugtak, sögn í þolmynd sögn í germynd; en auk þess einnig við aðrar aðstæður eins og eftirfarandi dæmi sýna en þau eru komin frá Dábska-Prokop (2000:139):

- (11) a. Á ensku er sagt frekar neikvæðan hátt: *It is not difficult to show ‘það er ekki erfitt að sýna’* en á frönsku á jákvæðan hátt: *Il est facile de démontrer ‘Það er auðvelt að sýna.’*
- b. Á ensku er sagt: *The key-hole ‘lyklagat’* en á frönsku: *Le trou de la serrue ‘skráargat.’*
- c. Á ensku er sagt sem svo (orðtak): He *read the book from cover to cover* ‘hann las bókina frá kápu til kápu’, þ.e. spjaldanna á milli, en í frönsku *Il lut le livre de la première à la dernière page* ‘hann las bókina frá fyrstu til síðustu blaðsíðu.’

Að mati Vinays og Darbelnets, sbr. Venuti (2000:89), er þessi breyting réttmæt þegar hætta er á því að afurð þýðingarinnar verði texti sem er klaufalegur og í ósamræmi við málvenju.

Jafngildi (e. *equivalence*), sbr. Venuti (2000:90), er heiti á þriðju óbeinu þýðingaraðferðinni sem snýst um að leysa af málvenjubundið form tjáningarinnar í frummálinu (sérstaklega föst orðasambönd, orðatiltæki eða málshætti) með ígildi þess (að því er varðar hlutverk) í markmálinu. Ígildi þetta þarf ekki að vera líkt sinni fyrirmynnd, hvorki stíllega né formgerðarlega. Til að útskýra aðferðina enn frekar notar

semjandi ritgerðarinnar pólskan málsháttinn *Kto rano wstaje temu pan Bóg daje* ‘sá sem vaknar snemma þeim Guð gefur’. Hann á sér íslensku samsvörúnina sem er á þessa leið: *Morgunstund gefur gull í mund.*

Aðlögun (e. *adaptation*) er fjórða óbeina aðferðin, sú síðasta af þýðingaraðferðunum skilgreindum af Vinay og Darbelnet, sbr. Venuti (2000:90—92), og um leið sú flóknasta. Hún er notuð þegar ástand sem er lýst í frumtextanum er ekki þekkt í markmenningunni. Þegar svo stendur á þarf þýðandi að skapa ástand sem telja má svarandi. Gott dæmi um það, sem semjanda ritgerðarinnar kom til hugar að nota, er t.a.m. setningin *Hvítur eins og snjór*. Í þessari setningu er snjórinn tákna hvíta litarins. Þetta er sjálfsagt fyrir Evrópubúa en ekki endilega fyrir mann í Afríku þar sem snjór þekkist ekki í flestum ríkjum þessarar álfu og vegna þess þarf að nota annað orð í staðinn. Svona orð gæti verið t.d. hegri, fugl sem er hvítur á litinn og er örugglega kunnur mörgum Afríkubúum.

Ein af þýðingaraðferðunum eftir Vinay og Darbelnet kallast *jafngildi*; engu að síður er notkun þessa heitis víðtækari. Það spannar auk þess hugtak sem er eitt af grundvallaratriðum þýðinga og því verður það gert að umfjöllunarefnin næsta undirkrafla.

2.8 *Jafngildishugtakið*

Að mati margra fræðimanna, sbr. Dábska-Prokop (2000:68), er hugtakið *jafngildi* (e. *equivalence*) eitt það mikilvægasta í þýðingafræði. Þeir eru auk þess almennt sammála um að jafngildi þurfi að vera fólgιð, í einu eða öðru formi, í hverjum þeim texta sem kallast þýðing. Prátt fyrir þessar skoðanir, sbr. Dábska-Prokop (2000:68), er jafngildi langt frá því að vera óumdeilt. Menn skilja það á ýmsa vegu. Eftir því hvaða afstöðu þeir tala þeir um þýðingareiginleika sem er nauðsynlegur og gagnlegur; eða öfugt, þýðingareiginleika sem er margræður og skapar ranga hugmynd um tengsl frumtextans

við marktexta. Sumir fræðimenn, sbr. Pym (2010:39, 64), t.d. Mary Snell-Hornby eða fulltrúar *Skopos-kenningarinnar*, halda því auk þess fram að þetta hugtak sé óþarfð eða hafna því jafnvel alveg.

Biblú- og þýðingafræðingurinn Eugene Nida, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996: 89–90), gegndi mjög mikilvægu hlutverki í að draga hugtakið enn frekar inn í umræðuna, fyrst og fremst með verki sínu *Toward a Science of Translating* sem kom árið 1964 og skipti sköpum í sögu þýðinga. Kenningar sem þar koma fram byggir Nida á boðskiptafræði, fræðigrein sem einbeittir sér að samskiptaboðum. Hann skiptir jafngildi í tvennt: formlegt jafngildi og áhrifajafngildi.

Skilgreining Nida á formlegu jafngildi er eftirfarandi, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:90):

- (12) Formlegt jafngildi beinir athygli að boðunum sjálfum, bæði formi þeirra og inntaki [...]. Frá þessum formlega sjónarhóli er þýðanda í mun að boðin í viðtökumálinu svari eins nákvæmlega og mögulegt er til hinna ýmsu þátta í frummálinu.

Dábska-Prokop (2000:68) segir að með formlegu jafngildi sé aðallega lögð áhersla á frummálið og næstum vélræna endursköpun eiginleika þess (einkum þá setningafræðilegu og orðasafnslegu) eins og í þýðingunni *frá orði til orðs* sem hafi verið mikið gagnrýnd sem óskýr og í raun ómöguleg.

Ástráður Eysteinsson (1996:91) þýddi einnig það sem Nida segir um áhrifajafngildi. Að álti Nida grundvallast það á:

- (13) algjörlega eðlilegri framsetningu og reynir að setja viðtakandann í samband við hegðanamynstur sem ríkjandi er í hans eigin menningarsamfélagi; slíkt jafngildi krefst þess ekki að hann skilji menningarþætti í samhengi frummálsins til að skilja boð textans.

Þessi skilgreining gefur til kynna, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:91), að kjarni áhrifa-jafngildis sé viðleitni til að ná fram áhrifum á lesendur sem samsvara þeim sem lesendur frumtextans verða sjálfir fyrir. Hér er megináhersla lögð á viðtakandann og viðbrögð hans en um leið eru merking og innihald frumtextans endurspegluð. Um þýðingu, sbr. Bukowski og Heydel (2009:64), sem byggir á áhrifajafngildi myndi tvítyngd og tvímenningarleg persóna segja: Ég þýddi þetta einmitt svona.

Góð leið, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:95), fram hjá tvíhyggju Nida (því hún sýnir að jafngildisáherslur geta verið af ýmsu tagi) er tillaga þýðingafræðingsins Werners Kollers, sbr. Pisarska og Tomaszkiewicz (1996:170), um víðtækt jafngildi (e. *global equivalence*). Það tekur til ýmissa upplýsinga í textanum sem eru að hans mati undirstaða jafngildissambands tveggja texta og eru á þessa leið, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:95):

- (14) a. viðfangsefni verksins
b. orðalag
c. texta- og málvenjur
d. áhrif á viðtakanda
e. formfegurð textans

Eftir skilningi Pisarska og Tomaszkiewicz (1996:170) með a (í 14) er átt við að í þýðingu þurfi að endurspeglar upplýsingar frumtextans sem varði veruleika utan málsins; með b að þýðing þurfi að einkennast af sama stíl og frumtextinn; með c að þýðingartexti þurfi að uppfylla ritstjórnarreglur ákveðinnar textategundar, t.d. sem fræðitexti; með d að texti þurfi að vera aðlagður vitneskju viðtakandans svo að hægt sé að skilja hann en með e að af þýðingu sé krafist að hún vekji sömu fagurfræðilega upplifun og frumtextinn. Þessari fimmflokkun, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:95), hafa að sjálfsögðu ekki orðið allir sammála (frekar en tvíflokkun Nida) þrátt fyrir frumleika hennar og kosti.

Slóvakískur bókmenntafræðingur og þýðingarannsakandi, Anton Popovič, ímyndar sér jafngildi á svolítið annan hátt; hann skiptir því í fjóra flokka. Þá er unnt að finna í bókinni *Translation Studies* eftir Susan Bassnett (2002:33):

- (15) a. jafngildi á mágisindalegu stigi (e. *linguistic equivalence*)
- b. agnýtt jafngildi (e. *paradigmatic equivalence*)
- c. stílrænt jafngildi (e. *stylistic (translational) equivalence*)
- d. textalegt jafngildi (e. *textual (syntagmatic) equivalence*)

Bassnett (2002:33) segir að a (í 15) birtist í þýðingunni *frá orði til orðs* en b sé mikilvægari tegund jafngildis að dómi Popovič og komi fram í málfræðilegum atriðum; um c sé að ræða þegar áhrif og merking frumtextans haldist óbreytt í marktextanum en um d þegar raðvenslum frumtextans, t.d. formi, sé komið til skila í marktextanum.

Pótt margir fræðimenn, meðal annars á borð við þessa framangreindu, hafi litið með jákvæðum augum á tilveru jafngildishugtaksins í þýðingarheiminum, hafa með

tímanum vaknað efasemdir um gildi þess. Sem dæmi um það, sbr. Pisarska og Tomaszkiewicz (1996:167), má taka verkið *Translation and Text Transfer* eftir Bretann Anthony Pym frá árinu 1992. Þar er jafngildi tileinkaður heill kafli með undirköflum sem hafa titla í formi staðhæfinga. Þær lýsa ágætlega núverandi skoðunum í garð þessa hugtaks:

- (16) a. Jafngildi getur þýtt hvaðeina fyrir hvern fræðimann.
b. Jafngildi er einhliða og án geranda.
c. Jafngildi er ósamhverft.
d. Jafngildi endurspeglar ekki eðlileg tengsl á milli kerfa.
e. Jafngildi hefur farið úr tísku.

Gott dæmi um fyrsta atriðið getur verið atvik, sbr. Ástráð Eysteinsson (1996:98–99), úr lífi Alexanders Jóhannessonar (1888–1965)¹⁵. Í forspjalli sínu að íslenskri þýðingu á *Faust* Goethes þýddi hann þýska orðið *sorge*, sem merkti áhyggju, með orðinu *sorg*. Að mati hans var þetta rétt lausn enda var *sorg* á þeim tíma ennþá notað í íslenskum skáldskap í fornu merkingunni ‘áhyggja’ og sýndi málsöguleg tengsl á milli tungumálanna tveggja. Um þessa lausn var Ágúst H. Bjarnason honum ekki sammála sem fannst betra að nota í þýðingu orð sem er eðlilega notað yfir áhyggju í nútímaíslensku. Af þessu dæmi má greinilega sjá að viðhorf manna til þess hvað er jafngildi getur verið gerólíkt.

Staðhæfingin í öðrum liðnum, sbr. Pym (1992:38–40), á upptök sín í skilgreiningum sem kynna jafgildishugtak á svipaðan hátt og skilgreining Catfords (sjá 2

¹⁵ Ártölin eru úr *Íslensku alfræðiorðabókinni A-G* (1990:28)

í 2.2). Í þess háttar skilgreiningum er aðaláhersla lögð á lokaniðurstöðu þýðinga sem er afrakstur einhliða ferlis þar sem gerandi skiptir ekki máli og því er sagt að jafgildi sé einhliða og án geranda.

Í þriðja liðnum er fullyrt að jafngildi sé ósamhverft. Í augum semjanda ritgerðarinnar er þetta alveg rétt. Staðfesting þess geta verið t.d. kartöflur af nýrri uppskeru. Á Íslandi eru þær kallaðar *nýjar kartöflur* en í Póllandi *ungar kartöflur*. Þetta dæmi sýnir strax að þrátt fyrir það að bæði samböndin séu jafngild þá eru þau engan vegin samhverf að fullu.

Í fjórðu staðhæfingu að jafngildi endurspegli ekki eðlileg tengsl á milli kerfa hlýtur að vera falin ákveðin þversögn að mati Pym (1992:47–48). Hann segir að skýringin sé ekki studd málvísindalegum rökum heldur sé hún byggð á marxískum kenningum. Um það verður hér ekki rætt nánar.

Fimmta atriðið virðist vera afleiðing gagnrýninnar í hinum liðunum; en einnig þess að með tímanum urðu til kenningar, eins og t.d. *Skopos-kenning*, þar sem tillit var tekið aðallega til marktextans, -menningu og -lesanda en ekki til jafngildis á milli frum- og marktextans. Þetta tvennt getur úrskýrt af hverju á seinni árum dró úr vinsældum jafngildis milli fræðimanna.

Þrátt fyrir þessa alla gagnrýni, sbr. Pisarska og Tomaszewicz (1996:167), telur Pym ekki að jafngildishugtakið hætti að vera áhugavert fyrir fræðimenn. Jafnvel þótt það sé stundum gervilegt og óskilgreint verður það áfram til sem aðalþáttur í öllum boðskiptatilraunum á milli þjóða.

Miðað við það sem Pym segir má sjá að jafngildishugtakið er alls ekki í útrýmingarhættu eins og margir myndu halda miðað við þessa gagnrýni hér að ofan. Þetta hugtak er að vísu umdeilt og margrætt; samt virðist það verða í áframhaldi

umtalsefni þýðingafræðinga um ókomna tíð þar sem eins og Stecconi segir, sbr.

Anthony Pym (1995:166):

- (17) Equivalence is crucial to translation because it is the unique intertextual relation that only translation, among all conceivable text types, are expected to show.

2.9 Nokkur hugtök til viðbótar

Með umfjöllun um jafngildishugtakið og önnur viðfangsefnin sem áður komu við sögu í þessum kafla er búið að gefa lesendum nokkuð góða mynd af þýðingafræði. Þessi mynd verður hér að neðan stækkuð aðeins meira til að verða ennþá betri. Með það fyrir augum verða hér tekin til umfjöllunar þrjú hugtök til viðbótar eins og markhópur, málsnið og falskir vinir.

2.9.1 Markhópur

Hjá Jean Delisle og fl. (2004:22) kemur fram eftirfylgjandi skilgreining á hugtakinu *markhópur* sem birtist hér í þýðingu eftir semjanda ritgerðarinnar:

- (18) Maður eða hópur manna sem orðsending beinist að og sem þýðandi þarf að ímynda sér á fræðilegan [(teoretískan)] máta.

Ein af spurningunum, sbr. Delisle og fl. (2004:22–23), sem þýðandi þarf að spryja sig er einmitt bundin við markhóp og er þannig: Hver verður markhópur textans? Svarið við þessari spurningu er mjög mikilvægt því flokkur viðtakenda, t.d. börn, tiltekinn þjóðfélagshópur, menntaðir/ómenntaðir lesendur o.s.frv., ákvarðar í mörgum tilfellum það

val sem þýðandinn stendur frammi fyrir. Þetta á að miklu leyti við um ýmiss konar þýðingar nytjatexta en síður við um þýðingar bókmenntatexta þar sem tegund viðtakenda er sérstaklega mikilvæg í tilfelli þegar þýtt er á mál sem er notað á mörgum menningarsvæðum. Nefna má t.d. spænsku á Spáni annars vegar en í Perú hins vegar eða bandarísku ensku og þá sem töluð er í Bretlandi.

2.9.2 Málsnið

Eitt af því sem þarf að gera þegar þýðing er ætluð ákveðnum hóp viðtakenda, sbr. Heimi Pálsson og Höskuld Práinsson (1988:33), snýst um að nota það málsnið (orðaval og orðalag) sem hæfir viðkomandi hópi. Málsnið getur verið breytilegt eftir viðtakendum. Það er eitt t.a m. að þýða fyrir börn og annað að þýða fyrir fræðimenn.

Málsnið þýðingar, sbr. Heimi Pálsson og Höskuld Práinsson (1988:33–35), þarf auk þess að taka mið af málsniði frumtextans. Ef verið er t.d. að þýða hasarbók þar sem tveir glæpamenn tala með slangri væri ekki gott að nota í samtali milli þeirra stofnanamál. En ef á hinn bóginn væri verið að þýða fornlegan texta með því að nota tímavillu þá væri þetta alveg réttmætt og sýndi trúmennsku við frumtexta.

Viðmiðanir sem snerta málsnið geta auðvitað verið miklu fleiri og af margvislegum toga. Þess vegna lengja umfjöllunina. En í stað þess að ímynda sér þær verður betra ef hver og einn rýni sjálfur í tiltekinn frumtexta til að finna þær. Þá veit hann hvaða málsnið verður þýðingunni best (skilgreiningu á málsniði má finna í 6 í 2.6).

2.9.3 Falskir vinir

Við nánari athugun textans er hægt að finna dæmi um síðasta hugtakið sem verður hér tekið til umfjöllunar, þ.e. *falska vini*. Um þá standa hjá Delisle og fl. (2004:39) þessi orð:

- (19) Orð í ákveðnu tungumáli sem frá myndanfræðilegu og málfræðilegu sjónarhorni lítur út eða hljómar álíka eins og orð í öðru tungumáli en hefur i heild eða að hluta til algjörlega aðra merkingu.

Eftir að hafa kynnt til sögu þessa skilgreiningu skiptir hann svo fölskum vinum í two flokka: samstafa orð¹⁶ (e. *homograph*) og orð sem eru að hluta til samstafa. Báðir flokkarnir samanstanda af orðum sem eru eins að útliti (fyrri flokkurinn) eða næstum eins (sá síðari); merking orðanna er þó gjörólík. Um þessa flokka skal gefa eftirfarandi dæmi (fyrra dæmið heyrir til annars flokksins, það síðara til hins)¹⁷:

- (20) a. íslenska no. *brak* ‘1.brestur, hávaði, gnýr; orrusta. 2. spýtnabruk, rusl úr e-u’ og pólska no. *brak* ‘1.skortur. 2. galli’.
- b. íslenska so. *sofa* ‘vera í svefn’ og pólska no. *sowa* ‘ugla’.

Heimir Pálsson og Höskuldur Þráinssonar (1988:15) myndu örugglega segja tvennt um þessi dæmi. Í fyrsta lagi að öll þessi orð gætu (sérstaklega tvö þau fyrstu sem eru eins) verið mjög villandi enda mjög líklegt að úlit þeirra minnti fólk á kunn orð sem það þekkti úr eigin tungumáli. Og í öðru lagi að þetta væri bara blekking og í svona tilviki væri alltaf betra að skoða merkingu þess háttar orða í orðabókum en að vera of víss um merkingu þeirra og verða fyrir vonbrigðum.

¹⁶ Þessi þýðing á enska orðinu *homograph* er tekin úr *Ensk-íslensku orðabókinni* (2006:333).

¹⁷ Merking íslensku orðanna í dæmunum er tekin úr *Íslenskri orðabók* (2007:109, 943).

2.10 Samantekt

Þessar setningar hér að ofan eru lokapunktur síðasta undirkaflans og þar með leiða okkur til enda þessa fræðilega kafla í heild. Að mati semjanda ritgerðarinnar veitir hann lesendum sínum góða mynd af grunnatriðum í þýðingafræði og framlagi ýmissa fræðimanna til hennar. Og þó að allt þetta sem er rætt um í þessum kafla geri ekki efninu tæmandi skil verður að láta það duga sem fyrir er því viðfangsefni næsta kaflans bíða líka umfjöllunar.

Priðji kafli: Mynd af þýðingarvinnu

3.1 Um efni þessa kafla

Í öðrum kaflanum var, á fræðilegum nótum, gefin innsýn í málefni þýðingafræðinnar og því birtist semjandi ritgerðarinnar þar í gervi þriðju persónu. Í þessum kafla verður hins vegar sjónum beint að úrrvinnsluhluta ritgerðarinnar, þ.e. þýðingarvinnu semjandans, og því telur hann að eðlilegt sé að fara úr búningi þriðju persónu og kynna efnið í fyrstu persónu og á persónulegri hátt. En áður en það gerist er nauðsynlegt að kynna byggingu kaflans.

Til að byrja með í 3.2 verður fjallað um persónufornöfn. Í 3.3 koma við sögu ósamsett horf. Í 3.4 sagt verður frá loknu horfi I í þáliðinni merkingu en í 3.5 frá óbeinni ræðu. Þá er komið að orðræðuögnum. Að þeim beinist umfjöllunin í 3.6. Eftir það taka við þrjú síðustu viðfangsefnin. Fyrst orðaleikur í 3.7, svo viðskeyttur greinir og sá lausi í 3.8 og að lokum þýðingaraðferðir í 3.9 sem eru að hluta til samantekt alls kaflans enda er hann í rauninni í heilu lagi eitt stórt dæmi um þýðingaraðferðir.

3.2 Persónufornöfn

Þar sem munur á milli pólsku og íslensku hvað snertir tíðni á notkun persónufornafa er talsverður, eins og áreiðanlega kemur margsinnis í ljós í dæmunum í þessum kafla, ætla ég að taka hann til umfjöllunar sem fyrsta viðfangsefni.

Í byrjun skulum við bera saman íslenska setningu við þýðingu hennar á pólsku með því að feitletra persónufornöfn sem koma fram í þeim (pólska setningin er þýdd á íslensku í (21c) til að auðvelda skilning á henni):

- (21) a. *Af svip konunnar að dæma vissi **hún** ekki hvernig **hún** átti að bregðast við þessu síðastnefnda en eftir stutta umhugsun, og eftir að **hún** hafði horft mjög áhyggjufull í gólfíð og blásið frá sér eins og **hún** væri að blása frá sér tóbaksreyk, gaf **hún** eftir og sagði að hann gæti hringt eitt símtal, hann yrði bara að hafa það stutt, **hún** væri upptekin, **hún** mætti ekki vera að þessu. (bls. 38)*
- b. *Po minie kobiety można było wywnioskować, iż nie wie w jaki sposób ma zareagować na tą ostatnią uwagę, lecz po krótkim namyśle, i po tym jak wpatrywała się pełna obaw w podłogę i wydychała powietrze, tak jakby wypuszczała dym papierosowy, poddała się i powiedziała, że może wykonać jedną rozmowę telefoniczną, tylko musi być krótka, bo jest zajęta i nie ma czasu.*
- c. ‘Af svip konunnar mátti álykta, að [hún] veit ekki hvernig [hún] á að bregðast við þessari síðustu athugasemd, en eftir stutta umhugsun, og eftir að [hún] horfði mjög áhyggjufull í gólfíð og blés frá sér loftinu, eins og [hún] blési frá sér tóbaksreyk, gaf [hún] eftir og sagði, að [hann] getur

gert eitt símtal, en [það] þarf að vera stutt, því [hún] er upptekin og hefur ekki tíma.¹⁸

Eins og sjá má í íslensku setningunni kemur persónuformafnið sem vísar til konunnar sjö sinnum fyrir en ekki einu sinni í eitt skipti í pólsku í sama texta. En hvað liggar að baki þessum mikla mun?

Samkvæmt upplýsingum úr bókinni *Mała encyklopedia przekładoznastwa*¹⁹, sbr. Dábska-Prokop (2000:211), er í þessum tveimur setningum (21a og b) um að ræða tvær af fimm samloðunaðferðum sem hnýta textann saman (e. *mechanism of cohesion*): í íslensku setningunni er þetta *staðgengill* (e. *substitution*) en í pólsku setningunni *úrfelling/brottfelling* (e. *ellipsis*). Staðgengill er aðferð sem snýst um að setja í stað tiltekins orðs eða margra orða annað orð sem er málfræðilega ígildi þeirra. Í íslensku setningunni kemur fornafnið *hún* í stað nafnorðsins *kona*. Með úrfellingu er hins vegar átt við það að í stað tiltekins orðs eða margra orða verður eyða; í pólsku setningunni er eyða eða auður bás í stað nafnorðsins en endingar sagnarinnar gefa nægar upplýsingar um kyn og tölu þess nafnorðs sem hún vísar til. Munurinn á milli setninganna í íslensku og pólsku hvað varðar tíðni á notkun persónuformafa er því fólginn í samloðunaraðferðum sem koma fyrir í báðum tungumálunum: Í íslensku er staðgengill grunnleið til að vísa til annara orða í íslensku með því að nota persónuformöfn en úrfelling í pólsku þar sem sagnendingin færir sögninni aukahlutverk, hlutverk persónuformafnsins.

¹⁸ Við þýðingu úr íslensku á pólsku hverfa langflest persónuformöfn og því bæti ég þeim héðan af hornklofuðum í skýringum á pólskum þýðingum til að auðvelda lestarinn þeirra eins og í þessu dæmi.

¹⁹ Á íslensku yrði titill bókarinnar *Litla alfræðibókin um þýðingar*.

3.3 Um ósamsett horf

Annað viðfangsefni sem ég ætla að tala um í þessum kafla tengist horfum. Jón Friðjónsson (1989:98 o.á.) gerir ráð fyrir að í íslensku séu fjögur ósamsett (setningafræðileg horf): lokið horf I, lokið horf II, dvalarhorf og byrjunarhorf. Í þessari röð tek ég þessi horf til umfjöllunar hér að neðan og sýni með dæmum hvernig ég þýddi þau.

Á bls. 34 í *Gæludýrunum* fann ég setningu þar sem, miðað við skilgreiningu Jóns Friðjónssonar (1989:102), má greina lokið horf I í ágiskunarmerkingu (*hafa* + atviksliður + lh.pt.hk.et.) sem tekur til liðinna atburða sem málhafi getur sér til um að hafi gerst (sjá merkt í 22a). Ágiskunarmerking horfsins í þessari setningu felst annars vegar í liðunum *hafa* + *verið* og hins vegar - og að mínu mati aðallega - í atviksliðnum *kannski* sem kemur á milli þeirra og getur táknað ágiskun jafnvel ef hann stendur óstuddur í setningu sem er í þátíð eins og í þessari: *Peir voru kannski þannig stemmdir.* Til að þýða þetta horf og varðveita ágiskunarmerkinguna þurfti ég þess vegna að einbeita mér fyrst og fremst að atviksliðnum *kannski*. Ég þýddi þennan atvikslið með sambandinu *być może* ‘ef til vill’ sem eins og hann (atviksliðurinn *kannski*) táknað eintaknarrinn. Hvað varðar *hafa* + *verið* þá þýddi ég það með sögninni *byli* ‘*Peir voru*,²⁰ í pólskri þátíð vegna skorts á samsvarandi pólsku orðasambandi. Niðurstaða þýðingar á þessu horfi sést feitletrað í (22 b/c).

- (22) a. *Peir hafa kannski verið þannig stemmdir,...* (bls. 34)
- b. *Byli być może w tego typu nastroju,...*

²⁰ Eins og sagði í lok 3.2 er hægt að sjá af mismunandi endingum sagnar í pólsku til hvers kyns og hverrar tölu nafnorðs hún víesar til. Vegna þessara endinga hennar fær hún aukahlutverk, þ.e. hlutverk persónuformafnsins sem bætist ofan á hið hefðbundnu hlutverk hennar sem sagnar. Þar af leiðir að rétt er að þýða sögnina *byli* þar sem endingin –i varðar fleirtölu í karlkyni með persónuornafninu *þeir* og *voru*. Á þennan hátt (pfn. + so.) verða þýddar á íslensku langflestar pólskar sagnir í dæmunum í þessum kafla.

- c. ‘[Peir] voru ef til vill í þess háttar skapi,...’

Samkvæmt skilgreiningu Jóns Friðjónssonar (1989:103) vísar lokið horf II „[...] til lokins²¹ verknaðar/atburðar miðað við tiltekinn tíma í setningunni, sem getur verið liðinn, samtímalegur eða óorðinn.“ Á setningu í loknu horfi II rakst ég á bls. 51. en um hana myndi Jón Friðjónsson (1989:104) segja að hún fæli í sér skírskotun til nýlokins og nýliðins atburðar með orðasambandinu *vera búinn + að + nh.* Til að endurspeglar þessa skírskotun í pólskri setningu ákvað ég að notfæra mér sambandið *do niedawna* (fs. + tíðarao.) ‘þangað til nýlega’ og sögnina *przebywał* ‘hann dvaldi’ í pólskri þátíð því að í pólsku er ekki til samband sem samsvaraði því íslenska að formi til.

- (23) a. ...[sagði] að *hann væri búinn að vera* í útlöndum,... (bls. 51)
- b. ...*oznajmil, że do niedawna przebywał* za granicą;...
- c. ‘...[hann] tilkynnti, að **þangað til nýlega dvaldi [hann]** í útlöndum;... ’

Dvalarhorf í íslensku, sbr. Jón Friðjónsson (1989:107), getur haft þrjár merkingar: áherslumerkingu, nálægðarmerkingu og dvalarmerkingu. Í textanum fann ég bara dæmi um dvalarhorf í dvalarmerkingu sem er táknað með orðskipuninni *vera + að + nh.* Hjá Jóni Friðjónsyni (1989:107) má lesa að þess háttar dvalarhorf „...vísar til atburða sem standa yfir eða eru að gerast (**nútíð af vera**²²),...“. Til að þýða þetta horf þurfti ég að nota pólska nútíð sem eins og það lýsir því sem er að gerast þegar setning er sögð. Útkomuna má sjá í þessu dæmi:

²¹ Feitletrað eins og hjá Jóni Friðjónssyni (1989:103).

²² Feitletrað eins og hjá Jóni Friðjónssyni (1989:107).

- (24) a. *En þú ert að tala um two gjörólíka hluti, ...* (bls. 34)
- b. *Ale ty mówisz o dwóch kompletnie odmiennych rzeczach...*
- c. ‘En þú **talar** um two gersamlega ólíka hluti...’

Að því er snertir byrjunarhorf, síðasta horfið sem hér verður tekið til umræðu, þá getur gott dæmi um það verið setning af bls. 47. Með hliðsjón af því sem Jón Friðjónsson (1989:114) segir má segja að hún innihaldi eitt af afbrigðum byrjunarhorfs, þ.e. byrjunarhorf með *vera* (*vera* + lh.pt. af *fara* + að + nh.) sem merki ástand sem þegar er byrjað (sjá merkt í 25a). Eins og má sjá í orðskipun þessa horfs eru fjórir liðir. Um þýðingu á tveimur þeirra (að + nh.) ætla ég ekki að tala hér nánar vegna þess hve hún er lágkúruleg. Hins vegar vert er að nefna hvernig ég þýddi liðina *vera* + lh.pt. af *fara*. Í þeirri veru notaði ég byrjunarsögnina *zaczynają* í nútíð sem, eins og íslenska sögnin *byrja*, getur táknað ein og sér byrjun eða upphaf e-s.

- (25) a. *Stjórnendur fyrirtækjanna **eru** sem sagt líka **farnir** að stjórna því...*
 (bls. 47)
- b. *Czyli kierownictwa przedsiębiorstw zaczynają także decydować o tym...*
- c. ‘Sem sagt stjórnir fyrirtækja **byrja** líka að ákveða það...’

Að loknu yfirliti yfir setningafræðileg horf í íslensku má sjá að merking þeirra felst í orðskipum þar sem orðum er raðað í ákveðna röð. Þessar orðskipanir er ekki hægt að þýða með samsvarandi pólskum orðskipunum vegna þess að þær eru einfaldlega ekki til í pólsku. Í þessum tilgangi notaði ég þess í stað sambandið *być może* ‘ef til vill’ (sem eitt og sér dugar til að tákna ágiskun) og sögnina *byli* ‘Þeir voru’ í þáttíð

til að tjá lokið horf I í ágiskunarmerkingu; orðasambandið *do niedawna* ‘þangað til nýleg’ (sem eitt um sig gefur til kynna að e-ð sé nýlokið) og sögnina *przebywał* ‘hann dvaldi’ í þátíð til að þýða lokið horf II; pólska nútíð til að endurspegla dvalarhorf í dvalarmerkingu og sögnina *zaczynał* ‘byrja’ í nútíð til að tjá tvo fyrstu liðina (*eru + farnir*) í orðskipun byrjunarhorfs með *vera* (*vera + lh.pt. af fara + að + nh.*).

3.4 Um lokið horf I

Í þessum undirkafla verður fjallað um lokið horf I sem er tjáð með orðskipuninni *hafa* í pt. + lh.pt.hk.et. Það er notað til að sýna að eitthvað gerðist á undan einhverju öðru. Í pólsku sem er slavneskt mál er ekki unnt að tjá þessa merkingu með svipaðri orðskipun og því þurfti ég að finna aðrar lausnir á þessari takmörkun. Til að útskýra það nota ég aðeins eina setningu úr bókinni sem verður viðmiðun allra dæma sem koma hér næst.

Á blaðsíðu 23 fann ég setningu þar sem Hávarði, „svarta karakternum“ er lýst þegar hann er staddur á veitingahúsi og gæðir sér á veitingum staðarins. Í henni má greina orðasambandið yfir lokið horf I sem spannar tvo lh.pt.hk.et.

- (26) *Pegar hann hafði jafnað sig á hressingunni og gefið frá sér langt og hljómmikið ah, kallaði hann til stúlkunnar...*

Það þýddi ég með því að nota pólska þátíð eins og sést hér að neðan:

- (27) a. *Kiedy pokrzepił się orzeźwiającym trunkiem i wydał z siebie długie i donośne ach, zwołał dziewczynę... (bls. 23)*
- b. ‘Pegar [hann] jafnaði sig með hressandi áfengisdrykk og gaf frá sér langt og hljómmikið ah, kallaði [hann] til stúlkunnar...’

Þrátt fyrir það að í þessari þýðingu hafi ég bara notað þátíð náði ég að mínu mati markmiðinu og kom merkingu lokins horfs I til skila í pólsku. Til að gera það dugði bara að nota pólsku samtenginguna *kiedy* sem samsvarar *pegar*. Í *Słowniku języka polskiego PWN A-Ó*²³ (Drabik og Sobol 2007:278) stendur eftirfarandi skilgreining á *kiedy* sem samtengingu: „samtenging ... fyrsti liður aukasetningar sem merkir orsök, skilyrði einhvers ...“. Í sambandi við það má því segja að ef pólsk setning hefst á samtengingunni *kiedy* þá sé hún orsök fyrir hinum hluta setningarinnar sem verður þá hennar afleiðing. Orsök er yfirleitt talin koma á undan afleiðingunni í tíma og vegna þess fyrri hluti ofangreindu pólsku setningarinnar með samtengingunni *kiedy* merkir athafnir sem áttu sér stað áður en athöfn sem kemur í seinni hluta þessarar setningar (á eftir kommu) gerðist. Af því má sjá að í pólsku setningunni gekk að endurspeglar merkingu lokins horfs I án þess að nota sérstakt orðasamband eins og í íslensku fyrirmyndinni. Til þess dugði í pólsku einungis samtengingen *kiedy* sem getur ein og sér gefið til kynna að annað hafi átt sér stað á undan hinu jafnvel ef hún er notuð einungis með sögnum í þátíð.

Framangreinda lausn notaði ég í þýðingunni á bókinni af því að mínu álti fól hún í sér minnstu breytingarnar miðað við íslensku setninguna og líktist henni mest. Eins og má sjá í (28b) byrjar hún á samtenginunni *kiedy* ‘*pegar*’ eins og íslenska setningin (28a) og er auk þess byggð samkvæmt sama mynstri og hún (28c):

- (28) a. *Pegar* hann hafði jafnað sig á hressingunni og gefið frá sér langt og hljómmikið ah, kallaði hann til stúlkunnar... (bls. 23)

²³Á íslensku yrði titill bókarinnar *Orðabók pólskrar tungu PWN A-Ó*.

- b. *Kiedy pokrzepił się orzeźwiającym trunkiem i wydał z siebie długie i donośne ach, zawołał dziewczynę...*
- c. ‘Pegar [hann] jafnaði sig með hressandi áfengisdrykk og gaf frá sér langt og hljómmikið ah, kallaði [hann] til stúlkunnar...’

En það er hægt að nota fleiri lausnir (sem eru þó bundnar við meiri breytingar) til að tjá merkingu lokins horfs I í þessari íslensku setningu. Ég ætla að fara yfir þær núna.

Fyrsta lausnin af þremur viðbótarlausnunum snýst um að þýða samböndin *hafði jafnað sig* (*hafa* í þf. + lh.pt.hk.et. + abfn.) og *gefið frá sér* (lh.pt.hk.et + fs. + abfn.) með tveimur pólsku nafnorðasamböndunum *pokrzepieniu się* (no. + abfn.) og *wydaniu z siebie* (no. + fs. + abfn.). Þar við bætist að *pegar* er þýtt með tíðarforsetningunni *po*. Niðurstaða þessarar aðgerðar sést í setningunni (29b):

- (29)
- a. *Pegar hann hafði jafnað sig á hressingunni og gefið frá sér langt og hljómmikið ah, kallaði hann til stúlkunnar...* (bls. 23)
 - b. *Po pokrzepieniu się orzeźwiającym trunkiem i wydaniu z siebie długiego i donośnego ach, zawołał dziewczynę...*
 - c. ‘**Eftir hressingu sig** með hressandi áfengisdrykk og **myndun frá sér** langa og hljómmikils ah, kallaði hann til stúlkunnar...’

Merking lokins horfs I næst í þessari gerð þýðingarinnar með notkun pólsku tíðarforsetningarinnar *po* ‘eftir’ og nafnorðasambandanna *pokrzepieniu się* ‘hressingu sig’ og *wydaniu z siebie* ‘myndun frá sér’.

Önnur lausnin sem ekki tengist eins miklum breytingum eins og þessi í (29b) gengur út á það að skipta á samtengingunni *pegar* (sem kemur í byrjun umræddrar íslensku setningarinnar) fyrir orðasambandið *po tym jak* ‘eftir að’. Útkoman er á þessa leið:

- (30) a. *Po tym, jak pokrzepił się orzeźwiającym trunkiem i wydał z siebie długie i donośne ach, zawała dziewczynę...* (bls. 23)
- b. ‘**Eftir að** [hann] jafnaði sig með hressandi áfengisdrykk og gaf frá sér langt og hljómmikið ah, kallaði [hann] til stúlkunnar...’

Að þessu sinni er þetta orðasambandið *po tym jak* sem gefur til kynna að annað gerist á undan hinu. Og aftur er notaður annar orðflokkur en sagnir, sem eru hér undantekningarlaust í pólskri þátíð, til að endurspeglar merkingu lokins horfs I.

Þessu er ekki þó hagað á þennan máta í síðustu lausninni sem grundvallast á beitingu sagnar (nánar tiltekið sérstöku beygingarformi hennar) til að sýna að eitthvað bar til á undan. Þetta form kallast á pólsku *imiesłów przysłówkowy uprzedni* sem kalla mætti atviksorðlegan lýsingarátt þátíðar. Þessi lýsingaráttur, sbr. Bąk (2004:364), „...er um athöfn sem fer fram beint á undan athöfn tjáða í persónulegu formi sagnarinnar... og er einungis myndaður af þátíðarstofni loknu sagnanna [perfective verbs] með viðskeytunum *-wszy* og *-lszy*.“ Pólsk setning sem inniheldur þennan lýsingarátt má sjá hér:

- (31) a. *Pokrzepiwszy się orzeźwiającym trunkiem i wydawszy z siebie długie i donośne ach, zawała dziewczynę ...* (bls. 23)

- b. ‘**Hafandi jafnað sig** með hressandi áfengisdrykk og **gefið frá sér** langt og hljómmikið ah, kallaði [hann] til stúlkunnar...’

Eins og má sjá af þessari þýðingu breyttust tvö íslensk sagnasambönd (*hafði jafnað sig/ gefið frá sér*) í pólska lýsingarháttinn *Pokrzepiwszy się/wydawszy z siebie* ‘hafandi jafnað sig/hafandi gefið frá sér’ og með því móti var merking lokins horfs I í íslensku sögninni endurbyggð á nýjan leik í pólsku þýðingunni.

Að því er varðar þessa umræddu íslensku setningu má sjá, þegar á allt er litið, að hún er þydd á pólsku með þátíð (að hluta til eða í heild) og að í henni og pólskum þýðingum hennar er áhersla lögð á mismunandi liði til að tjá að eitthvað bar til á undan. Í íslensku gegnir þessu hlutverki aðallega sambandið *hafa í þt. + lh.þt.hk.et.* en í pólsku þarf að nota aðra liði til þess. Í fyrsta dæminu (27a) notaði ég í þessum tilgangi samtenginguna *kiedy* (*þegar* sem er ígildi hennar í íslensku gegnir að mínum dómi sama hlutverki en er í bakgrunni sambandsins *hafa í þt. + lh.þt.hk.et.* varðandi það að sýna að eitthvað gerðist á undan einhverju öðru); í (29b) annars vegar tíðarforsetninguna *po ‘eftir’* og hins vegar nafnorðasamböndin *pokrzepieniu się* ‘hressingu sig’ og *wydaniu z siebie* ‘myndun frá sér’ sem komu í stað íslensku sambandanna *hafði jafnað sig* og *gefið frá sér*; í (30a) orðasambandið *po tym jak ‘eftir að’* sem leysti af hólmi *þegar* en í (31a) *imiesłów przysłówkowy uprzedni* (atviksorðlegur lýsingarháttur þátíðar) sem tvö íslensk orðasambönd (*hafði jafnað sig/gefið frá sér*) breyttust í. Þar af leiðandi fann ég fjórar mismunandi leiðir í pólsku til að láta í ljós merkingu lokins horfs I (*hafa í þt. + lh.þt.hk.et.*) í íslensku setningunni.

3.5 Óbein ræða

Líkt og í tilfelli þáliðinnar tíðar með orðasambandinu *hafa* í pt. + lh.pt.hk.et. sem ég gat ekki endurskapað í upprunalegu formi í pólsku þá gat ég ekki heldur gert það varðandi óbeina ræðu. Allir sem þekkja vel íslensku vita að í óbeinni ræðu í íslensku er notaður viðtengingaráttur (nútíðar eða þátíðar). Og einmitt þar var hundurinn grafinn þar sem í pólsku er sams konar viðtengingaráttur ekki til og notast þarf við aðrar aðferðir við myndun óbeinar ræðu.

Við myndun óbeinnar ræðu í pólsku, sbr. Bąk (2004:465), er aðallega notaður framsöguháttur (þátíðar, nútíðar og framtíðar) en í minna mæli ágiskunarháttur sem, sbr. Bartoszek (2002:152), samsvarar nokkurn veginn íslenska viðtengingaráttinum. Til að sýna hvernig lítur þetta út feitletra ég sagnir sem eru í viðtengingarátti í íslenskri frumsetningu ásamt sögnum sem samsvara þeim í pólsku þýðingu og eru í framsöguhætti.

- (32) a. *Pegar hann tók upp tólið kallaði hann til konunnar að hann þyrfti aðeins að fá að hringja fyrst í upplýsingar, hann væri ekki alveg viss um númerið,...* (bls. 38)
- b. *Kiedy mężczyzna podniósł słuchawkę zwołał do kobiety, iż najpierw musi tylko dostać możliwość przedzwonienia na informacje, bo nie jest całkowicie pewien numeru,...*
- c. ‘Pegar hann tók upp tólið kallaði [hann] til konunnar að fyrst þarf [hann] aðeins að fá að hringja í upplýsingar vegna þess að ekki er [hann] alveg viss um númerið,...’

Í setningunum hér að ofan má greinilega sjá að breytingarnar varða ekki aðeins það að í stað íslenska viðtengingarháttarins kemur í pólsku setningunum framsöguháttur (í þessu tilviki nútíðar). Breytingarnar ná líka til annarra þátta miðað við það sem ég hef tekið eftir. Í pólskri óbeinni ræðu þarf t.d. oft að setja í viðbót „leiðbeinandi orð” til að gera hana lipurri og auðveldari til að átta sig á þegar þýtt er úr íslensku (sem virðist vera að miklu leyti afleiðing taps á viðtengingarhætti). Í því skyni notaði ég aukatengingar sem tengja aukasetningar við aðalsetningar (t.d. *že* ‘að’, *bo* ‘af’ því að, vegna þess að²⁴ eða *gdyż* (samheiti við *bo*) og pólskan lýsingarátt nútíðar (t.d. *uzasadniajac* ‘rökstyðjandi’). Með tilliti til þess sem Þórunn Blöndal (2010:4) skrifar um setningagerð má segja að fylgifiskur þessarar ráðstöfunar sé sá að setningar sem eru hliðskipaðar (stakar, stuttar og einfaldar að gerð, tengdar með því að raða þeim upp hverri á eftir annarri eða með einföldum tengingum) í óbeinni ræðu í íslensku breytast við þýðingu yfir á pólsku í undirskipaðar setningar (tengdar með flóknum tengingum, settar upp í langar málsgreinar, flóknar að setningaskipan). Þetta kemur í ljós ef gerður er samanburður á pólsku setningunum og íslenskum fyrirmyndum þeirra („leiðbeinandi orð”, þ.e. aukatengingar ásamt einu innskotsorði (pólskur lýsingaráttur nútíðar), eru feitletruð):

- (33) a. ...annars væru þeir samt fleiri og eiginlega betri hérna í næstu götum, bessir í Austurstræti væru hálfundarlegir. (bls. 51)
- b. ...a tak poza tym, to jest ich tutaj jednak więcej na najbliższych ulicach i są de facto lepsze, **gdyż** te na Austurstræti są trochę dziwaczne.

²⁴ Merkingin er fengin að láni frá Bartoszek (2002:174)

- c. ‘...annars, þá eru þeir hérna samt fleiri í næstu götum og eru þeir eiginlega betri, **af því að** þessir í Austurstræti eru hálfundarlegir.’
- (34) a. ...og spurði svo konuna hvort hann mætti nota klósettið, hann væri í leigubíl og þyrfti nauðsynlega að kasta af sér vatni áður en hann fær til baka. (bls. 30–31)
- b. ...i zapytał, czy może skorzystać z klozetu, **uzasadniając, że** jest pasażerem taksówki i potrzebuje się koniecznie wysikać, zanim wróci.
- c. ‘...og spurði hvort [hann] má nota klósettið, **rökstyðjandi, að** [hann] er í leigubíl og þarf nauðsynlega að kasta af sér vatni áður en [hann] fer til baka.’

Pórunn Blöndal (2010:4) bendir á að hliðskipun setninga (sjá a í 33/34) sé dæmigerð fyrir talmál en undirskipun (sjá b/c í 33/34) fyrir ritmál. Af þessu má því draga þá alyktun að pólsk óbein ræða sé ritmálslegrí en íslensk og þar með að munur á milli beinnar og óbeinnar ræðu í íslensku sé minni en í pólsku, a.m.k. hvað varðar setningaskipan.

Að þessu öllu vildi ég auk þess bæta við að óbeina ræðan í íslensku virðist mér vera almennt gagnsærri en sú pólska. Með því á ég nefnilega við að hún sker sig meira úr í textanum. Það er aðallega vegna þess að í henni er stuðst við viðtengingarátt. Hann er í flestum tilvikum frábrugðinn íslenskum framsöguhætti að formi til og þegar hann er notaður sést strax að í hlut á óbein ræða án þess að þurfi að grípa til annarra ráðstafana eins og gert er í pólsku (sjá hér að ofan).

Í sumum tilfellum veldur þó notkun viðtengingarháttar vandkvæðum. Þetta gerist þegar hann er í þátíð og kallast viðtengingarháttur þátíðar. Þá er hægt að nota hann í óbeinni ræðu í þátíð bæði til að túlka framsöguhátt nútíðar og viðtengingarhátt þátíðar upphaflegrar setningar. Dæmi um það er setning með sögninni *geta* í viðtengingarhætti þátíðar (Setningin er ekki hluti af *Gæludýrunum*.).

- (35) Hann sagði að hann **gæti** gert þetta.

Hér þarf að ákveða miðað við samhengi sem setningin er hluti af hvort eigi að skilja *gæti* sem *get* (fh.nt.) eða *gæti* (vh.pt.), þ.e. hvort setning sem óbein ræða byggir á hafi verið upprunalega: *Ég get gert þetta* eða *Ég gæti gert þetta*.

Aftur á móti er þetta vandamál í pólsku ekki til þar sem framsöguháttur nútíðar upphaflegrar setningar er ætíð túlkaður í óbeinni ræðu í þátíð með framsöguhætti nútíðar en ekki með ágiskunarhætti (ígildi íslenska viðtengingarháttarins) sem er notaður bara til að endurspeglá ágiskunarhátt. Í myndum okkur t.a.m. að einhver segir á pólsku eftirfarandi setningu:

- (36) Ég **get** gert þetta

Í pólskri óbeinni ræðu í þátíð birtist þessi setning sem *Hann sagði að hann getur gert þetta* en ekki sem *Hann sagði að hann gæti gert þetta* eins og í íslensku. Þar af leiðir að í pólskri óbeinni ræðu í þátíð sést strax í hvaða hætti var sögn í setningu sem þessi ræða byggir á.

Dæmin hér að framan sýna að íslensk óbein ræðu einkennist af hliðskipun setninga en sú pólska af undirskipun. Þetta gefur íslenskri óbeinni ræðu talmálslegan en pólsku systur hennar ritmálslegan blæ. Óbein ræða í íslensku grundvallast á notkun viðtengingaráttar sem er í flestum tilvikum frábrugðinn framsöguhætti að formi til. Þar af leiðir að óbein ræða í íslensku virðist mér vera greinilegri í textanum en óbein ræða í pólsku þar sem notaður er framsöguháttur og í minna mæli ágiskunarháttur. Notkun viðtengingaráttar í óbeinni ræðu í íslensku skapar þó stundum tvíræðni. Um er að ræða atvik þegar kleift er að nota viðtengingarátt þátíðar í óbeinni ræðu í þátíð bæði til að túlka framsöguhátt nútíðar og viðtengingarátt þátíðar sagnar í setningu sem þessi ræða byggist á og ekki er alveg ljós í hvorum hættinum var þessi sögn upprunalega (sjá 35). Hins vegar þekktist þetta ekki í pólsku þar eð framsöguháttur nútíðar upphaflegrar setningar er ætíð túlkaður í óbeinni ræðu í þátíð með framsöguhætti nútíðar en ekki með ágiskunarhætti (ígildi íslenska viðtengingaráttarins) sem er notaður bara til að endurspeglar ágiskunarhátt. Afleiðingin er sú að í pólskri óbeinni ræðu í þátíð blasir óðara við í hvaða hætti var sögn í setningu sem þessi ræða byggir á. Þetta á reyndar líka við um pólska óbeina ræðu í nútíð.

3.6 *Orðræðuagnir*

Í öllum textum koma fyrir (smá)orð sem ekki hafa eiginlega merkingu ein og sér en tjá ymiss konar tilfinningar. Þar má t.d. nefna afstöðu, ánægju, dapurpleika, undrun og viðbrögð. Þetta er það sem kallast orðræðuagnir, sbr. Höskuld Þráinsson (2005:126) og Þórunni Blöndal (2005:684). Og þótt þau séu ekki mikil gegna þau samt mikilvægu hlutverki í tungumáli enda eru þau eins og smæstu meitlar í höggmyndalist og laða fram ymiss konar blæbrigði tungumálsins sem hjálpa málnotanda þeirra að gera tilfinningum sínum og vilja nákvæm skil.

Í *Gæludýrunum* rakst ég á mörg orð af þessu tagi. Sannkallaður brunnur þeirra reyndust einkum vera setningar í beinni ræðu. Hér að neðan verða þau sýnd undirstrikuð bæði í íslenskum setningum og pólskum þýðingum þeirra.

- (37) a. „*Ja, það er nú það*,“ (bls. 32)
- b. – *O, a więc to tak!* –
- (38) a. „*Nú?*“ *spurði* ég *efins* ... (bls. 33)
- b. – *Czyżby? – zapytałem powątpiewając...*
- (39) a. „*Nei, ertu nú viss um það?*“ (bls. 33)
- b. – *Ojoj, czy jesteś tego pewny?* –

Við þýðingu á þessum orðum þurfti ég að nota mikið orðabækur þar sem þótt maður noti þessi orð stundum merking þeirra er ekki svo augljós eins og í tilfelli annarra orða.

Í tilfelli *ja* í (37) ákvað ég, miðað við lestur á *Íslenskri orðabók* (2007:485) og samhengi í textanum, að merking þess væri undrun og með þessari vitneskju byrjaði ég að leita að samsvarandi orðræðuögn. Eftir nokkuð langa leit fann ég loksns viðunandi orð í pólsku orðabókinni *Słowniku języka polskiego PWN A-Ó* (2007:462), þ.e. orðið *o* sem lýsir einnig undrun og er notað við svipaðar aðstæður og íslenska *ja*.

Í sambandi við *nú* í (38) þá skildi ég strax að um efasemdir væri að ræða, enda stendur rétt hjá því lýsingarorðið *efins*, og þess vegna þýddi ég þetta orð með pólsku orðræðuögninni *czyżby* sem ég fann líka í áðurnefndri orðabók.

Til að þýða síðustu upphrópunina *nei*, sem í samhengi setningar í (39) lýsir undrun, studdist ég hins vegar við heimild á Netinu, orðabókina *Słownik języka polskiego* (1958–1969), sem er ein af langbestu orðabókum í sögu pólskrar

orðabókagerðar. Í henni er stórt safn af pólskum orðræðuögnum. Meðal þeirra rakst ég á orðið *ojoj* sem samsvarar *nei* að þessari merkingu sem það hefur í samhengi umræddrar setningar.

Eins og kemur fram hér að ofan við þýðingu á íslensku orðræðuögnunum studdist ég aðallega við orðabækurnar. Þær reyndust vera mesta náma þeirra en þrátt fyrir það vantaði stundum í þær ýmsar orðræðuagnir og nægar útskýringar á þeim orðræðuögnum sem þær geyma. Þessi skortur hindraði þýðingarvinnu og því gaman væri ef á næstunni kæmu út á pólsku og íslensku verk sem fjölluðu á tæmandi hátt um orðræðuagnir og önnur orð sem gegna því hlutverki að tjá ýmis konar tilfinningar. Þetta gerði þýðingarvinnu auðveldari og nákvæmari.

3.7 *Orðaleikur*

Þegar Emil og félagi hans Ármann eru um borð í flugvél eiga þeir samtal þar sem byrjar einhvers konar orðaleikur. Þeir tala sem sagt um hita og kulda og Ármann þrjóskast við að annar bara hækki en hinn bara lækki. Í samtalinni um þessar andstæður er sögnin *hækka* notuð sem áhriflaus sögn eins og má sjá í eftirfylgjandi setningu:

(40) *Hitinn hækkar aftur á móti.* (bls. 33)

En þegar hún skiptir um dvalarstað undir lok kaflans, ef svo má að orði komast, birtist hún í hugsunum Emils sem áhrifssögn eins og þessi setning sýnir:

(41) *Myndi hann [flugstjóri] hækka eða lækka flugið?* (bls. 35)

Til að þýða þessa sögn á pólsku þurfti ég þar af leiðandi að finna einhverja sögn sem passaði í báðum tilvikunum og gæti verið notuð ýmist sem áhrifssögn eða áhrifslaus sögn.

Eftir nokkuð langar vangaveltur komst ég að þeirri niðurstöðu að besta lausnin yrði sögnin *wzrastać* því hún passaði við hvort tveggja samhengið, þ.e. þegar talað er um hækjun hitans og breytingu á hæð flugsins. Með því móti tókst mér að flytja inn í pólska textann orðaleikinn sem snýst um að nota sömu sögn við báðar aðstæðurnar. Það var þó ekki áreynslulaust þar sem sögnin *wzrastać*, sbr. Bąk (2004:177), einkennist af því að hún er alltaf áhrifslaus og því er ekki fært að nota hana með geranda og segja *On wzrasta lot 'hann hækkar flugiō'* eins og í íslensku. Fyrir þá sök þurfti ég að sleppa í þýðingu minni á setningunni orðinu *hann* og gera hana ópersónulega eins og sést hér að neðan:

- (42) a. *Myndi hann [flugstjóri] hækka eða lækka flugiō?* (bls. 35)
- b. *Czy wysokość jej lotu wzrośnie, czy obniży się?*
- c. ‘*Myndi flughæð hennar [flugvélar] hækka eða lækka?*’

Þetta var að vísu ekki fullkomin lausn þar eð dálitill munur er á pólsku og íslensku setningunni en samkvæmt því sem skrifar Ástráður Eysteinsson (1996:148) „fullkomin lausn“ er ekki tiltæk í þýðingum. Þessi fullyrðing getur verið huggun þegar kemur að því að þurfa að fara milliveg í þýðingarvinnu eins og gerðist í framangreindu dæmi.

3.8 Viðskeyttur og laus greinir

Á þýðingarvegi mínum í gegnum *Gæludýrin* urðu oft nafnorð með greini. Með því að nota greininn í íslensku er gefið til kynna að nafnorð sé ákveðið, t.a.m. þegar um er að ræða eitthvað eða einhvern sem þegar hefur verið talað um. Greinirinn í íslensku skiptist í viðskeyttan greini, sem er mest notaður, og lausan greini sem getur staðið sér en þó alltaf á undan lýsingaorðinu sem verður að fylgja nafnorðinu.

Er kemur að því að þýða viðskeytta greininn á pólsku þá er honum oftast sleppt eins og í þessu dæmi:

- (43) a. *Pegar hún var farin með glasið og matseðilinn...* (bls. 23)
- b. *Kiedy ekspedientka odchodziła z kuflem i jadłospisem...*
- c. ‘Pegar sölustúlka var farin með **glas** og **matseðil**...’

Ástæða þess er sú að viðskeytti greinirinn er ekki til í pólsku. Við hlutverki hans taka í þessu tilviki nafnorðin sjálf. Þau þurfa ekki að vera merkt eitthvað sérstaklega (eins og í íslensku með greininum) svo að fólk viti að um sé að ræða sama glas og matseðil sem hafa verið nefnt nokkrum sínum áður. Í atriði sem setningin (a) í (43) er tekin úr þar sem eru bara tvær persónur (sölustúlkan og viðskiptavinurinn) geta einfaldlega ekki komið til greina annað glas og annar matseðill.

Í dæmi (43) gegna bara nafnorðin hlutverki viðskeytta greinisins. Í pólsku er þó einnig hægt að nota aðra orðflokka í þeim tilgangi. Nokkra skýringu á því er að finna í setningunum í (44) sem eru ekki beinlínis tengdar *Gæludýrunum* (setning (b) kemur strax á eftir setningu (a) í tíma og rúmi):

- (44) a. Við sjónum mínum blasti bíll.
 b. Bíllinn var blár á litinn.

Eins og má sjá viðskeytti greinir orðsins *bíllinn* í (b) vísar til orðsins *bíll* í (a) sem er þar nefnt í fyrsta sinn. Til að þýða á pólsku orðið *bíllinn* sem inniheldur þennan greini er unnt að nota greinislauð nanforð (*samochód* ‘bíll’) eins og í (43); en auk þess líka nanforð með ábendingarfornafni, *samochód ten* ‘bíll þessi’ eða sögn, *był* sem ber að þýða sem ‘hann var’ þar sem í pólsku ending sagnar vísar til viðkomandi nafnorðs og fær henni með því hlutverki persónufornafnsins (sjá 3.2). Þetta sýnir að í þeim tilfellum þegar setningar eru „nágrannar“ eins og í (44) er hlutverki viðskeytta greinisins mætt með ábendingarfornafni eða bara sögn í pólsku.

Lausa greininn *hinn* ákvað ég hins vegar að þýða með ábendingarfornafninu *owym* (ów í nf.) en það virðist samsvara að mestu íslenska ábendingarfornafninu *sá* sem samkvæmt *Íslenskri orðabók* (2007:833) getur verið notað eins og ákveðni greinirinn *hinn*:

- (45) a. – *ef það var skoðað í hinu stóra samhengi* – (bls. 27)
 b. – *jeśli było to sprawdzone w owym wielkim kontekście* –
 c. ‘– ef var það skoðað í **þeim** stóra samhengi –’

Um ów stendur í *Słownik języka polskiego* (1958–1969) að það sé „notað til að greina það sem merkir tiltekið nafnorð frá öðrum hlutum af svipuðu tagi“ og að það „sé stundum tengt í huganum við upphafna stemningu“. Þessar tvær staðhæfingar passa að mínu mati vel við greininn *hinn*, en þó sérstaklega sú önnur þar sem í *Íslenskri orðabók*

(2007:393) segir að hann sé notaður „gjarnan í upphöfnu eða hátíðlegu máli“, og vegna þess valdi ég ábendingarfornafnið ów til að þýða hann.

Af ofangreindu má sjá að þýðing íslenskra nafnorða með viðskeytta greininum á pólsku er ekki miklum vandkvæðum bundin²⁵; Honum er oftast einfaldlega sleppt þar sem við hlutverki hans geta tekið í pólsku nafnorð, nafnorð með ábendingarfornanfi eða sögn. Hvað varðar lausa greininn þá á hann sér viðunandi ígildi í formi ábendingarfornafnsins ów.

3.9 Pyðingaraðferðir

Pótt við lestur á þessum kafla sé hægt að gera sér nokkra mynd af þýðingaraðferðum sem ég studdist við í þýðingunni, með því að skoða dæmi í hverjum hluta hans, hafa þær ekki verið hingað til aðalviðfangsefni neins undirkaflangs. Nú að lokum vil ég bæta þetta upp og nefna þær með nafni, þ.e. skoða hvaða aðferðir af þeim sjö sem Vinay og Darbelnet voru frumkvöðlar að (sjá umfjöllunin um þær í öðrum kafla í 2.7) komu við sögu í þýðingunni minni. Þessar aðferðir voru eftirfarandi:

- (46)
- a. tökuorð (e. *borrowing*)
 - b. tökuþýðing (e. *calque*)
 - c. orðrétt þýðing (e. *literal translation*)
 - d. orðaskipti (e. *transposition*)
 - e. merkingartilfærslur (e. *modulation*)
 - f. jafngildi (e. *equivalence*)
 - g. aðlögun (e. *adaptation*)

²⁵ Þessi staðhæfing á í enn meira máli við um pólskun á íslenskum nafnorðum án viðskeytta greinisins sem eru þýddar einungis með samsvarandi no.

Hér að neðan verða þær kynntar aftur í stórum dráttum með hliðsjón af skilgreiningunum í 2.7 og gefin dæmi um þær úr bókinni.

Tökuorð er notað til að skapa stírlæna verkun með því að innleiða útlenskt orð í markmálið eða vegna skorts á samsvarandi orði í því máli. Þessi þýðingaraðferð gagnaðist mér við þýðingu gatnaheita (t.d. Hverfisgata, Lækjargata), hverfaheita (t.d. Breiðholt) eða mannaheita (t.d. Emil. S. Halldórsson, Ármann, Hinrik, Vigdís). Í flestum tilvikum tók ég þessi heiti upp óbreytt eða næstum óbreytt í þýðinguna (t.d. þegar ég þurfti að laga þau að pólsku beygingakerfi) svo að strax sæist að um erlent verk væri að ræða. Mér þótti engin ástæða til þess að leyna því.

Í tökuþýðingu er tjáningarfórm úr frummálinu tekið inn í markmálið eftir að hver liður þessa forms hefur verið þýddur bókstaflega á markmálið. Þessa aðferð má skipta í tökuþýðingu á stöku orði eða orðasambandi. Hér að neðan gef ég dæmi um tökuþýðingu á stöku orði:

- (47) a. ...Ópalæta... (bls. 28)
 b. ...Opaložerca...²⁶

Liðirnir *Opalo-* og *-žerca* í b samsvara liðunum *Ópal-* og *-æta* í a og með því móti haldið er í form íslenska orðsins.

Með orðrétttri þýðingu er orðskipunum frummálsins (orðaröð) skipt út fyrir nánustu samsvaranir í markmálinu og einstök orð eru þýdd beint. Eftirfarandi dæmi endurspeglar vel þess háttar þýðingu:

²⁶ Þetta orð og fyrirmund þess *ópalæta* eiga rót sína að rekja til sælgætistaflna sem heita *Ópal*. Í þýðingunni breytti ég þessu heiti í *Opal* og útskýrði í neðanmáli að um vinsælt íslenskt sælgæti væri að ræða. Þar af leiðir að litlar (sem engar) líkur eru á því að notkun orðsins *Opal* í pólska textanum valdi óskýrleika.

- (48) a. „*Pú getur ekki neitað því*,“ (bls. 35)
- b. –*Nie możesz temu zaprzeczyć* –
- c. ‘–**Ekki getur** [þú] því neitað –’

Við samanburð á setningunum (a/c) í (48) kemur glögglega í ljós að öll orð (nema sagnformið *getur* ‘możesz’) eru á mismunandi stöðum í pólsku og íslensku setningunni. Þrátt fyrir það er pólska setningin nánasta eðlilega ígildi íslensku setningarinnar þar sem hvert orð þýddi ég beint.

Orðaskipti er heiti á þýðingaraðferð þar sem orði úr einum flokki er skipt út fyrir orð úr öðrum flokki án þess að merkingunni sé breytt eins og sýnir þetta dæmi:

- (49) a. *Hann hætti að lesa upphátt ...* (bls. 43)
- b. *Przestał czytać na glos,...*
- c. ‘[Hann] hætti að lesa á rödd,...’

Til að gefa til kynna að hann hætti að lesa heyranlega er í íslensku notað atviksorðið *upphátt* en í pólsku forsetningin *na* ‘á’ og nafnorðið *glos* ‘rödd’ í þolfalli. Í báðum setningunum eru því notuð orðin úr mismunandi flokkunum til að tjá það sama.

Merkingartilfærslur einkennast af því að form skilaboðs er ummyndað með því að skipta um sjónarhorn og leggja aðrar áherslur en frumtextinn. Um þessa þýðingaraðferð bera vott eftirfylgjandi setningar:

- (50) a. ...*á svalir á annarri hæðinni...* (bls. 30)
- b. ...*na balkon na pierwszym piętrze,...*

- c. ‘...á svöl á fyrstu hæð,...’

Af ofangreinda dæminu má sjá að við þýðingu á íslensku setningunni eiga sér stað tvær merkingartilfærslur í pólsku þýðingunni. Í fyrsta lagi í sambandi við fleirtöluorðið *svalir* en í pólsku breytist það í eintöluorðið *balkon* sem mætti þýða með **svöl* ef orðið *svalir* væri til í eintölu í íslensku. Í öðru lagi hvað varðar skilgreininguna hve hátt svalir eru þar sem önnur hæð á Íslandi kallast fyrsta hæð í Póllandi. Þetta þýðir að í Póllandi eru hús alltaf lægri um eina hæð miðað við Ísland þar sem fyrsta íslenska hæðin heitir jarðhæð ‘parter’ í Póllandi. Þetta tvennt sýnir vel að sama merking getur verið fólgin í lítillega öðrum búningi eftir því hvaða tungumál á í hlut og vegna þess má segja að merkingin færst til.

Um jafngildi er talað þegar málvenjubundið form tjáningarinna í frummálinu (sérstaklega fast orðasamband, orðatiltæki eða málsháttur) er leyst af með hlutverkslega ígildi sínu í markmálinu. Þetta ígildi getur verið ólíkt sinni fyrirmynnd stíllega og formgerðarlega. Sem dæmi um þessa þýðingaraðferð þjóna þessar setningar:

- (51) a. ...að *spjalla* við farþegana um daginn og veginn... (bls. 32)
- b. ...*pogawędzić z pasażerami o tym i owym*,...
- c. ‘...að spjalla við farþegana um hitt og þetta,...’

Þegar íslenska setningin er borin saman við þá pólsku sést undireins að hér eru á ferðinni tvö yfirborðslega öðruvísi orðatiltæki. Ef íslenska orðatiltækið *spjalla um daginn og veginn* (sem ég fann nánari upplýsingar um hjá Jóni G. Friðjónssyni (2006:132)) væri þýtt bókstaflega á pólsku þá held ég að enginn myndi skilja hana rétt.

Þess vegna ákvað ég að nota samsvarandi pólska orðatiltækið *o tym i owym* sem hefur svipaða merkingu og er skiljanlegt strax hverjum Pólverja.

Aðlögun er síðasta þýðingaraðferðin skilgreind af Vinay og Darbelnet. Hún er notuð þegar ástand sem er lýst í frumtextanum er ekki þekkt í markmenningunni og því þarf þýðandi að skapa ástand sem getur verið talið samsvarandi. Þessa þýðingaraðferð útskýrði ég í öðrum kafla á grundvelli setningarinnar *hvítur eins og snjór*. Þar sagði ég að í Afríku væri betra að nota í staðinn fyrir orðið *snjór* orðið *hegri* sem tákna hvíta litarins enda þekktist snjór lítt í þessari álfu. Slíkt vandamál kom ekki upp við þýðingu mína á *Gæludýrunum* og því þurfti ég ekki að nota þessa þýðingaraðferð.

Umfjöllunin hér að ofan lætur í ljós að í þýðingunni hafi ég beitt nánast öllum þýðingaraðferðunum samkvæmt Vinay og Darbelnet nema þeirri síðustu sem heitir aðlögun. Í upphafi þýðingarinnar vissi ég ekki mikið um þýðingaraðferðir en þegar ég kynntist þeim fór ég að vinna á meðvitaðri hátt. Hins vegar var ég þess alveg vitandi frá byrjun að ég vildi þýðingu sem væri eðlileg á pólsku og ekki búinn óþörfum breytingum. Ég vildi koma til skila sem mestum einkennum verksins og ég held að mér hafi gengið það vel. Ómissandi liður í því var notkun ofangreindra aðferðanna og þeirra sem unnt er að finna í dæmum alls kaflans þótt þær séu ekki endilega nefndar með nafni.

3.10 Samantekt

Kjarni hvers viðfangsefnisins í þessum kafla eru dæmi. Í þeim má sjá ýmiss konar þýðingarlausnir á pólsku sem unnt er að bera saman við íslenskar fyrirmyn dir. Þessi samanburður sýnir hvað er líkt og hvað er ólíkt með íslensku og pólsku og hvernig hitt og þetta er tjáð í báðum tungumálunum. Á þennan hátt má í stórum dráttum segja hvað

felst í þessum kafla sem ásamt fyrri köflunum tek ég til stuttrar umfjöllunar í lokaorðum þessarar ritgerðar.

Fjórði kafli: Lokaorð

Allt hefur sitt upphaf og endi og þessi ritgerð er engin undantekning að því leyti. Upphaf hennar markar inngangurinn. Hann er fyrsti kaflinn og hefur að geyma upplýsingar um tilgang hennar og byggingu ásamt umfjöllun um Braga Ólafsson og bók hans *Gæludýrin* en þýðingin á hluta hennar var kveikja að þessu verki.

Annar kafli er á fræðilegum nótum. Í honum er dregin fram mynd af þýðingafræði í gegnum ýmis konar þýðingafræðileg málefni. Þessi kafli styðst við mestan fjölda heimilda af öllum köflunum og ber vott um umfang þýðingafræðinnar og flækju hennar.

Þá kemur þriðji kafli. Í honum eru dæmi úr þýðingunni skoðuð í því fræðilega ljósi sem kynnt var til sögu í öðrum hluta ritgerðarinnar. Með öðrum orðum: Þýðingarvinnan og þau vandamál sem semjandinn átti við að glíma eru skoðuð á fræðilegan hátt. Í þessum kafla eru íslenska og pólska bornar saman með því að skoða mörg dæmi; þannig má sjá hvar munurinn milli tungumálanna tveggja leynist. Í síðasta hluta þessa kafla eru rifjaðar upp þýðingaraðferðir Vinay og Darbelnet sem voru kynntar í öðrum kafla og skoðað hve margar þeirra komu að gagni í þýðingunni. Þetta viðfangsefni er að hluta til samantekt alls kaflans því í rauninni er hann eitt stórt dæmi um þýðingaraðferðir.

Við samningu umræddra kafla og þessa sem við erum núna stödd í var reynt að binda saman allar einingar ritgerðarinnar á skipulegan hátt svo að hún myndaði eina samloðandi heild. Með það markmið að leiðarljósi voru byggðar brýr á milli efnisgreina og stærri hluta ritgerðarinnar. Þessar brýr eru misgreinilegar en við lestur ættu allar að koma í ljós. Og ekki nóg með það því að skarpur lesandi tekur vissulega einnig eftir mörgum vísunum í *Gæludýrin* sem eru fólgunar í notkun sumra orða eða óbeinnar fyndni eins og t.d. þeirrar sem má finna í síðustu setningunni í 2.3. Þetta gerir það að verkum að tengsl myndast ekki einungis á milli stöku hluta ritgerðarinnar heldur líka á milli hennar og bókarinnar.

Fyrir utan það að tengja báða textana gegna vísanir í ritgerðinni líka listrænu hlutverki. Þær gera það m.a. ásamt viðlíkingum og myndhverfingum sem má greina í henni með hliðsjón af því sem Þorleifur Hauksson og Þórir Óskarsson (1994:157–160) skrifa í *Íslenskri stílfræði*. Þannig birtist t.a.m. dæmi um viðlíkingu í upphafi 3.6 þar sem orðræðuagnir eru bornar saman við smæstu meitla í höggmyndalist með samanburðarorðunum *eins og* en um myndhverfingu í lok 2.3 en þar er því lýst hvernig James Holmes leysir af sér bönd málvísindalegrar þýðingafræði. Notkun þessara stílbragða veldur vonandi því að ritgerðin er ekki bara upplýsandi texti sem miðlar innihaldi einungis á vísindalegan og rökrænan hátt. Hún er kannski svoltíð meira en dæmigerð ritgerð, þ.e. ber með sér líka fagurfræðileg gildi með því að miðla listrænu formi á tjáningarríkan hátt.

Við þýðingu á bókinni, sem reyndist vera nokkuð tímafrek og krefjandi en þó býsna skemmtileg frá listrænni hlið, hefur semjandi ritgerðarinnar öðlast umfangsmeiri þekkingu á báðum tungumálunum og þýðingafræði. Þessi þekking jókst ennþá meira í kjölfar vinnu að ritgerðinni og vilji stendur til að nota hana í framtíðinni.

En áður en það gerist koma hér að neðan heimildaskráin, pólska þýðingin og hluti frumtextans. Þetta þrennt markar endi þessarar ritgerðar sem ber nafnið *Smáinnsýn í hinn stóra heim þýðinga*.

Að lokum

Það er hinn venjulegi gangur mála að á þriðja ári í B.A.-námi valið er viðfangsefni lokaritgerðar sem er samin til að kóróna námstímabilið. Hjá mér gekk þetta skjótt. Ég hafði áhuga á þýðingum og því valdi ég þýðingu sem viðfangsefni. Eftir það þurfti ég að finna einhverja bók til að þýða og leiðbeinanda sem leiðbeindi mér við skrif ritgerðar/greinagerðar um þýðinguna. Ég var ekki í miklum vafa um hver skyldi vera leiðbeinandi minn. Ég fór bara til Margrétar Jónsdóttur og fékk játandi svar. Í kjölfarið vantaði mig aðeins bók til að þýða. Heima átti ég bókina *Gæludýrin* eftir Braga Ólafsson sem ég gagnrýndi eitt sinn fyrir of miklar pælingar aðalhetjunnar. Ég hafði hlaupið á mig þarna og viðurkenndi það að lokum með því að kjósa hana sem þá réttu til að þýða. Þannig kvíknaði grænt ljós og ritgerðarvinnan gat hafist.

Meðan á samningunni stóð reyndust mörg hjálþargögner vera ómetanleg. Fyrst og fremst íslenskar og pólskar orðabækur en auk þess fræðibækur á sviði þýðinga, heimildir á Netinu og ýmiss konar ræfræn tól, t.a.m. þýðingarforrit. Ég vildi þakka öllu því fólk sem skapaði svona lagað því án þess hefði ég án efa unnið miklu lengur að þessari ritgerð; aðallega þó tveimur persónum sem ég þekki persónulega. Það er unnustunni minni, Mörtu Kaja, fyrir þolinmæði og stuðning og Margréti Jónsdóttur, leiðbeinanda mínum, fyrir allt sem ég lærði af henni og þýðingarmikinn þátt sem hún átti í jákvæðri lokamynd verksins. Kærar þakkar fyrir alla hjálpinu!

Heimildaskrá

- Árni Þórarinsson. 2001. Áhættan af að kynnast fólki. *Morgunblaðið* (12. desember) 89, 285:6. (*Bækur. Sérrit Morgunblaðsins um bækur.*) Sótt 18. maí 2012 af http://timarit.is/view_page_init.jsp?issId=250066&pageId=3429055&lang=is&q=leit%20a%F0%20fegur%F0%20a%F0
- Ástráður Eysteinsson. 1996. *Tvímaeli*. Bókmenntafræðistofnun. Háskólaútgáfan, Reykjavík.
- Bartoszek, Stanisław Jan. 2002. *Mały słownik islandzko-polski, polsko-islandzki*. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Bassnett, Susan. 2002. *Translation Studies*. Þriðja útgáfa. Routledge, New York og London.
- Bąk, Piotr. 2004. *Gramatyka języka polskiego*. Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Bókmenntir. Bragi Ólafsson. Sótt 18. maí 2012 af http://www.bokmenntir.is/desktopdefault.aspx/tabcid-3396/6134_read-44/RSkra-44
- Bragi Ólafsson. 2005. *Gæludýrin*. Bjartur, Reykjavík.
- Bragi Ólafsson. 2010. *Gæludýrin og hinn ömurlegi sögumaður*. Sótt 18. maí 2012 af http://www.hi.is/islensku_og_menningardeild/hvernig_verdur_bok_til
- Bukowski, Piotr, Magda Heydel. 2009. *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Wydawnictwo Znak, Kraków.
- Dąbska-Prokop, Urszula. 2000. *Mała encyklopedia przekładoznawstwa*. Wydawnictwo Educator, Częstochowa.
- Dedecius, Karl. 1988. *Notatnik tłumacza*. Jan Prokop og fl. þýddu [á pólsku]. Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik”, Warszawa.

- Delisle, Jean, Hannelore Lee-Jahnke, Monique C. Cormier. 2004. *Terminologia tlumaczenia*. Teresa Tomaszkiewicz þýddi [á pólsku]. Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. 1993. Ritsjóri: Kazimierz Polański. Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław.
- Ensk-íslenska orðabókin*. 2006. Ritstjóri: Jón Skaptason. JPV útgáfa, Reykjavík.
- Freyr Gígja Gunnarsson. 2008. Gæludýrin eftir Braga Ólafsson ein af bókum ársins í Bandaríkjunum. *Fréttablaðið* (12. desember) 8, 340:62. Sótt 18. maí 2012 af http://timarit.is/view_page_init.jsp?issId=278617&pageId=4014376&lang=is&q=Noble%20G%E6lud%FDrin%20hj%E1
- Gæludýrin lofuð í Kirkus Review. Morgunblaðið* 4. september 2008. Sótt 18. maí 2012 af http://www.mbl.is/folk/frettir/2008/09/04/gaeludyrin_lofud_i_kirkus_review/
- Heimir Pálsson, Höskuldur Práinsson. 1988. *Um þýðingar*. Iðunn, Reykjavík.
- Höskuldur Práinsson. 2005. *Setningar. Handbók um setningarfræði. Íslensk tunga, III. bindi*. Almenna bókafélagið, Reykjavík.
- Íslenska alfræðiorðabókin P-Ö*. 1990. Sjötíumannapýðing, bls. 221. Ritstj. Dóra Hafsteinsdóttir og Sigríður Harðardóttir. Örn og Örlygur, Reykjavík.
- Íslensk orðabók*. 2007. Ritstjóri: Mörður Árnason. Edda útgáfa hf., Reykjavík.
- Jón Friðjónsson. 1989. *Samsettar myndir sagna*. Málvísindastofnun Háskóla Íslands, Reykjavík.
- Jón G. Friðjónsson. 2006. *Mergur málsins – Íslensk orðatiltæki. Uppruni, saga og notkun*. Mál og menning/Edda útgáfa hf., Reykjavík.
- Jón G. Friðjónsson. 2006. *Þýðingar*. Háskóli Íslands, Reykjavík.

- Jón Yngvi Jóhannsson. 2001. *Kafka light*. DV (21. nóvember) 91 og 27, 269:17. Sótt 18. maí 2012 af http://timarit.is/view_page_init.jsp?pageId=3023274
- Marion Lerner. 2011. *Híerónimus og Lúther*. Fyrirlestur haldinn í Háskóla Íslands á námskeiðinu *Þýðingar* 15. september 2011. Glærur.
- Munday, Jeremy. 2001. *Introducing Translation Studies. Theories and Applications*. Routledge, London og New York.
- Newmark, Peter. 1988. *A Textbook of Translation*. Foreign Language Education Press, Shanghai.
- Nida, Eugene Albert og Charles R. Taber. 2003. *The Theory and Practice of Translation*. Fjórða úgáfa. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands.
- PÁÁ = Páll Ásgeir Ásgeirsson. 2001. *Polir ekki markvissa fyndni*. DV (1. desember) 90 og 27 (tölublað-helgarblað), 278:22. Sótt 18. maí 2012 af http://timarit.is/view_page_init.jsp?issId=200714&pageId=3025147&lang=is&q=J%F3n%20Yngvi
- Pisarska, Alicja, Teresa Tomaszkiewicz. 1996. *Współczesne tendencje przekładoznawcze*. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Pym, Anthony. 1992. *Translation and Text Transfer. An Essay on the Principles of Intercultural Communication*. Peter Lang, Frankfurt am Main o.v.
- Pym, Anthony. 1995. European Translation Studies, une science qui dérange, and Why Equivalence Needn't be A Dirty Word. *TTR: Traduction, Terminologie, Rédaction* 8, 1:153—176.
- Pym, Anthony. 2010. *Exploring Translation Theories*. Routledge, London og New York.
- Schleiermacher, Fredrich. 2010. Um hinar mismunandi þýðingaraðferðir. Martin

- Ringmar þýddi [á íslensku]. *Jón á Bægisá* 14:5—29.
- Sigurjón Árni Eyjólfsson. 2011. Hvað getið þið sagt mér um Martein Lúther? *Vísindavefurinn*. Sótt 20. júlí 2012 af <http://visindavefur.hi.is/svar.php?id=27405>
- Słownik języka polskiego*. 1958—1969. Ritstjóri: Witold Jan Doroszewski. Sótt 1. og 5. október 2012 af <http://doroszewski.pwn.pl>
- Słownik języka polskiego PWN A-Ó*. 2007. Ritstjórar: Lidia Drabik og Elżbieta Sobol. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Słownik języka polskiego PWN P-Ż*. 2007. Ritstjórar: Lidia Drabik og Elżbieta Sobol. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Tabakowska, Elżbieta. 2008. *O przekładzie na przykładzie. Rozprawa tłumacza z Europą Normana Daviesa*. Wydawnictwo Znak, Kraków.
- Tinna Ásgeirsdóttir. 2008. *Faðir þyðingafræðinnar*. Sótt 9. júní 2012 af <http://hugsandi.is/articles/fadir-thydingafraedinnar/>
- Venuti, Lawrence. 2000. *The Translation Studies Reader*. Routledge, London and New York.
- Við hinir einkennisklæddu - Bragi Ólafsson*. *Rithringur*. 17. september 2003. Sótt 1. júní 2012 af <http://www.rithringur.is/bookreviews.asp?action=print&id=3>
- Weissbort, Daniel, Ástráður Eysteinsson. 2006. *Translation-Theory and Practice: A Historical Reader*. Oxford University Press, New York.
- Wojtasiewicz, Olgierd. 1957. *Wstęp do teorii tłumaczenia*. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław-Warszawa.
- Þorleifur Hauksson og Þórir Óskarsson. 1994. *Íslensk stílfræði*. Mál og menning, Reykjavík.
- Þórunn Blöndal. 2005. „Orðræðugreining og setningafræði.“ Í: *Setningar. Handbók*

um setningarfræði. Íslensk tunga III, bls. 677-695. Almenna bókafélagið,
Reykjavík.

Pórunn Blöndal. 2010. *Málheimur kennslustofunnar. Aðgreining talmáls og ritmáls í kennslu*. Sótt 9. september 2012 af <http://netla.khi.is/menntakvika2010/alm/029.pdf>

Pólsk þýðing á bókinni *Gæludýrin*

eftir Braga Ólafsson (bls. 22-52)

Ekspedientka podeszła ze szklanką ciemnego piwa i postawiła na jego stoliku. Miała duży biust, większy niż wskazywałoby na to, jej drobne ciało. Patrzył się na niego. Zgarnął szklankę natychmiast po tym, jak postawiła ją na stoliku i przysunął bliżej do siebie, nie spuszczając oczu z dziewczyny, która odwróciła się i podeszła z powrotem do baru. W porównaniu do biustu miała zgrabną i małą pupę. Siegnęła po gazetę na barowej ladzie, weszła ponownie za bar i pogłośniła muzykę. Następnie zasiadła z gazetą, skrzyżowała nogi i zaczęła przerzucać kartki. Mężczyzna ciągle na nią spoglądał. Uniósł kufel z piwem, odstawił go z powrotem na stolik i zanurzył palec w grubej pianie, po czym oblizał ją z palca i jęknął. Lepiej było nie mówić, jakiego rodzaju uczucie miał na celu wyrazić ten jęk. Dziewczyna wydawała się go słyszeć pomimo muzyki; spojrzała dyskretnie w jego kierunku, a następnie kontynuowała przerzucanie kartek. Po krótkiej chwili, mężczyzna podniósł kufel po raz kolejny w górę i wziął głęboki łyk. Kufel był zaledwie na wpół pełny, kiedy odstawił go z powrotem na stolik, pozostawiając mu na górnej wardze pianę, którą otarł grzbietem dłoni. Kiedy pokrzepił się orzeźwiającym trunkiem i wydał z siebie długie i donośne ach, zawała dziewczynę i zapytał, czy możliwe byłoby zjedzenie czegoś w tym miejscu. Odpowiedziała przytakując, że mają kanapki i zupy. Podkreślił, że nie weźmie zupy, ale że byłby chętny na kanapkę; jakie kanapki miałaby. Dziewczyna zamknęła czasopismo, wstała milcząc i pojawiła się ponownie z jadłospisem, który położyła na jego stoliku. Mężczyzna skończył pić piwo i w zamian za jadłospis wręczył jej kufel. Spytała, czy chciałby następne piwo. Przytaknął mówiąc, że poprosi o jeden kieliszek Jagermeistera.

dodatkowo i tylko jakąś taką grillowaną kanapkę z szynką i serem, która mogłaby być także z czymś więcej oby tylko nie ze szparagami, czy jak tam się to nazywa.

Kiedy ekspedientka odchodziła z kuflem i jadłospisem wyciągnął paczkę papierosów z kieszeni w kurtce, wystukał z niej jednego papierosa i podpalił. Dziewczyna przyniosła mu piwo i kieliszek i zniknęła w kuchni. Kiedy upił ledwie trochę piwa, a kieliszek miał już pusty pojawiła się ponownie z kanapką. Mężczyzna siedział bez kurtki, którą położył wcześniej na sąsiednim stoliku. Miał na sobie jasnożółtą koszulę i ciemną marynarkę z dwoma rzędami guzików. Ekspedientka zasiadła na nowo przy swoim stoliku i kontynuowała przeglądanie gazety. Mężczyzna zajadał kanapkę szybko, a kiedy skończył kufel był także pusty. W tym samym momencie, gdy prosił dziewczynę o przyniesienie jednego piwa na dokładkę otworzyły się drzwi i do środka weszła młoda para. Kobieta była w długiej, rozszerzającej się ku dołowi kurtce i w ciemnobrązowej futrzanej czapce, jej partner w wąskim wełnianym płaszczu z kapturem, który przypominał jakiegoś rodzaju orientalne nakrycie głowy. Mężczyzna wstał i poprosił dziewczynę o następny kieliszek Jagermeistera i kufel piwa, po czym zniknął w męskim klozecie.

Dziewczyna zaniosła trunki na stolik i spotkała go, gdy wychodził z klozetu. Uśmiechnął się do niej, lecz nie otrzymał uśmiechu w rewanżu. Następnie założył kurtkę, podniósł reklamówkę i zatrząsł do niej, by sprawdzić, czy nadal jest wszystko na miejscu. Gdy się upewnił przechylił kieliszek, zrobił minę, jakby odczuł łagodny ból, i wypił mniej więcej połowę piwa za jednym łykiem. Zapiął suwak w kurtce, wykonał następnie kilka kroków do drzwi wyjściowych, spojrzał z powrotem w kierunku kuchni i otworzył drzwi. Zimny wiatr wdarł się do baru i być może minęło z pół minuty, zanim drzwi zamknęły się powtórnie. Zapadła osobliwa cisza; para przy stoliku spoglądała ze

zdziwieniem na drzwi i kiedy dziewczyna przyszła z powrotem z kuchni, mężczyzny już nie było. Jedyne, co wskazywało na to, że tam siedział była połowa piwa, niedopałek papierosa w popielniczce oraz talerz z okruchami chleba i pogniecioną serwetką.

Mężczyzna stał teraz z reklamówką na ulicy Hverfisgata, naprzeciwko duńskiej ambasady, i rozejrzał się kilka razy dokoła, zanim ruszył dalej w dół ulicy. Wszedł w ulicę Ingólfsstræti, a następnie skrącił w dół na ulicę Bankastræti. Słońce zaczęło świecić, kiedy zbliżył się do ulicy Lækjargata, ale schowało się znowu za chmury, kiedy doszedł do postoju dla taksówek poniżej Bernhöftstorfy²⁷. Ściągnął kaptur i wśliznął się do pierwszej taksówki z przodu. Nie odpowiedział nic, gdy kierowca wspomniał coś o ziąbie i pogodzie w tym miesiącu, ale poprosił, by zawiózł go do dzielnicy Breiðholt, na ulicę Suðurhólar, mówiąc, że prawdopodobnie jest to ta ulica, i że powinien poznać to miejsce, kiedy tam dojadą.

Ármann Valur szturchnął mnie łokciem i położył otwarte czasopismo pokładowe na stoliku obok mojego walkmana. Niemiecka modelka Klaudia Schiffer patrzyła mi prosto w oczy z otwartej strony. Lekko zsunąłem słuchawkę z jednego ucha, żeby usłyszeć, co Ármann ma do powiedzenia. Nie odklejając oczu od gazety pukał w zdjęcie Klaudii i powiedział na wpół szepcząc, tak jakby kobieta z siedzenia przy oknie nie mogła usłyszeć:

– Ta, nie jest drażniąca.

Przytaknąłem, mówiąc, że nie. Pozwoliłem, by krótka chwila upłynęła, zanim ponownie poprawiłem słuchawki na uszach i podniosłem się na siedzeniu, ponieważ

²⁷ Bernhöftstorfa – skupisko zabytkowych, drewnianych domów w centrum Reykjaviku

żeby zakomunikować, że zamierzam jedynie otrzymać sposobność pobycia z samym sobą. Nowy utwór zaczął pobrzmiewać w słuchawkach, kiedy na nowo podjąłem się słuchania, i tak jak często jestem skłonny czynić z muzyką, porównywałem ją z twarzą Klaudii, która ciągle widniała przede mną w gazecie. Mogłem sobie dobrze wyobrazić, że wolne, ale niespokojne takty trąbki w muzyce Milesa rozbrzmiewały swego czasu w europejskich studiach fotograficznych, podczas gdy modelka zmieniała pozycję i wyraz twarzy, mierząc swoje złote włosy. Moje myśli podążały mimowolnie w stronę Vigdís; w tej chwili zmieniała bez wątpienia poszewki na kołdrach, w hotelu nieopodal kościoła, i zapewne rozwijała, czy skontaktuję się z nią od razu, jak tylko wrócę do domu, tak jak obiecywałem. Sam nie byłem pewien, czy mam zadzwonić do niej od razu, lub potraktować to spokojnie i być może posłuchać jednej albo dwóch nowych płyt. To jedno, czego byłem w przybliżeniu pewien, to to, że cieszyłem się z powrotem do domu, do mojego mieszkania, że wyjmę płyty kompaktowe, książki i kasety video z toreb i poukładam butelki z winem, cygara i papierosy ze strefy bezcłowej na stole w salonie. Na pytania te, które nachodziły mnie w tym momencie zdecydowałem się odpowiedzieć później; czy ja i Vigdís jesteśmy w rzeczywistości zakochani, albo czy te słodkie uczucie mrowienia, które czułem, kiedy wyobrażałem ją sobie w czarnej, krótkiej sukience zmieniającą pościel w hotelowych łóżkach w północnej części kraju, miało jakiś szczególny z nią związek, lub czy tą wyimaginowaną kobietą mógłby być ktokolwiek, w związku z tym owa jasnowłosa z ulicy Hjálmholt.

Wydawało się, że Ármann nie zrozumiał, że chciałem być sam. Pozwoliłem powiekom, by opadły i zamknęły się powoli, próbując wyglądać tak, jakbym koncentrował się na muzyce w słuchawkach, lecz to wydawało się nie mieć wpływu na mojego towarzysza z siedzenia; tym razem dał mi kuksańca łokciem i domagał się

znowu, bym zerknął do gazety. Na stronie po prawej, z boku podsumowania wywiadu z Klaudią, była reklama wszelakiej maści islandzkich towarów, które byłoby dobrym pomysłem zabrać ze sobą w drodze powrotnej, żeby rozweselić przyjaciół albo klientów za granicą: między innymi islandzkiego, wełnianego swetra, islandzkiej wódki, sera i wędzonego mięsa baraniego, a ponadto cukierków Opala, które były właśnie tym, na co Ármann chciał zwrócić moją uwagę. Kiwałem do niego głową i rozmyślałem, czy mój współtowarzysz – pomimo wykształcenia lingwistycznego – postępuje ogólnie według jakiś innych reguł i zwyczajów niż inni ludzie, albo czy być może doświadczył jakiegoś rodzaju wstrząsu umysłowego w późniejszym wieku. Być może nauka uczyniła go dziwnym. W rzeczywistości dziękowałem za to, że nie zalatywał alkoholem albo potem, tak jak się spodziewałem, lecz tym, co wydawało mi się być najbardziej szczególne w jego sposobie obcowania było to, że zdawał się nie być bezpośrednio zainteresowany rozmową ze mną, a raczej wyłącznie przypominaniem o sobie przez wskazywanie mi czegoś, co wydawało mu się, że powinienem z nim dzielić.

Widziałem, że kobieta siedząca przy oknie, na wprost ode mnie, obserwowała nas i przy okazji zauważylem, że miała na szyi różowofioletową plamkę. To malinka, myślałem w duchu. Wyobrażałem sobie, że była to wykształcona kobieta około czterdziestki, w drodze do swojego domu, po tym jak przebywała u kochanka zza granicy przez kilka dni i nie wpadło jej do głowy, żeby zakryć malinkę na szyi; była niebiańsko zadowolona z jej powodu. Zapłaciłaby za nią z chęcią cło, jeśliby tego zażądano. Próbowałem wyobrazić sobie jej kochanka i wynikiem tego był pewnego rodzaju Włoch albo Grek, dobrze zbudowany, lecz trochę otyły mężczyzna w czarnym, kunsztownym garniturze i białej koszuli, rozpiętej, żeby ciemne włosy na jego piersi mogły lśnić. Innymi słowy: kompletne przeciwieństwo mężczyzny, który siedział

pomiędzy nami, a który bez wątpienia w tym momencie myślał, co świat lotu (jeśli można było wyrazić się tak górnolotnie) ma do zaoferowania i czy jest koniecznym – jeśli było to sprawdzone w owym wielkim kontekście – uprawianie tego całego handlu, który był uprawiany wysoko na niebosklonie. Byłem dosyć pewny, że jeśli okaże mu większe zainteresowanie, to według wszelkiego prawdopodobieństwa śluza przeciwpowodziowa pęknie i nie zaznam spokoju przez resztę lotu.

– Może to jest coś, czego człowiek powinien spróbować – powiedział Árman. – To są te olbrzymie paczki, są o wiele większe niż ta tutaj – dodał i potrąsnął na wpół pustą paczką Opali, którą wydobył z trudem z kieszeni płaszczu, gdyż pas bezpieczeństwa ciągle opinał mu brzuch. Tym razem mnie nie poczęstował, lecz wziął sobie sam i rozpoczął uderzać w paczkę palcem wskazującym w międzyczasie lepiej sprawdzając wybór towarów w gazecie.

Zastanawiałem się, jakiego rodzaju muzyki słucha w domu u siebie ten grubo ubrany Opalożerca i uznałem, iż skłaniałem się ku temu wnioskowi, że panuje tam jakiegoś rodzaju intelektualna cisza, że w najlepszym przypadku pobrzmiewają wiadomości wieczorne w radiu i pojedyncze programy o bardzo zawężonej tematyce. Prawdopodobnie nigdy nie słuchał niczego, co przypominałoby płytę, która rozbrzmiewała teraz w moich słuchawkach: *On the Corner*, wydana w 1972, w okresie, kiedy Árman miał dwadzieścia pięć do trzydziestu lat, według wszelkiego prawdopodobieństwa jeszcze na studiach. Przystąpiłem do tworzenia zbioru piosenek, których spodziewałem się posłuchać po powrocie do domu i rozpakowaniu toreb. *Lonely Fire* z płyty *Big Fun* był numerem jeden na liście.

Podczas gdy samochód czekał na światłach na rogu ulic Lækjargata i Hverfisgata, mężczyzna wyjął z reklamówki starą i grubą książkę w oprawie, otworzył ją i spoglądał przez kilka chwil na stronę tytułową. Kiedy zamknął książkę z powrotem przesunął po niej ręką, odłożył na siedzenie w samochodzie i puknął dwa razy w twardą okładkę. Następnie otworzył reklamówkę lepiej i przypatrywał się artystycznie wystruganemu statkowi żaglowemu, umocowanemu w odkrytym drewnianym pudełku.

Kiedy dojechali do trasy Sæbraut poprosił kierowcę o zajechanie po drodze do sklepu, w jakimś miejscu, gdzie sprzedawane są papierosy. Kierowca nic nie odpowiedział, ale krótko potem zatrzymał się przed okienkiem sklepowym dla zmotoryzowanych. Gdy mężczyzna czekał na paczkę papierosów, umieścił z powrotem książkę w reklamówce obok statku, zamknął ją ostrożnie i odłożył na siedzenie.

Pojechali powtórnie na trasę Sæbraut i dalej, tak jak droga prowadziła do dzielnicy Breiðholt. Kiedy mieli już skrącić w głąb ulicy Vesturberg, dał poprawkę kierowcy, poprosił go o kontynuowanie jazdy na wprost i zatrzymanie się przy określonym domu wielorodzinnym na ulicy Suðurhólar. Wy tłumaczył mu, że zamierza zbadać, czy jego przyjaciel jest w domu i że ma zaczekać w międzyczasie, lecz kierowca poprosił go o pozostawienie reklamówki w samochodzie. Zapytał, czy mu nie ufa, na co kierowca, że nie o to chodzi; ludzie po prostu nie wychodzą z jego samochodu bez uiszczenia opłaty. Mężczyzna powiedział, że okej, lecz jak w takim razie może zaufać dla odmiany jemu; mógłby z tego powodu odjechać, wszak nie jest wcale wykluczonym, że jego portfel jest w reklamówce – poza tym rzeczy, które tam się znajdują są trochę więcej warte niż kurs samochodem, w pewnym stopniu o wiele więcej. Kierowca zamilkł. Mężczyzna podniósł reklamówkę, pozwalając, by w niej

poklekotało, tak jakby chciał dać do zrozumienia, że jest ona symbolem tego, iż mogą sobie zaufać, po czym odłożył ją z powrotem na siedzenie i wyszedł z samochodu.

Wbiegł po schodach, które prowadziły na balkon na pierwszym piętrze, swego rodzaju korytarz zewnętrzny poza drzwiami, tam skąd wchodziło się do mieszkań w budynku. Nie pukając, stał krótką chwilę przed drzwiami, które były na drugim miejscu pod względem oddalenia, a następnie podszedł do najodleglejszych drzwi i nacisnął na dzwonek. Otworzyła mu młoda kobieta. Była w czarnej, długiej koszulce i obcisłych dresach. Przywitał się, mówiąc dzień dobry, i zapytał czy Hinrik, jego kumpel Riki, jest w domu. Kobieta przeleciała wzrokiem po jego ciele i pokręciła przecząco głową, mówiąc, że jest w pracy. Zapytał wtedy, czy Riki jeszcze gra, tłumacząc, iż spodziewał się, że zastanie go w domu o tak wczesnej porze, lecz kobieta powtórzyła, że pracuje i dodała, że z wyjątkiem weekendów już nie gra. Zrobiło jej się zimno od stania na zewnątrz i sprawiała wrażenie, jakby chciała zamknąć drzwi. Mężczyzna powstrzymał ją, unosząc rozpostartą dłoń do góry, spojrzał po prędce w kierunku samochodu na parkingu poniżej i zapytał, czy może skorzystać z Klozetu, uzasadniając, że jest pasażerem taksówki i potrzebuje się koniecznie wysikać, zanim wróci. Kobieta popatrzyła mu w twarz, po czym w dół przed siebie i obok niego, zanim zapytała, jaki charakter ma ich znajomość. Uważała, że trochę ciężko jest jej wpuszczać do siebie nieznajomych ludzi. Odparł, że są starymi przyjaciółmi, co więcej przychodził tutaj wcześniej, może ona go nie pamięta, lecz mimo to wchodził do środka, w rzeczywistości niewykluczone jest, że było to, zanim ona i Hinrik poznali się. Powtórzyła, iż uważa to za raczej trudno wykonalne, lecz ustąpiła, kiedy mężczyzna pokazał jej taksówkę na zewnątrz i wyjaśnił, że czeka na niego, by odrzucić go z powrotem na miasto.

Kobieta zrobiła mu przejście w przedsionku, podczas gdy on skinął głową wszedł do środka i szykował się do zdjęcia butów. Poprosiła go, by tego nie robił, mówiąc, że to nie potrzebne. Odparł, że nie chce narobić wszędzie śladów. Pokazała mu, gdzie znajduje się ubikacja i dodała, że musi iść korytarzem do miejsca, gdzie znajdzie środkowe drzwi.

Mężczyzna zniknął w łazience i zamknął za sobą drzwi. Następnie podniósł deskę klozetową i spojrzał w lustro powyżej zlewu. Przeciągnął ręką po gęstych włosach i w tym momencie zauważył, że lustro było drzwiczkami do szafki. Otworzył szafkę i przeleciał wzrokiem po zróżnicowanym wyborze perfum, płynów do golenia, szczoteczki i leków. Wyciągnął plastikowy pojemnik z kodeiną, zdjął szybko pokrywkę, powąchał zawartość i wsunął cztery tabletki do butonierki w marynarce. Dotknął pobicieżnie innych pojemników z lekarstwami znajdujących się w szafce i zanim ją zamknął chlusnął sobie na dłoń trochę płynu po goleniu, który naniósł na policzki i szyję. Następnie rozpiął rozporek, wyciągnął penisa na zewnątrz i pozwolił, by ciemny strumień moczu wpadł prosto jak wodospad do wody w misce klozetowej. Powiedział na głos sam do siebie, że jest to zawsze równie dobre; niewiele rzeczy się z tym równa. Po czym dodał, zniżonym głosem, niemalże jakby szeptał: – szczególnie w nieznanych domach.

Dowódca samolotu przedstawił się za pomocą systemu nagłaśniającego. Z początku jego głos brzmiał, jakby zamierzał jedynie pogawędzić z pasażerami o tym i owym, lecz szybko zaczął odklepywać różne informacje związane z lotem, między innymi takie, że znajdujemy się teraz nad Szkocją, na wysokości dziewięciu tysięcy metrów i że na zewnątrz jest dwudziestopięcio stopniowy mróz.

– To nie jest wysoka temperatura – powiedział Ármann. Myślałem jednak, że słyszę, iż mówi, że jest w pełni pogodzony z poziomem temperatury w tych rejonach, ponieważ korespondowało to mniej więcej z jego ubiorem. – Ile byłoby to w skali Fahrenheita? – dodał.

Powiedziałem, że nie wiem, może tak z połowę więcej, lecz Ármann pochwycił wtedy okazję, tę, na którą czekał jak się obawiałem. Złapał mnie w pułapkę, z której nie uda mi się oswobodzić przez resztę lotu.

– O, a więc to tak! – powiedział i wsadził opakowanie Opali z powrotem do kieszeni, tym razem do butonierki, żeby łatwiej było je wyciągnąć następnym razem. – Czyżby człowiek nie powinien powiedzieć „połowę *mniej*”? Właśnie tak jest z mrozem i z ciepłem; w tym samym momencie, gdy mróz się wzmagia, to poziom temperatury się obniża, nieprawdaż?

Doszedłem już do tego momentu, że chciałem mu poradzić, by porozmawiał z dowódcą samolotu, ale zrezygnowałem. Zmarnowanie trzech godzin życia na coś, czego człowiek nie wybrał dla siebie sam, nie było w rzeczywistości wielką ofiarą. Uprzytomniłem sobie, że to, co nie zabije człowieka prawdopodobnie powinno go wzmacnić i z tą myślą włączyłem się do rozmowy o mrozie i poziomie temperatury: powiedziałem, że nie rozmyślałem nad tym wiele, nie w taki sposób.

– To jest właśnie jedna z tych rzeczy, które mylą się człowiekowi – powiedział Ármann, a mnie wydawało się, że niechybnie rozpocznie częstować mnie Opalami. – W rzeczywistości mróz nie wzrasta nigdy. Wypowiadając te słowa, pochylił się odrobinę do przodu i spojrzał się na mnie z boku, trochę, tak jakby oceniał moją inteligencję, albo zdolność koncentracji.

– Czyżby? – zapytałem powątpiewając i mówiąc sobie w duchu, że o wiele mniej energii idzie na branie udziału w tym, co jest nudne, aniżeli przecistawianie się temu, szczególnie, kiedy niemożna od tego uciec.

– Owszem, tak właśnie jest – powiedział Árman i uniósł palec wskazujący, by to potwierdzić. – Z drugiej zaś strony ciepło wzrasta. Fale upałów atakują, starsi ludzie umierają w swoich samochodach, równie dobrze ludzie w moim wieku – z wyłączeniem tego, że ja nie mam oczywiście żadnego samochodu – lecz skoro tylko człowiek dotrze na chłodniejsze obszary ziemi, jak na przykład ten, na którym się teraz znajdujemy, zaraz się to odwraca: mróz będzie w rzeczywistości mniejszy, w miarę jak się zaostrza.

– Ojoj, czy jesteś tego pewny? – przerwałem mu, mając trudności z uwierzeniem, iż rzeczywiste przekonanie kryje się za jego stwierdzeniem.

– Tak – powiedział Árman, lecz pomimo to, dał sobie czas, żeby ocenić raz jeszcze swoje słowa. – To, co mam na myśli, to to, że im bardziej mróz się wzmagą, im więcej będzie miał stopni, tym ciepło będzie mniejsze, a co za tym idzie poziom temperatury będzie niższy. Innymi słowy: mróz się obniża.

Zamierzałem zaprotestować, ale zdecydowałem, że przetestuję, w jaki sposób Árman wydostanie się z tej kabały. Rzuciłem mu spojrzenie żądające wyjaśnienia.

– Możemy wziąć prosty przykład z życia codziennego – kontynuował, ewidentnie oczekując na to, by stewardessa, która zaczęła serwować napoje, przyszła, żeby się o nas zatroszczyć. – Założmy, na przykład, że jeden określony człowiek znajduje się w dwupokojowym mieszkaniu. Inny człowiek wchodzi przez drzwi i w rezultacie w mieszkaniu robi się tłocznie; liczba mieszkańców wzrasta, lecz momentalnie zmniejsza się miejsce na jednego lokatora, to znaczy, jeśli wyobrażymy sobie, że obaj ci osobnicy zechcą rezydować w mieszkaniu.

- Zaczekaj no?
- Albowiem w przeciwnym przypadku nie będą to oczywiście lokatorzy, nie w tym rozumieniu – pośpieszył się, by dodać.
- Zaraz, nie to miałem na myśli.
- Wyobraźmy sobie po prostu, że dwójka tych ludzi kupiła sobie razem mieszkanie. Byli być może w tego typu nastroju, jeśli rozumiesz, co mam na myśli.
- Ale ty mówisz o dwóch kompletnie odmiennych rzeczach – powiedziałem. – Ilości i powierzchni. Nie możliwe jest porównywanie ilości i powierzchni, szczególnie wtedy, kiedy próbujesz wysuwać argumenty za tym, iż mróz nie może wzrastać, tylko obniża się.

Wydawało mi się, że niechybnie zacznie zdawać sobie sprawę z lekkomyślności tej rozmowy i przyzna się do porażki, lecz on nieustraszenie ciągnął dalej.

- Owszem – rzekł Ármann. – Podobnie jak ciepło i mróz są kompletnie odmiennymi rzeczami. Przypuszczalnie, nie ma na świecie dwóch większych przeciwnieństw, jak właśnie ciepło i mróz. Jedno wzrasta, podczas gdy drugie obniża się.
- Nie jednocześnie – protestował. – Chociaż temperatura powietrza wzrasta w jakimś miejscu, to nie znaczy to, że w międzyczasie mróz się obniża. Nie, chyba że masz na myśli, że podczas gdy ciepło zwiększa się, dajmy na to, w Boliwii, mróz będzie większy w Norwegii, czy coś takiego.

– To jest właśnie to, co mam na myśli – powiedział tryumfalnie Ármann – Dokładnie, tak jak w przypadku mieszkania; im będzie więcej mieszkańców, tym mniej będzie miejsca. – Z doniosłą miną – i zatrzymując się w swoich wywodach – dał do zrozumienia, że doszło do określonego kompromisu w naszej rozmowie, „określonego

lądownia, jak się powiada. Lecz, pomimo iż temat dyskusji wydawał się być zdjęty z programu nie mogłem powstrzymać się od dodania jednej uwagi.

– Ale poziom temperatury również się obniża – powiedział, kładąc nacisk na słowo *obniża się*.

– Czyżby, tak? – powiedział Ármann. Nie mogłem ustalić, czy jego pytanie obrazowało brak zainteresowania, czy niepewność.

– Nie możesz temu zaprzeczyć – dorzuciłem.

– Tak, ale tylko do pewnego stopnia – odpowiedział. – Kiedy poziom temperatury stanie się tak niski, że osiąga granicę mrozu, wtedy zaczyna... – Zawahał się, i żeby zyskać trochę czasu do namysłu pomachał do stewardessy, która była nadal za daleko, by mógł coś do niej powiedzieć.

Jeśli chodzi o mnie, to zacząłem sobie wyobrażać, w oparciu o naszą konwersację, jaką decyzję podejmie dowódca samolotu, kiedy maszyna zbliży się do lotniska w Keflavíku. Czy wysokość jej lotu wzrośnie, czy obniży się? Czy mnie i Ármanna, wraz z pozostałymi pasażerami, czeka pomyślne lądowanie?

Kiedy mężczyzna wyszedł z łazienki ustał na chwilę przed drzwiami, uniósł ku nozdrzom dlonie, by je powąchać, po czym złapał za galkę od drzwi i nie odwracając się zamknął je szczerle i po cichu. Rozejrzał się za kobietą, lecz gdy jej nie dostrzegł poszedł do najbliższego pokoju przy łazience. Kiedy uchylił ostrożnie drzwi, które były na wpół otwarte, ujrzał pokój dziecięcy. Uśmiechał się i wodził oczami po małym, lecz bogatym kolorystycznie pokoju, w którym zabawki dla małych dzieci były wymieszane z klamotami, ewidentnie należącymi do trochę starszego dziecka, najwidoczniej chłopca. Potem podszedł do małego biurka z komputerem, które zdawało się być dla

niego za małe, bo niewiele innych rzeczy się na nim mieściło. Nacisnął na przycisk na klawiaturze i niespodziewanie na monitorze pojawił się żołnierz w barwach kamuflażowych z dużym karabinem maszynowym w rękach, z hełmem na głowie, o ostrym oraz bezlitosnym spojrzeniu. Nieomal go to zaskoczyło. Przyciągnął do siebie ręce i poruszał nimi, tak jakby sam trzymał trzęsący się karabin maszynowy, nie wydając jednak z siebie dźwięku. Następnie uderzył palcami z góry lekko w komputer, tak jakby klepał małe dziecko po głowie, i odwrócił się do dużej klatki dla ptaków z boku biurka.

W klatce były dwie małe papugi. Mężczyzna schylił się do niej, stuknął delikatnie w prety i pyknął kilka razy językiem w podniebienie próbując pochwycić ich uwagę. Nie wywołało to w papugach żadnej reakcji, innej niż tej, że spojrzały na niego, jak się wydawało, kompletnie bez zainteresowania. Mężczyzna sięgnął po żółty ołówek, który leżał obok komputera na biurku, wsadził go ostrożnie do środka pomiędzy prety i poruszał nim do środka i na zewnątrz, bez tego jednak, by miało to jakiś wpływ na lokatorów klatki. Następnie pchnął ołówkiem w brzuszek jednego z ptaków. W konsekwencji ptaki wzbiliły się w powietrze z wielkim wrzaskiem; wydawało się, że wpadają jeden na drugiego albo uderzają o ścianki klatki, ciężko było dokładnie zorientować się, co robiły, niemniej jednak hałas, który powstał, spowodował, że kobieta Hinrika wpadła biegem do pokoju i spytała przestraszona, co się właściwie dzieje. Mężczyzna odpowiedział, że po prostu ni stąd, ni zowąd wszedł tutaj, do pokoju; z pewnością jakoś nieprawidłowo się odwrócił, kiedy wychodził z łazienki. Ptaki, jak się wydawało ochlonęły.

Kobieta wskazała mu, by szedł na przód i podczas gdy towarzyszył jej na zewnątrz chwalił dziecko za piękny pokój, ewentualnie była to dwójka dzieci,

mężczyzna widział, że w pokoju było łóżko piętrowe. Stwierdził, że, tak czy siak, muszą być przyjaciółmi zwierząt, a on od dawna nie widział papug w klatce. Kobieta nie odpowiedziała mu, czekając przy drzwiach w przedsionku, z rękami skrzyżowanymi na klatce piersiowej. Mężczyzna wszedł do przedsionka, lecz kiedy schylił się po buty wydawało się, że nagle przypomniał sobie o czymś, wyprostował się i zapytał ją, czy mógłby wykonać jedną rozmowę telefoniczną, gdyż musi sprawdzić, czy jego inny przyjaciel jest w domu, zanim ponownie pojedzie taksówką. Kobieta westchnęła ze znużeniem i odpowiedziała coś w tym stylu, iż wydaje jej się być wystarczającym to, że mógł pójść do ubikacji i nie wie, czy wpuszczanie nieznajomych do środka jest normalne, on musi to zrozumieć. On na to, że rozumie; nie powinna otwierać nigdy nieznajomym ludziom, ale on i Riki to tak dobrzy znajomi, że ona może mu zaufać w stu procentach. Po minie kobiety można było wywnioskować, iż nie wie, w jaki sposób ma zareagować na tą ostatnią uwagę, lecz po krótkim namyśle, i po tym jak wpatrywała się pełna obaw w podłogę i wydychała powietrze, tak jakby wypuszczała dym papierosowy, poddała się i powiedziała, że może wykonać jedną rozmowę telefoniczną, tylko musi być krótka, bo jest zajęta i nie ma czasu. Mężczyzna podziękował jej za to.

Kiedy mężczyzna podniósł słuchawkę zwołał do kobiety, iż najpierw musi tylko dostać możliwość przedzwonienia na informację, bo nie jest całkowicie pewien numeru, i gdy się z nią połączył poprosił o numer telefonu do Emila S. Halldórssona na ulicy Grettisgata ileś tam, wyjaśniając, że nie pamięta dokładnie numeru. Podczas gdy wystukiwał numer, który został mu podany, ktoś zapukał energiczne na zewnątrz i kobieta podeszła do drzwi wyjściowych, przeklinając półglosem, że nie ma w domu żadnego spokoju w środku dnia, w połowie tygodnia. Na zewnątrz stał kierowca

taksówki i zapytał ją grzecznie, czy możliwym jest, iż znajduje się u niej jego pasażer.

Odpowiedziała, że teraz dzwoni, ale zaraz wyjdzie.

Mężczyzna dzwonił bez rezultatu dobrą chwilę, a kiedy skierował się ku wyjściu i zobaczył taksówkarza w uchylonych drzwiach uśmiechnął się i powiedział, tak jakby było to czymś naturalnym, że po prostu właśnie się go chwyta. Kierowca odparł, że chciał tylko sprawdzić, czy nie zniknął z powierzchni ziemi. Podczas gdy mężczyzna zakładał buty, dziękował kobiecie serdecznie, mówiąc, że nie spodziewał się niczego innego po kobiecie równie świetnego faceta jak Hinrik. Pożegnał się ze słowami, że jego przyjaciel nie odebrał, bo prawdopodobnie pracuje, tak jak chłopina Hinrik, a następnie udał się wraz z kierowcą na dół, na parking. Kiedy weszli do samochodu mężczyzna powiedział, że chce jechać na ulicę Austurstræti i że tam kierowca się go pozbędzie; nie musi żywić więcej obaw, co do jego osoby, przynajmniej nie tego dnia, po czym wyciągnął książkę w oprawie z reklamówki i zaczął ją przeglądać, podczas gdy samochód wykręcił z parkingu na ulicę powyżej.

Czyżby nie upłynęło ponad pół godziny lotu. Kobieta przy oknie poprosiła stewardessę o dwie małe butelki białego wina i odmówiła, gdy ta zapytała ją, czy nie chce potem dostać kawy z likierem. Co się tyczy mojej osoby zdecydowałem, że nie będę pił nic podczas lotu, zamierzałem oszczędzać się na wieczór, kiedy to moi przyjaciele Sæbjörn i Jaime mieli przyjść w odwiedziny. W rzeczywistości, plany te zmieniły się, kiedy Ármann zamówił cztery małe butelki czerwonego wina i powiedział stewardessie, by postawiła dwie z nich na mój stolik. Nie potrafiłem mu odmówić i po bardzo krótkim namyśle – w którym otwarcie mówiąc krył się trochę inny plan na resztę dnia – zdecydowałem, że przyłączę się do zakupu wina i poprosiłem o cztery

miniaturowe butelki Cointreau do kawy; dwie dla mnie i dwie dla Ármanna; z czego wydawał się być wysoce zadowolony. Na dobrą sprawę okazało się, że czerwone wino było darmowe – znajdowało się w ofercie samolotu, według tego, jak tłumaczył sobie słowa stewardessy szyderczo uśmiechnięty Ármann – lecz by zapłacić za likiery musiałem sięgnąć po moją kartę płatniczą do skrytki bagażowej. Podczas gdy ja się podnosiłem, Ármann odwrócił się do kobiety przy oknie i zapytał, czy nie moglibyśmy zaoferować jej mocnego alkoholu do kawy. Przez użycie słowa *my* uczynił z nas towarzyszy. Kobieta mu na to, że dziękuje, ale nie; nie lubi mocnych napoi. Według wszelkiego prawdopodobieństwa Ármann obraził się i poirytował, że odrzuciła ofertę; powtórzył jej słowa: – nie lubię mocnych napoi – a gdy znowu siedziałem zdawało mi się, że słyszę jak bełkocze coś w tym stylu: – musi sama o tym zadecydować.

– Hejże, w tych butelkach nie jest wcale dużo – powiedział Ármann i podniósł jedną z dwóch butelek czerwonego wina na wysokość oczu. – Czyż nie jest to w przybliżeniu jedna szklanka. Może trochę więcej niż jedna.

Powiedziałem, że mogę dać temu wiare, lecz nie podjąłem się dalszych wypowiedzi na ten temat z powodu groźby, że zapoczątkuje to podobną dyskusję jak tę o cieple i o mrozie. Ármann otworzył butelkę, którą trzymał, nalał sobie do szklanki, a następnie wsadził rękę do wewnętrznej kieszeni marynarki i wyciągnął kieszonkową broszurę. Miałem trudności z uwierzeniem w to, iż zamierza wyłączyć się czytając i oczywiście nie to chodziło mu po głowie. Otworzył książkę i gdy przerzucał strony (raczej gwałtownie, według mego osądu) rzekł, że chce mi trochę pokazać. Wyjaśnił, że kupił ją w sklepie Foylesa na ulicy Charing Cross i doszedł do wniosku, prawdę powiedziawszy potem, że było to dokładnie to, czego szukał.

– Miałeś szczęście – powiedziałem i nalałem sobie wina do szklanki.

– Tak, z pewnością. – odpowiedział Árman. – To zawsze powód do radości, kiedy życie zaskakuje człowieka. Nie dzieje się to zbyt często.

Z kieszeni w marynarce wyciągnął futerał na okulary, który, tak jak paczka Opali, wyglądał, tak jakby kiedyś ktoś na nim usiadł. Z drugiej strony zaskoczyło mnie, jak nowoczesne były jego okulary w kształcie i zwróciłem uwagę na to, że kobieta przy oknie śledziła z uśmiechem nieporadne ruchy Ármanna, kiedy je zakładał i wkładał futerał z powrotem do kieszeni. Wydawał się mieć małe trudności ze znalezieniem tego, co zamierzał mi pokazać i zdawało mi się, że kobieta – która w Harpers Bazar nabyła swoją torbkę – była na wpół zdegustowana tym, jak gwałtownie Árman przelatywał po stronach swojej książki w tą i tamtą. Podczas gdy ona wertowała strony czasopisma tak ostrożnie, iż w pierwszej kolejności przyszło mi na myśl, że kupiła je dla kogoś w domu i chciała, by wyglądało jak nietknięte.

Zapytałem Ármanna jaka to książka.

– Otóż, jest to niezwykle ważna publikacja – rzekł Árman, lecz był zbyt zajęty przeglądaniem, by odpowiedzieć na moje pytanie. Nie zauważyłem, co było napisane na okładce, lecz sądząc na podstawie małych schematów objaśniających – swego rodzaju przykładów do rozwiązyania ze słowami zamiast cyfr – sądziłem, iż najprawdopodobniej książka miała charakter naukowy, bez wątpienia jakaś skomplikowana i dziwna lingwistyka.

Nie zakładałem, że spokój będzie dany mi na długo, więc, podczas gdy Árman był zajęty przeszukiwaniem książki, pochwyciłem okazję i założyłem słuchawki na głowę, włączając ponownie Milesa. Owa jasnowłosa, w koszuli z krótkimi rękawami, położyła odsłonięty łokieć na podłokietniku fotelowym i spoglądała do przodu wzduż przejścia z lekko pochyloną głową. Oparła palec wskazujący na policzku i pozwoliła

palcowi serdecznemu, by muskał figlarnie jej wargi, tak jakby była głęboko zamyślona nad tym, co się przed nią znajdowało. Nie widziałem, czy coś piła, ale wyobrażałem sobie, że ma białe wino, tak jak kobieta obok Ármanna. Wydawało mi się, że jest sama, nie widziałem, by z kimś rozmawiała oprócz stewardessy i osoby z drugiej strony przejścia.

Spoglądałem na nią dobrą chwilę. Zacząłem rozmyślać, jak długo mógłbym na nią patrzeć bez tego, by to zauważała. Bez wątpienia zdawała sobie z tego sprawę już teraz; ja sam, jak mi się wydaje zawsze wyczuwam to, kiedy ludzie mnie obserwują, niezależnie od tego, czy siedzą obok mnie czy patrzą z oddali.

W tym samym momencie, gdy znienacka poczułem, że Árman popycha mnie z lekka łokciem, owa jasnowłosa odwróciła się, tak jakby usłyszała coś na tyle maszyny. Nasze spojrzenia spotkały się na krótką chwilę. Najwyraźniej poczuła zapach jedzenia, który czułem teraz sam, z wózka, który zbliżała się za moimi plecami, lecz pomimo iż spojrzałem sobie w oczy niemożliwe było stwierdzenie, czy mnie zauważała.

Zdjąłem słuchawki z głowy, żeby zająć się Ármannem.

–Zerknij na to – powiedział i trzymając książkę w górze, wskazywał grubym i krótkim palcem wskazującym na szczyt prawej strony.

– Co?

– Zobacz.

– Co to jest? – zapytałem, myślami nadal będąc przy tamtej jasnowłosej.

Árman stuknął w walkmana na moim stoliku, a następnie wskazał na tekst w książce. Czytał:

– Since the Sony Walkman was introduced, no one has been sure whether two of them should be *Walkmen* or *Walkmans*.²⁸ – Spojrzał na mnie i zapytał, czy kiedyś się nad tym zastanawiałem.

Potrząsnąłem głową.

Po czym Ármann zaczął kontynuować dalej: – (The nonsexist alternative²⁹...), właściwie stoi to wewnątrz nawiasu – dodał – (The nonsexist alternative *Walkpersons* would leave us on the hook, because we would be faced with a choice between *Walkpersons* and *Walkpeople*³⁰). – Przestał czytać na głos, lecz patrzył na stronę, tak jakby dalej kontynuował czytanie dla samego siebie. Potem pokiwał głową, spojrzał na mnie, a następnie na wykształconą kobietę, sądząc, iż bez wątpienia nie pogorszy to sprawy, jeśli ona też go usłyszy.

– To jest pytanie – powiedział.

– To jest pytanie – przytaknąłem i wyciągnąłem kasetę z mojego Walkmana, nie po to, by ją przewinąć, lecz wyłącznie po to, by nie pozwolić moim rękom na bezczynność.

Zanim Ármann podjął wątek na nowo wziął dobry łyk czerwonego wina, a skoro tylko pochwyciłem szklankę, żeby dotrzymać mu towarzystwa kobieta przy oknie zrobiła to samo i bez tego, by wydawała się to zauważyc wypiliśmy po łyku jednocześnie.

– To jest właśnie sedno sprawy – powiedział Ármann. – Wytwarzają jedno urządzenie, na przykład ten egzemplarz tutaj – dodał i zapukał znowu w mój stolik – lecz gdy tylko zastosują technologię, żeby wyprodukować urządzenie numer dwa, a

²⁸ 'Od kiedy Walkman Sony został zaprezentowany, nikt nie był pewny czy dwa egzemplarze powinno się określać mianem *Walkman* czy *Walkmans*'

²⁹ 'Nie seksistowska alternatywa'

³⁰ 'Nie seksistowska alternatywa *Walkpersons* pozostawiłaby nas z problemem , ponieważ bylibyśmy postawieni przed wyborem pomiędzy *Walkpersons* i *Walkpeople*'

następnie trzy i tak dalej, to nie wiedzą już dłużej, jak mają nazwać swoje dziecko w liczbie mnogiej. Z tego powodu stoją w obliczu problemu gramatycznego, do którego rozwiązania nie został wynaleziony jeszcze żaden przyrząd. Jest to oczywiście ten sam problem, jaki napotykają rodzice bliźniąt albo trojaczków. W rzeczywistości powinno się im nadać to samo imię, to znaczy, jeśli są jednojajowe i tej samej płci; wypuszczane są jedno po drugim przez tego samego producenta, równie podobne wewnętrznie jak te dwa urządzenia od Sony, a to jedno, co różni je jedno od drugiego – przynajmniej na powierzchni – to to samo, co różni odtwarzacze kasetowe Sony jeden od drugiego.

W tym miejscu zatrzymał się i spojrzał na mnie zza okularów; najwidoczniej spodziewał się, że zainteresuje mnie to, co odróżnia te urządzenia jedno od drugiego.

– A więc, co to może być? – zapytałem.

– To, co różni bliźniaki jednojajowe to ich traktowanie, a właściwie to traktowanie, którego doświadczają jako dzieci i nastolatki; to, czego doznają, jakich dźwięków, jakich słów i jakiej muzyki. Innymi słowy: wychowanie. Nie tylko muzyczne wychowanie, lecz raczej to ogólne wychowanie, które w istocie zawsze uważałem, iż należy nazywać traktowaniem.

– Czy nie jest to zbyt szorstkie słowo?

– Szorstkie? – Niemalże parskanął z oburzenia na moja uwagę. – Aj, poniekąd może jest to i szorstkie słowo, lecz myślę, że oddaje ono lepiej istotę wychowania, przynajmniej tak ogólnie patrząc na sprawę. Większość dzieci nie otrzymuje oczywiście jakiegokolwiek wychowania, lecz doświadcza raczej jakiegoś rodzaju traktowania ze strony swoich rodziców. Oni oczywiście różnie się z nimi obchodzą, a część doświadcza zwyczajnie tak złego traktowania, że nigdy nie przestaje być dziećmi. Znam to.

Ponownie zrobił sobie krótką przerwę, a mi w międzyczasie przyszło do głowy, że coś w jego wychowaniu się nie powiodło, coś, co odbiło się na nim jako dorosłym mężczyźnie, z czego zdawał sobie sprawę. Potem kontynuował dalej:

– Lecz abstrahując od tego; jeśli masz jednojajowego brata bliźniaka, który nie zakładam, że istnieje, to powinien się on w istocie nazywać...?

Krótką chwilę zabrało mi zorientowanie się, że pytanie jest skierowane do mnie.

– Emil – odpowiedziałem. Tak jak się spodziewałem nie pamiętał mojego imienia.

– Emil, tak. To dobre i uznane imię. Emil Jónsson.

– Emil Halldórsson – poprawiłem go. Emil S. Halldórsson.

– Ty wiesz, kim był Emil Jónsson, czyż nie tak?

– Tego nie mogę powiedzieć – odpowiedziałem.

– Nikomu nie zaszkodzi znajomość jego sławnych imienników – powiedział Ármann i uniósł się trochę na swoim siedzeniu. – Emil Jónsson nie jest najgorszym imiennikiem, jakiego można sobie wyobrazić, uważam to za dosyć pewne.

– Sądzę, iż po prostu nie słyszałem o nim nigdy żadnej wzmianki – rzekłem i przyszło, mi do głowy, z czego następnie zrezygnowałem, że podam mu imię mojego szwedzkiego imiennika ze Smalandi.

– Lecz może wcale nie jesteś lepszy, jeśli znasz jakichś swoich starych imienników – kontynuował Ármann. – Szczególnie wtedy, gdy nie żyją.

Na jedną chwilę zastanowiłem się, czy ów mój imiennik, którego przyszło mi do głowy wymienić, żyje jeszcze czy umarł, czy postacie dzieł literackich starzeją się w ten sam sposób, jak na przykład ich autorzy.

– Ale ty nie jesteś bliźniakiem, czyż nie? – zapytał Ármann, uśmiechając się i czekając na odpowiedz, tak jakby chciał się upewnić, że przyszedłem na ten świat w pojedynkę, że jestem jedyny w swoim rodzaju i tak dalej.

Odpowiedział mu przecząco.

– Więc masz szczęście – stwierdził.

– Co masz na myśli?

– To, że nie jest bliźniakiem.

Wydawało mi się, że ostatnie zdanie Ármanna wskazuje na to, iż sam posiada doświadczenie tego, jak to jest być bliźniakiem – czy równie możliwym było, iż jest bliźniakiem jednojajowym? – lecz jednocześnie było to w jakiś sposób nie do pomyślenia, że drugi egzemplarz człowieka takiego jak on mógłby istnieć.

– Lecz trochę potem napisane jest tutaj tak – ciągnął dalej, przechodząc na następną stronę książki. – Otóż piszę się tutaj: – Fearing that their trademark, if converted to a noun, may become as generic *aspiryn* or *kleenex*, they³¹ – to znaczy Sony się obawia, rzecz jasna – sidestep the grammatical issues by insisting upon *Walkman Personal Stereos*.³² – Innymi słowy wmiatają problem pod dywan, niszcząc gramatykę w imię urządzenia. Albo poprawniej mówiąc, w imię techniki.

– Tak, czyżby? – powiedziałem. – Czyli kierownictwa przedsiębiorstw zaczynają także decydować o tym jak mówimy?

– Nie ma co do tego żadnej wątpliwości – odpowiedział Ármann, zauważalnie szczęśliwy, że okazałem zainteresowanie tematem dyskusji.

– Ludzie ci niszczą gramatykę w imię produkcji, ponieważ nie radzą sobie z językiem. Ten, który wie, że nie ma racji, próbuje oczywiście przekonać wszystkich

³¹ Obawiając się, że ich znak towarowy może stać się tak ogólny, jak aspiryna czy Kleenex, jeśli zostanie skonwertowany na rzeczownik

³² pomijają kwestie gramatyczne poprzez obstawianie przy nazwie *Walkman odtwarzacz osobisty*.

pozostałych do swojej głupoty; w ten sposób, hej, przenoszą się ogólnie informacje między nami. Oni potrafią skonstruować urządzenie, które umożliwia ci odsłuchanie twoich ulubionych piosenek na wysokości dziewięciu tysięcy metrów nad poziomem morza, ale kiedy przychodzi do tego, by nazwać ten bardzo ważny wynalazek, to radzą sobie z nazwaniem jedynie jednego egzemplarza; wszystkie pozostałe egzemplarze znajdują się w jakiejś otchłani problematyczności, jeśli chodzi o nazwę. Ludzie na całym świecie stoją bezradni ze swoimi urządzeniami i nie wiedzą, jaką ich nazwę mają podać człowiekowi obok. Lecz tak z drugiej strony, przyczyną jest może to, że każdy egzemplarz jest wyjątkowy; to całkiem możliwe.

W tym miejscu Árman zamilkł, tak jakby chciał pozwolić dojść mi do słowa, a następnie zapytał, co o tym sądzę.

- O czym? – zapytałem się.
- Czy każdy egzemplarz jest wyjątkowy?
- To jest pytanie – odpowiedziałem i nagle przypomniałem sobie, że odpowiedziałem wcześniej w ten sam sposób. Wyglądało na to, że nie mam więcej odpowiedzi pod ręką na to, o co pytał mnie lingwista, oprócz jednej, która koniecznie musiała zawierać w sobie słowo *pytanie*.
- A tak poza tym, to nie pokładam żadnej wiary w to, że każdy egzemplarz od tego rodzaju producenta jest wyjątkowy – kontynuował dalej i wskazał jeszcze jeden raz na walkmana. – Czy nie wyprodukowano go w Korei albo Japonii? Tam, gdzie wszyscy są praktycznie jak jeden, niezależnie od tego, czy pracują przy taśmie, czy biurku, albo pochylają się niedożywieni na jakiś polu ryżowym.

Odpowiedziałem, iż uważam, że został wyprodukowany w Korei albo Japonii i zrezygnowałem z zaprotestowania przeciwko temu, że mieszkańcy tych państw są wszyscy jednakowi.

– Jednak całkiem możliwe, że wszyscy są wyjątkowi – powiedział Ármann, tak jakby żałował, że niefortunnie wyjawił przesądy na temat Azjatów. – Całkiem możliwe jest również, że da się dostrzec jakąś małą różnicę pomiędzy jednym Japończykiem, a drugim. Z drugiej zaś strony mamy oczywiście przeciwnieństwo do japońskiej produkcji urządzeń: rosyjską produkcję samochodów! Żaden egzemplarz nie jest identyczny. Tam każda Łada albo Moskwicz, albo jak to tam się nazywa, jest zupełnie niepowtarzalnym fenomenem. Stąd też każdy rosyjski samochód powstaje w podobny sposób jak większość dzieci, to znaczy pod wpływem alkoholu albo leków.

Ni stąd, ni zowąd podniósł nos do góry, powąchując, a następnie obejrzał się za siebie, w kierunku stewardesy, która zbliżała się z jedzeniem na tacy, i powiedział:

– Według wszelkiego prawdopodobieństwa powinni nas czymś zaraz poczęstować.

Na krótko przyszło mi do głowy, że Ármann Valur jest sam pod zbliżonym wpływem, tego, co chciał przypisać budowniczym rosyjskich samochodów. Wydawało mi się nieprawdopodobnym, by połowa szklanki czerwonego wina, którą wypił, stała się zaczątkiem równie osobliwych spekulacji jak te, których dane mi było wysuchać w związku z walkmanem i książką ze sklepu Foylesa. A jeszcze mniej tego, o czym zaczął mówić następnie; że jego ulubione słowo to te, które wymienił przed chwilą, słowo *otchłań*. Wydawało mu się, że sam często znajduje się w jakiegoś rodzaju otchlani, szczególnie, jeśli chodziło z jednej strony o jego życie jako człowieka, to znaczy formy życia – jak sam to określił – z drugiej zaś strony jego życie jako myślącej jednostki

wśród innych myślących jednostek, a właściwie jednostek, które często wydawały się nie myśleć dużo, tak ogólnie, z jednej minuty na drugą. Lecz niezależnie od tego, a może właśnie ze względu na te jego przemyślenia, zaczynałem odczuwać zagadkową przyjemność z towarzystwa Ármanna. Nawet, jeśli był on z bez wątpienia jednym z tych ludzi, z którymi człowiek nie życzyłby sobie dozgonnej znajomości albo chciałby ich jakoś szczególnie zapraszać do siebie.

Zdawało się, że zapach jedzenia totally zawładnął Ármaninem, który stracił ewidentnie całe zainteresowanie owymi naukami, w które dawał mi wgląd. Z wielkim trudem wetknął ponownie książkę do kieszeni fraka – chociaż była to broszura, to była za duża dla średniej wielkości kieszeni – i przygotował się do posiłku, wtykając czasopismo pokładowe z powrotem do kieszeni fotela, strzepując coś z rękawa marynarki i pocierając dłońmi, tak jak czynią ludzie, kiedy mają nadzieję na coś dobrego. Następnie ściągnął okulary i położył na stolik, na którym według jego nadziei spocząć miała taca z jedzeniem.

Stawiałem na kurczaka.

Taksówka zatrzymała się na miejscu parkingowym przed lodziarnią na placu Ingólfstorg. Mężczyzna zapłacił kierowcy, i kiedy prosił go o zatrzymanie reszty, czterystu koron, kierowca, który tak poza tym milczał całą drogę, odparł, że nie przyjmuje dodatkowych pieniędzy; wskazał na taksometr i powiedział, że to jest cena, to jest to, co weźmie za kurs. Więc musi to być po prostu premia za ryzyko, odpowiedział wówczas mężczyzna i otworzył jednocześnie drzwi, wychodząc nieśpiesznie na zewnątrz. Następnie zamknął je za sobą. Zaciągnął zamek w kurtce, założył kaptur na głowę i ruszył z reklamówką w głąb ulicy Austurstræti. Po przejściu

kilku metrów w głąb ulicy, nieoczekiwane zawrócił i skierował się ponownie w kierunku placu. Taksówka stała jeszcze na parkingu i kiedy przechodził obok niej zapukał w szybę od strony pasażera. Wydawało się, że kierowca nie był tym mile zaskoczony, podążył za nim wzrokiem i bełkotał coś półszeptem w między czasie patrząc na niego, jak ten stoi przed lodziarnią i rozmawia z młodym chłopakiem w okienku.

Mężczyzna poprosił o loda z polewą i zapytał, czy nie mógłby dostać go ciepłego, gdyż na zewnątrz jest cholernie zimno. Chłopak odpowiedział z uśmiechem, że może sprzedać mu loda dla dzieci, z nim pójdzie mu szybciej. Może to jest myśl, powiedział mężczyzna; niech da mu po prostu tego loda dla dzieci. Dzieci wiedzą, czego chcą; jeśli jacyś ludzie są zdolni do podjęcia słuszych decyzji, to właśnie one, dzieci. Kiedy odebrał loda pokrytego czekoladą (i rozwarł oczy szeroko, by okazać swoje zdumienie temu jak był mały) zapytał chłopaka, czy wie coś moze o jakichś fajnych barach w okolicy, czy są na przykład jakieś bary na ulicy Austurstræti. Chłopak na to, że owszem, są na niej dwa albo trzy bary, a tak poza tym, to jest ich tutaj jednak więcej na najbliższych ulicach i są de facto lepsze, gdyż te na Austurstræti są trochę dziwaczne. Jeden określił jako swego rodzaju bar zdrowotny, a drugi znajdujący się tam po prawej stronie – jego położenie opisał bliżej – był jego zdaniem bardzo osobliwy, przez co nie wiedział w pełni, czy ma go polecić. Mężczyźnie się to spodobało, postanowił, że sprawdzi osobliwy bar. Chłopak zapytał go, czy przybywa z prowincji, mężczyzna odpowiedział, że był w dzielnicy Breiðholt. Następnie uśmiechnął się i zatopił zęby w chrupkiej czekoladzie. Odgryzł duży kawałek i z pełnymi ustami oznajmił, że do niedawna przebywał za granicą; nie przyjeżdżał tutaj, do Reykjaviku, przez kilka lat. Połknął loda, zatrzasł się z zimna i dorzucił, że zanim ponownie opuści

kraj odwiedzi tylko starych przyjaciół. Potem zapłacił za loda i powiedział, że zamierza sprawdzić ten osobliwy bar, na co chłopak z okienka posłał mu osobliwy uśmiech.

Mężczyzna ruszył prosto do baru, tak jakby wiedział dokładnie gdzie on się znajduje. Zanim wszedł do środka, zajrzał przez okno do wnętrza i upuścił na wpół zjedzony wafelek od loda na chodnik. Postawił na nim nogę i przygniotł go, tak jakby gasił papierosa.

W środku baru przy stoliku obok lady barowej siedziało trzech mężczyzn, a przy innym stoliku bliżej okna mężczyzna wraz z kobietą. Zapach tego miejsca był zapachem dnia wczorajszego albo wszystkich tych wczorajskich dni, które w nim minęły; nieruchomy dym papierosowy, który w jakiś sposób nieuchronnie zapobiegał wszystkim dobrym wspomnieniom z tego miejsca. Wystrój wnętrza sprawiał wrażenie nie specjalnie zaprojektowanego po to, by odciągać uwagę od klientów, którzy wszyscy wyglądali, jakby byli tam już bardzo długo. Ale pomimo to, że mężczyzna przyszedł tu przed chwilą nie zwrócił na niego szczególnej uwagi. Podszedł do baru i poprosił barmana o podwójną wódkę i kawę, to znaczy, jeśli ją ma.

smástrund hóf hann glasið aftur á loft og tólk stróan sopa. Glasið var ekki nema hálf þegar hann skilaði því aftur á borðið og eftir sat fírcða á effri vörinni sem hann fjarlægði með handarbakinu. Þegar hann hafði jafnað sig á hressingunni og gefið frá sér langt og hljómmikið ah, kallaði hann til stúlkunnar hvort hægt væri að fá eitthvað að éra þarna inni. Hún svaraði játanlið, þau væru með samlokum og súþur. Hann sagðist nú ekki ætla að fara að fá sér súpu en hann væri til í samloku; hvernig samlokur væri hún með Hún lokaði tímaritinu, stoð upp þegjandi og kom aftur með matséðil sem hún létt á borðið hjá honum. Hann hafði lokið við bjórin og rétti henni glasið í skipnum fyrir marseðlinn. Hún spurið hvort hann vildi annan bjór. Hann jánkaldi og bað um eitt staup af Jägermeister með. Og bara einhverja svona grillada samlokum með skinku og osti. Hún nætti líka alveg vena með einhverju fleiru, bara ekki aspargus eða hvað sem það væri kallað. Þegar hún var farin með glasið og marseðlinn dró hann sígareturupakka upp úr úlpurasanum, sló út eina sígaretu og kveikti sér í. Stúlkun færði honum bjólinn og straupið og hvarf inn í eldhús. Hann hafði aðeins lítillega snert við bjónum þegar hún kom aftur fram með samlokuna en straupið var tömt. Hann var fáininn úr úlpunni og hafði lagt hana yfir næstra bord innan undir var hann í ljósgruli skytu og dökukum tvíhæpprum jakka Afgreiðslusrúlkun settist aftur við borðið sitt og hélt áfram að blaða í tímaritini. Hann boiðaði samlokuna hratt og þegar hann hafði lokið við hana var björglasið einnig tömt. Á sama augnabliki og hann bað stúlkuna um að ferá sér einn björ í viðbót opnuðust dynnar og inn kom ungt par. Hún var í belgvötri úlpu og með dökkbúna loðhúfu, hann í síðri ullarkápu með hettu sem minnti á einhvers konar austurlenskr höfuðfar. Hann stoð upp og bað stúlkuna um annað Jägermeister-staup með björglasinu. Svo hvarf hann inn á karlaklösettið.

Þjórustustúlkun kom með glas af dökkum bjór og setti á borðið hjá honum. Hún var með stóri brjóst, staðri en smávaxinn líkaminn gaf til kynna að hún værti að hafa. Hann horfði á þau. Hann rók um glasið um leið og hún hafði sett það á borðið og ferði það nær sér, án þess að raka augun af stúlkunni sem snerti sér við og gekk aftur að barnum. Miðað við briðstín var rass hennar netur og lítrill. Hún náiði sér í tímarit af barborðinu, gekk aftur fyrir barnum og hækkaði tónlistina. Svo settist hún með tímaritið, krosslagði fæturna og byrjaði að flætta. Hann hélt áfram að horfa á hana. Hann lyfti björglasinu, serri það aftur á borðið og dýrfði fingriti í þykka froðunna. Svo sleikti hann froðuna af fingrinum og stundi, það var ekki gort að segja hvers konar tilfinningu sturnunni var ætlað að lýsa. Stúlkun virtist heyma í honum þrátt fyrir tónlistina; hún leit til hans án þess að láta á því bera og hélt síðan áfram að flætta í tímaritinu. Eftir

Stúikan fór með drykkina á borðð og mætti honum þegar hann kom úr af klósettinu. Hann brosti til hennar án þess að fá bros á móti. Því næst fór hann í úlpuna, tók upp plastrokann og kíkti ofan í hann til að athuga hvort enn væri allt til straðar. Svo skellti hann í sig úr staupinu, gretti sig, eins og hann fndi til vægs sársauka, og drakkt um það bil helminginn af björnum í einum teyg. Hann renndi upp lásnum á úlpunni, streig síðan nokkur skref að útidyrunum, leit til baka í att að eldhúsini og opnaði dyrnar. Kaldur gustur barst inn á barinn og það tök hurðina eftir til vill hálfa mínútu að ljókast aftur. Það varð ein kennileg bögn; parið við borðð horfði undrandi til dyranna og þegar stúikan kom aftur út úr eldhúsini var hann horfinn. Það eina sem benji til þess að hann hefði setið þarna var hálfir björglas, sígaretrusubbur í öskubakka og diskur með brauðnolum og krumpaðri servíettu.

Hann stóð núna með plastokann við Hverfisgötuna, gegnt danska sendiráðinu, og leit nokkrum sinnum í kringum sig áður en hann gekk lengra niður eftir górunni. Hann fór inn Ingólfsstræti og beygði síðan niður Bankastrætið. Sólin byrjaði að skína þegar hann nálgðaðist Lækjatörfuna en var aftur horfin bakvið skýin þegar hann kom að legubúlastæðinu fyrir neðan Bernhöftstorfuna. Hann tók ofan hettuna og smeygði sét inn í fremsta leigubúinn. Hann svaraði bílstjóranum engu þegar hann minntist eirthvað á kuldann og veðurfarð í mánuðnum en bað hann svo að aka upp í Breiðholts, Suðurhóla; líklega væru það Suðurhólar, hann myndi kannast við straðinum þegar þeir kæmu þangað.

Ármann Valur ýttí við mér með olnbognum og lagði flugvélartímarið opið á bordið, við hljóðina á segulbandsteekinu. Þýska fyrirsætan Claudia Schiffer horfði beint í augun á mér af opnumni. Þeg tók heymartólin aðeins frá örðu eyrami til að heyra hvað Ármann hefði að segja. Án þess að takा augun af blaðinu bákaði hann með fingrinum í myndina af Claudiu og sagði hálfþíslandi, eins og konan í gluggasærinu mætti ekki heyna:

„Hún er ekki amaleg, þessi“

Ég jáánkaði með því að segja nei, létt smártíma líða áður en ég hagréddi heymartólunum aftur við eyrun og reisti mig síðan upp í sætinu, eins og til að lýsa því yfir að ég æzlaði aðeins að ká að vera einn með sjálfum mér. Það var komið nýtt lag í tollin begar ég byrjaði aftur að hlusta, og eins og ég hef oft tilneigingu til að gera með tónlist máraði ég hana við andlit Claudiu sem ennþá blasti við mér í blaðinu. Ég gat vel í myndað mér að

hægir en óþreyjufullir trömmutaktarnir í tónlist Miles hefðu einhvern tíma hljómað í evrópsku ljósmyndastúdionum á meðan fyrirsætan bleyrti um stellingar og munnsvip og rótaði í gullnu hárinu á sét. Méi varð hugsað til Vigðisar; þessa stundina væri hún eflausst að skipra um sangerver á hótelinu rétt hjá kirkjunni og hugsanlega að velta fyrir sér hvort ég myndi hafa samband um leið og ég kaemi heim eins og ég hafði lofað. Ég var sjálfur ekki viss hvort ég ætlaði að hringja í hana strax eða taka það aðeins rólega og ef til vill hlusta á eina eða tvær nýjar plötur inni í stofu. Það eina sem ég var svona nokkurn veginn viss um var að ég hlakkaði til að koma heim í Íbúðina mína, taka geisladiskana, þækurnat og myndbandsþóplurnar upp úr töskunum og ráða vínflokskunum, vindlunum og sígarettunum úr fríhöfnum á stofuborðið þeim spurningum sem leitudoú á mig pessa stundina ákvæð ég að svara seinni; hvort við Vigdís værum í raun og veru ástfangin eða hvort hinn sæti fiðingur sem ég fann, þegar ég imyndaði mér hana í svörtu, struttu pilsi að skipta um á hótelrúmum fyrir norðan, hefði eitthvað með hana að gera séstraklega eða hvort hin imyndaða kona gæti verið hver sem var, bess vegna síú ljóshærrða úr Hjálmmholtinu.

Ármann virnist ekki hafa skilið að ég vildi vera einn. Ég hafði lygt aftur augunum og reynt að líta út eins og ég væri að einbeita mér að tónlistinni í heyrnarþólunum en það virnist ekki hafa áhrif á sessunað minni; í þetta sinn gaf hann mér olnboga-skot og fór aftur fram á að ég kíkist á blaðið Á hægri síðu, við hliðina á niðunlagi viðtalsins við Claudiu, var auglýsing um alls kyns íslenskan varning sem upplagt væri að grípa með sér á leiðinni út til að gleðja vini eða viðskiptavnni erlendis: meðal annars lopapeysa, brennivín, ostur og hangakjöt, og síðast en ekki síst Ópal, en það var einmitt það sem Ármann vildi beina athygli minni að Ég kinkaði til hans kolli og velti fyrir mér

hvort ferðaþeflagi minn – þrátt fyrir að vera menntaður í málvísindum – fari almennt eftir einhverjum öðrum reglum og einhvers konar vitsmunalegu á seimi ánum. Ef til vill högfóu fræðin gerð hann skrifinn. Ég þakkaði reyndar fyrir að hann lykraði ekki af áfengi eða svita, eins og ég hafði búist við, en það sem mér fannst einkennilegast við samskiptarakni hans var að hann virrist ekki beinlinis hafa áhuga á að tala við mig heldur einungis minna á sig með því að benda á eitthvað sem honum fannst greinilega að ég ætti að deila með sér.

Ég sá út undan mér að konan við gluggann fylgdist með okkur og tökk eftir því í leiðinni að hún var með bleikfjólbúaan bleitt á hálsinum. Þetta er sogblettur, hugsaði ég með sjálfum mérit. Þetta var menntakona um fertug, ímyndaiði ég mér, á leið heim til sin eftir að hafa dvalið hjá útlenskum elskhuga í nokkra daga og henni datt ekki í hug að fela sogblettinn á hálsinum; hún var hæstánægð með hann. Hán hefði fúslega borgað af honum toll ef farið hefði verið fram á það. Ég reyndi að sjá fyrir mér ástmann hennar og útkoman varð einhvers konar írali eða Gríkki, vel vexinn en svoltið þéttur maður í svörtum, vönd-udum jakkaffórum og hvítri skyrtu, fráhnepptri til að láta glitta í dökk hárin á bringunni. Með öðrum orðum: alger andstraða við mannum sem sat á milli okkar, sem í augnablikinu var eflaust að hugsa um hvað heimur flugsins (ef hægt var að komast svo hátiðlega að orði) hefði upp á að bjóða og hvort nauðsynlegt væri – ef það var skoðað í hinu stóra samhengi – að stunda alla þá verslun sem stunduð var í halólfunum. Ég var nokkuð viiss um að ef ég sýndi honum meiri áhuga myndi flóðgátrin bresta og ég fengi ekki frið það sem eftir væti flugsins.

„Þetta er kannski eitthvað sem maður ætti að prófa,“ sagði hann. „Þetta eru þessir risapakkar, þeir eru mun stærri en þessi

hérra, bætti hann við og hrísti hálftróman Ópalpakkann sem hann hafði fiskað upp úr frakkaðanum með erfiðistunum vegna þess að særíolin var ennpá spennt yfir magann á honum. Í þetta sinn bað hann mér ekki með sér en fékk sér sjálfur og tók að banka í pakkann með vísifingri á meðan hann skoðaði

þur vörurvalið í blaðinu
Ég velti fyrir mér hvernig tónlist þessi dúðaða Ópalæta hlustaði á heima hjá sér og þóttist komast að heiri niðurstöðu að þar ríkti einhvers konar lærð þögn, að í mestra lagi hljómuðuð kvöldfréttir úr útvarpinu og einstaka þættir um mjög afmörkuð hugðarefni. Liklega hafði hann aldrrei hlustað á neitt í líkingu við plötuna sem núna hljómaði í heymarrólunum mínum: On the Corner, gefin út 1972, þegar Ármann var á bilinu ruttugu og fimm til þjártíu ára, að öllum líkendum enoplá í námi. Ég var byrjaður að setja saman príogramm sem ég myndi hlusta á þegar ég kæmi heim og tæki upp úr töskunum Lonely Fire af Big Fun var númer eitt á listanum.

Á meðan billinn beið að umferðarljósunum á horni Lækjar-
göru og Hverfisgötu tók hann þykka og grænla innbundna bók
upp úr plastpokanum, opnaði hana og horfið nokkur augnablik
á titilsóuna. Þegar hann hafði lokat bökinni aftur strauk hann
hendinni yfir hana, lagði hana frá sér í bílsætið og bankaði
rvísvar á hart spjaldið. Svo opnaði hann plastpokann betur og
vitti fyrir sér lístilega útskorið seglskip, skorðað í opnum tí-
kassa.

Þegar þeir voru komnir út að Saebrautinni bað hann bílstjór-
ann að koma við í sjóppu á leiðinni, einhveri staðar þar sem
selðar væru sígaretrur Bílstjórinna svaraði engu en stoppaði við
hugnajóppu trúttu síðar. Á meðan hann beið eftir sígaretrunum
kom hann bökinni aftur fyrir í pokanum við hlið skipsins,
lokaði honum varfærnislega og lagði frá sér í særið.
Þeir fóru aftur út á Sæbrautina og sem leið lá upp í Breiðholt

þegar þeit voru við það að beygja inn í Vesturbergið leiðrétti hann bílstjóran, bað hann að halda áfram og stóðva bílum við ákvæðið fjölbýlishús í Suðurhólum. Hann úrskýrði fyrir honum að hann ætlaði að athuga hvort vinur hans væri heima og á meðan ærti hann að biða, en bílstjórinн bað hann að geyma pokann í bílnum. Hann spurði hvort hann treysti honum ekki og bílstjórinн sagði það ekki vera málíð, menn færðu einfaldlega ekki úr bílnum sínum án þess að borga. Hann sagði ókei, en hvernig gæti hann þá treyst honum sjálfum, hann gæti þess vegna keyrt burt, það væri ekkert útilokað að hann væri með seðloveskið sitt í pokanum – fyrir utan það að hlutinir sem væru þar kostuðu svoltið meira en bílfarið, svoltið mikil meira. Bílstjórinн þagði. Hann lyfti pokanum, létt skrifjáfa í honum eins og til að gefa til kynna að hann væri tákum að þeir gætu treyst hvor öðrum, svo setti hann pokann aftur í sætið og fór úr bílnum.

Hann kljóp upp tröppur sem lágu upp á svalir á annarri hæðinni, eins konar urandyra stigagang, þaðan sem gengið var inn í búðir hússins. Hann stóð smástund fyrir utan næstustu dynnar án þess að banka en gekk síðan að ystu hudiðni og hringdi bjöllunni í dyrnar kom ung kona. Hún var í svörtum, síðum sturtermabol og þróngum þróttabuxum. Hann bauð henni góðan daginn og spurði hvort Hinrik væri heima, hvort Rikki væri heima. Konan renndi augunum upp eftir líkama hans og hristi höfuðið, hann væri í vinnuni. Hann spurði þá hvort Rikki væri ekki ennþá að spila, hann hefði búist við að hann væri að vinna, hann væri hættur að spila nema um helgar. Henni var orðið kolt af því að stranda í dyrunum og hún gerði sig líklega til að loka. Hann stoppaði hana af með því að setja lófann flatan út í loftið, skaut augunum sem snöggvast í aðr að bílnum á stæðnum fyrir neðan og spurði svo konuna hvort

hann mætti nota klósettið, hann væri í leigubíl og þyfti nauð-synlega að kasta af sérvatni aður en hann færði til baka. Konan horfði framan í hann, síðan niður fyrir sig og framjá honum aður en hún spuði hvernig hann þekkti Hinrik, hemi syndist svoltið erfitt að hleypa ókunnugu fólkis inn til sín. Hann sagði þá vera gamla vini, hann hefði meira að segja komið hingað aður, hún myndi kannski ekki eftir sérvatni en hann hefði samt komið hingað inn, það væri reyndai hugsanlegr að það hefði verið aður en þau Hinrik kynntust. Hún endurórk að henni þætti þetta frekar erfitt en gaf eftir þegar hann bent henni á leigu-bílum fyrir utan, hann væri að biða eftir sérvatni, hann væri á leið-imi aftur niður í það.

Hún hljóðaði til fyrir honum í forstofunni og hann kinkaði koll, gekk inn fyrir og bjóst til að fara úr skónum. Hún bað hann að vera ekki að því, það væri óþarfí, en hann sagðist ekki vilja spora allt út. Hún benti honum á hvat salernið væri, hann þyfti að fara inn ganginn parma og svo vænu það miðdynnar. Hann hvart inn á baðherbergið og lokaði á eftir sérvatni. Svo lyfti hann klósettsunni og leit i spegil fyrir ofan vaskinn. Hann remndi henni í gegnum þykk hárið og tok þá eftir því að spiegelinn var skáphurð. Hann opnaði skápinn og leit yfir fíol-breytilegt úrvaf af ilmavani, raksþíra, tannburstum og lyfjum. Hann tölk fram plastilát með kódnini, smelti lokinu af, þefði af innihaldinu og strakk fíórum róflum í þjórstasann á jakkanum sínum. Hann tyltti visifingri á önnur lyfjailát í skapnum og aður en hann lokaði skvetti hann svoltum rakspíra í lófann á sérvatni og foss ofan í kinnarnar og hálsinn því næst opnaði hann buxnaklaufina, díó typpið út og lét dökka sprennuna falla bent eins og foss ofan í vatnið í skálinni. Hann sagði upphátt við sjálfan sig að þetta væri alltaf jafngott; fátt sem jafnaðist á við þetta. Svo með lægti röddu, nánast eins og hvíslandi: sér-staklega í ókunnugum húsum

í vasann, í þetta sinn í brjóstvasann til að eiga auðveldara með að ná í hann aftur. „Myndi maður ekki sega „helmingi minna“? Það er nefnilega þetta með frostið og hitan; um leið og frostið eyksr þá lækkar hitastigð, ekki satt?“

Ég var að því kominn að benda honum á að tala við flugstríðann en hætti við. Að eyða þremur klukkustundum af lífimú í eitthvað sem maður hafði ekki kosið yfir sig sjálfur var í raun og veru engin stórkostleg fórt. Ég minnti mig á að það sem ekki dræpi mann ætti vist að heiða mann, og með það í huga rök ég undir þetta með frostið og hitastigð en sagðist ekki hafa hugsað mikil ótta.

„Þetta er nefnilega eitt af því sem maður flaskar á,“ sagði Ármann, og mét fannst að hann hlyti að fara að bjóða mér úr Ópalpakknum. „Í raun og veru hækkar kuldinn aldrei.“ Í þessum röluðum orðum hallaði hann sér örlitrið fram og gaut augunum til míni, svoltið eins og hann væri að meta greind mína eða athyglisáfu.

„Nú?“ spurnið ég efins og sagði við sjálfan mig að mun minni orka færí i að taka þátt í því sem væri leiðinlegt heldur en að streirast gegn því, séristaklega þegar ógermingur væri að flýja það.

„Jú, það er nefnilega þannig, sagði Ármann og setti visifingur út í lofið til staðfestingar. „Hittinn hækkar aftur á móti það skella á hitabylgjur, gamalt fólk deyr í bifum sínum, jafnvel fólk á mínum aldri – nemá að ég á auðvitað engan bíl – en um leið og maður er kominn á kaldari svæðin í heimum, eins og til dæmis þetta sem við eruum staddir á núna, þá snýst þetta við: kuldinn verður í rauninni minni eftir því sem herðir á honum.“

„Nei, ertu nú viiss um það?“ greip ég fram í fyrir honum og átrú reyndar bágt með að trúa því að raunveruleg sannfæring legi að baki staðhæfingu hans.

Fugstjóri vélarinnar kynnti sig í háralarakerfinu. Í fyrstu hljómaði rödd hans eins og hann ætlaði einungis að spjalla við farþegana um daginn og veginn en fljótegla rök hann að þyjja upp ýmsar upplýsingar tengdar fluginu, meðal annars þær að við vænum stödd yfir Skorlandi, í þrijáru þúsund fera hæð, og að fyrir utan væri tuttrugu og fimm stiga frost.

„Það er ekki mikill hriti,“ sagði Ármann. „Ég þórtist þó heyrat að hann væri fullsáttur við hitastigð á þessum slóðum, enda vat það nokkurn veginn í samræmi við klæðnað hans. „Hvað myndi það vera á Fahrenheit?“ bærti hann við.

„Ég sagðist ekki vita það, kannski eitthvað um helmingi meira, en þá greip Ármann það tækifæri sem ég hafði órrast að hanн væri að biða eftir. Hann hafði veitt mig í gildru sem mér tækist ekki að losa mig úr það sem eftir væri ferðarinnar.“

„Ja, baðer nú það,“ sagði hann og stakk Ópalpakknum aftur

„Já,“ sagði hann en gaf sér þó tíma til að endurmæta orð sín „Það sem ég á við er að því fleiri stig sem bæst við frostið, því fleiri stig sem frostið verður, þeim mun minni er hitinn og par af leiðandi er hitastigið lægra. Með öðrum orðum: frostið lækkar.“

„Eg ætlaði mér að mótmæla en ákvað að láta reyna á hvernig hann kæmi sér úr þessari klípu. Þeg lét augnarðið krefja hann um útskýringu.

„Við getum tekið skýrt dæmi úr hversdagsskrifnu,“ hélt hann áfram og var augljóslega farinn að biða eftir því að flugfreyjan, sem var byrjuð að afgreiða drykki, kæmi til að sinna okkur. „Hugsum okkur til dæmis eina tiltekna manneskjú, einn mann í tveggja herbergja íbúð. Það kemur annar maður inn um dyrnai og þar með fjölgat í íbúðinni; íbúralan hækkar en um leið minnkar plássið á hvern íbúa, það er að segja ef við ímynndum okkur að þessir einstaklingar komi baðir til með að búi í íbúðinni.“

„Bíddu nú við?“

„Því annars eru þetta auðvitað ekki ibúar, ekki í þeim skilningi, ‘flýrti hann sér að bæta við.’“

„Ég átti nú ekki við það.“

„Við skulum báta ímynnda okkur að þessir tvær menn hafi keypt íbúðina saman. Þeir hafa kannski verið bannig stemmdir, ef þú skilur hvað ég á við.“

„En þú ert að tala um tvö gjötörlíka hluti,“ sagði ég. „Fjöldi og pláss. Það er ekki hægt að bera saman fjölda og pláss, sérstaklega ekki þegar þú ert að reyna að fára rök fyrir því að kuldusti.“

„Mér fanns að hann hlyri að fara að gera sér grein fyrir alvöruleysi samralsins og færri að játa sig sigræðan. En hann hélt ótrautður áfram.“

„Já,“ sagði hann. „Rétt eins og hiti og kului eru rveir gjör-ðíkir blutir. Hugsanlega er ekkert í heiminum jafnmiklar and-sæður og nákvæmlega hiti og kului Annað hækkar á meðan hitt lækkar.“

„Ekki samrímis,“ andmælti ég. „Þótt hitastig hækki einhvers straðu ráknar það ekki að á meðan lækkji kuldinn. Ekki nema þú eigin við að á meðan hiti eykst í Bólivíu, til dæmis, verði frostið meina í Noregi, eirthvað svoleiðis.“

„Það er nefnilæga það sem ég á við,“ sagði Ármann sigri hrósendi. „Rétt eins og með íbúðina; því fleiri sem íbúarnir eru því minna verður plássið.“ Með ábúðafullum svip – og með því að lára staðar numið í málflunningi sínum – gaf hann til kynna að við hefnum náð ákvæðinni sátt í þessu spjalli olkkat, „ákvæðinni lengingu“, eins og sagt er En þrátt fyrir að umraðuefnin virist vera komið af dagskrá gat ég ekki stillt mig um að bæta við einu athugasend.

„En hitastrigið lækkar líka,“ sagði ég og lagði áherslu á orðið lækkar.

„Er það já?“ sagði Ármann. „Ég gat ekki gert upp við mig hvorts spurning hans lýsti áhugaleysisi eða öðryggji.“

„Þú getur ekki neitað því,“ sagði ég. „Já, en ekki nema að ákvæðnu marki,“ svanaði hann. „Þegar hitastrigið er orðið svo lágt að það nær frostmarki, þá byrjar það að ...“ Hann hikaði og til að verða sér úti um umhugsunarfrest veifaci hann flugfreyjunni sem enn var of fjarri til að hann hefði eirthvað við hana að segja.

„Ég fór hins vegar að ímynda mér, út frá samræðunum, hvæða akvörðun flugstjórinna tæki þegar vélin nálgæðist Keflavíkur-flugvöll. Myndi hann hækka eða lækkar? Myndum við Ármann, ásamt hinum farþegunum, ná lengingu?“

á sér höndunum og hreyfði þær eins og hann héldi sjálfur á titrandi vélbyssu, án þess þó að láta hljóð fylgja. Svo síðó hann létt með fingrunum ofan á tólyuna, eins og hann væri að klappa á höfuðið á barni, og sneri sér að stóru fuglabúti til hlíðar við skrifborðið.

I þúrinu voru tveir líttir páfagaukar Hann beygði sig niður að því, bankaði laust í rímlana og smellti nokkrum sinnum í góð til að reyna að ná athygli þeirra. Páfagankannir sýndu engin viðbrögð önnur en þau að horfa á hann, að því er virtist algerlega átugalausir Hann náiði í guilan blýant sem lá við hlíð tólyunnar á skrifborðinu, stakk honum varlega inn á milli rímlanna og hreyfði hann til og frá, án þess þó að íbúar bársits létu það hafa áhrif á sig. Þá ýtti hann blýantinum í kvið annars fuglsins það varð til þess að báðir fuglanir flugu upp með miklum lárum; þeir virtust fljúga hvor á annan éða slást utan í veggi búrsins, það var erfitt að gera sér nákvæma grein fyrir hvað þeir aðhöfðust, en háváðinn sem myndaðist varð til þess að kona Hinriks kom hlaupandi inn í herbergið og spurði ótræstingin hvað gengi eiginlega á. Hann hefði bara allr í einu verið kominn hingað inn í herbergið, svaraði hann; hann hefði örugglega staðið sér eirthvað vitlaust þegar hann kom út af klósættinu Fuglanir virtust hafa jafnað sig.

[Konan benti honum á að koma fram og á meðan hann fylgdi henni út úr herberginu hrósaði hann barninu fyrir fallegt herbergi, éða voru þau tvö, bönnin, hann sá að það var koja í herberginu. Þau voru allavega dýrvinit, það var langt síðan hann hafði séð páfagauka í búri. Hún svaraði honum ekki og beið við forstofudýrnar með krosslagðar hendur yfir brjóstskassanum. Hann gekk fram í forstofuna en þegar hann beygði sig eftir skónum virtist hann allt í einu muna eftir einhverju, hann rétti úr bakinu og spurði konuna hvort hann mætti hringja eitt augnaráð. Það var ekki laust við að honum brygði Hann kippu

þegar hann kom út af salerninu stóð hann svoltlu stund fyrir framan dýrnar, bar hendurnar upp að vitum sér til að lykra af þeim, rók síðan í hurðathúninn án þess að staða sér við og lokaði dyrunum þétt og hljóðlega. Hann skimði eftir konunni en þegar hann kom ekki auga á hana fór hann inn í næsta herbergi við salernið. Dynar voru hálfopnar og þegar hann ýtti hurðinni gætilega upp kom í ljós barnaherbergi. Hann brosti og renndi augunum yfir lítið en litrítkt herbergið þar sem ægði saman smábarnaleikfingum og dótí sem greinilega tilheyrti svolstíð eldra barni, sýnilega dreng. Siðan gekk hann að líslu skrifborði með rölvu sem leit út fyrir að vera of stóri fyrir borðið því fárra annað komst fyrir á því Hann ýtti á takka á lyklaborðinu og skyndilega birrist á skjánum hermaður í felhilitum með sórá vélbyssu í höndunum, hjálm, á höfðinu og hvast og vægðarlaust augnaráð. Það var ekki laust við að honum brygði Hann kippu

símtal, hann þyrfti að athuga hvort annar vinur hans væri heima áður en hann færði aftur með leigubúlnum. Hún andvartaði breyrulega, sagði eirthvað á þá leið að henni þætti það nóg að hann hefði fengið að fara á klósettið, hún vissi ekki hvort það væri eðilegt að hún hleypri inn til sín ókunnugum manni, ham hlyri að skilja það. Hann sagðist skilja það, hún ætti auðvitað aldrei að opna fyrir ókunnugum mönnum en hann og Rikki væru það góðir kunningjar að hún gæti treyst honum hundrað prósent. Af svip konunnar að dæma vissi hún ekki hvernig hún átti að bregðast við þessu síðastnefndu en eftir stutta umhugsun, og eftir að hún hafði horft mjög áhyggjufull í góðfið og blásíð frá sér eins og hún væri að blása frá sér töbaksreyk, gaf hún eftir og sagði að hann gæti hringt eitt símtal, hann yrði bara að hafa það stutt, hún væri upptekin, hún mætti ekki vera að þessu. Hann þakkaði henni fyrir.

Þegar hann tók upp tólið kallaði hann til konunnar að hann byrfti aðeins að fá að hringja fyrst í upplýsingar, hann væri ekki alveg viss um númerið, og þegar hann hafði náð í hundrað og átján bað hann um símanúmerið hjá Emili S. Haldórssyni, Grettisgötu eirthvað, hann mundi ekki nákvæmlega númer hvarð. Á meðan hann sló inn númerið sem honum hafði verið gefið upp var bankað kröftruglega frammii og konan fór til dyra, bólvandi í hálfum hljóðum yfir því að væri enginn friður héma heima um miðjan dag í miðri viku. Fyrir utan dyrnar stóð leigubílstjóriinn og spurði konuna kurtislega hvort það gæti verið að farfeginn hans væri staddir þarna. Hún sagði að hann væri á leiðinum, hann væri í símanum.

Hann hafði látið hringja dággóða stund án þess að væri svarað og þegar hann kom fram og sá leigubílstjóriann í dyragættinni brosti hann og sagði jæja, það væri bara verið að nái í sig. Bílstjóriinn sagðist bara hafa viljað athuga hvort hann væri nokkuð

horfinn af yfirborði jarðar. Á meðan hann klæddi sig í skóna þakkaði hann konunni kælegra fyrir, hann hefði ekki búist við öðru af konu jafn ágærs manns og Hinrikks. Hann kvæddi með þeim orðum að það hefði ekki svarað hjá vini sínum, semilega væri hann bara að vinna eins og Rikki kallinn, og síðan fylgdi hann bílstjóranum niður á bílastræðið. Þegar þeir voru komnir inn í bíllinn sagðist hann vilja fara niður í Austurstræti, svo væri bílstjóriinn laus við sig, hann þyrfri ekki að hafa frekari áhyggju af sér, að minnsta kosti ekki þann daginn. Hann tók innbundnu bókina upp úr plastþoknum og var byrjaður að blaða í henni þegar bíllinn beygði af stæðinu upp á götuna.

kaldhaðnislegu brosi – en til að borga fyrir líkjörinn þurfti ég að ná í greiðstukortið mitt í farangurshaði. Á meðan ég stóð upp sneri Ármann sér að konumni við gluggann og spundi hvort við mettrum ekki bjóða henni sterkan drykk með kaffinu. Með því að nota orðið *við* var hann búinn að gera okkur að félögum. Hún þakkaði Ármannni fyrir en nei, hún væri lítið fyrir sterka drykki. Það var engu líkara en að Ármann móðgaðist við að hán skyldi ekki higga boðið; hann endurórk orð hennar, lítið fyrir sterka drykki „og þegar ég var sestrur aftur heyrðist mér hann umla eitthvað á þá leið að hún yrði að ráða því sjálf „Það er nú ekki mikil í þessum flöskum,“ sagði hann og lyfti annari rauðvinsflöskunni í augnheð. „Ætli þetta sé ekki eins og um það bil eitt glas. Kannski rúmlega það.“

Ég sagðist gera trúð því en lagði ekki í að tjá mig frekar um það af hærtu við að koma af stað svipuðum umræðum og um hitann og kuldann Ármann opnaði flöskuna sem hann hélt á, hellri í glasið hjá séi og fór síðan í innri frakkavasann og dró upp vasakilju. Ég átrí bágt með að trúá því að hann ætlaði að fara að loka sig af í lestri og auðvitrað var það ekki það sem vakti fyrir honum. Hann opnaði bókina og á meðan hann flætti blaðsíðunum (fremur harkalega, fannst mér) kvaðst hann langa til að sýna mér svoltið. Hann hefði keypt þessa bók í Foyles-búðnum á Charing Cross og komist að því, eiginlega eftir á, að þetta hefði verið nákvæmlega það sem hann var að leita að.

„Það var heppilegt,“ sagði ég og hellri rauðvini í glasið hjá mér. „Já, það var það vissulega,“ svaraði Ármann „Það er allraf gleðilegt þegar lífifð kemur manni á óvart. Það er ekki svo oft sem það gerist.“ Upp úr jakkavasanum dró hann gleraugnahulstur sem, eins og Óþalpakkinn, leit út eins og einhvær tíma hefði verið sest

Ætli hafi ekki verið liðinn rúmur hálftrími af fluginu Konan við gluggann bað flugfreyjuna um tvær litlar hvítvinsflöskur og aßpakkadí þegar hún var spuð hvort hún vildi fá sér líkjör með kaffinu á eftir. Ég hafði sjálfur ákevdið að drekka ekki neitt á leiðinni, ég ætlaði að spara míg fyrir kvöldið þegar vinir mínir, Sæbjörn og Jaime, kæmu í heimsókn. Þau áform breytust reyndar þegar Ármann pantaldi fjarar litlar rauðvinsflöskur og sagði flugfreyjunni að serja tvær þeirra á bordið hjá mér. Ég kumi ekki við að aßpakkka það og eftir örslutta umhugsun – sem fól að vísu í sér svoltið aðra áætlun fyrir það sem eftir lífði dagins – ákvæð ég að bæta við vínkaupin og bað um fjórar mínaður til að hafa með kaffinu; tvæt handa mér og tvær handa Ármanni. Hann virtist hæstanaður með það Reyndar kom í ljós að rauðvinið var ókeypis – það var í boði vélarið, eins og Ármann túlkadí orð flugfleyjunnar með

ofan á það. Það kom mér hins vegar á óvart hversu nútímaleg gleraugun voru í laginu og ég veitti því athygli að konan við gluggann fylgdist brosandí með fálmkenndum tilburðum Ármanns við að setja þau upp og stinga hulstrinu aftur í vasann Hann virtið eiga í svöltum erfiðleikum með að finna það sem hann ætlaði að sýna mér og mér sýndist konunni – sem hafði náð í Harper's Bazaar í töskuna sína – vera hálfþrugðið yfir því hversu harkzæga Ármann æddi fram og aftur um bókina sína Hún flerti aftur á móti síðum blaðsins svo varlega að mér datt helst í hug að hún hafði keypt það handa einhverjum heima og vildi láta það líta út fyrir að vera ósnert

Ég spurði Ármann hvaða bók þetta væri

„Þetta er nefnilega ansi merkileg tuðra,“ sagði hann en var of upptekinn við að fletta til að geta svarað spurningu minni. Ég hafði ekki tekið eftir því hvað var á bókarkápunni en af litlum skýringarmyndum að dæma – eins konar reikningsdænum með orðum í stað talna – fannst mér líklegast að bókin væri vísindalegs eðlis, án efa einhver flókin og framandi mályvínsindi Án þess að gera ráð fyrir að fá næði mjög lengi, greip ég tekið færð a meðan Ármann var svona upptekinn við að leita í bókinni, setti á mig heymartólin og kveiktri aftur á Miles. Sú ljós-hærða í sturtermaskytunni var með beran olnbogann á sætisarmínnum og hofði fram eftir ganginum með höfuðið örflitið hallandi. Hún studdi vísingri á kinnina og létt baugfingurinn leika við variu sínat, eins og hún væri djúpt hugsi um það sem blasti við henni. Ég sá ekki hvort hún var að drekkja eitt hváð en imyndaði mér að hún væri með hvítvín eins og konan við hliðina á Ármanni. Mér fannst líklegast að hún væri ein, ég hafði ekki sêð hana tala við neinn nema flugfleyjuna og manneskjuna hinum megin við gangveginum

Ég hofði á hana clágóða stund. Ég fór að hugsa um hversu

lengi ég gæti horft á hana án þess að hún yrði þess vör. Eflaust vissi hún nú þegar af því; mér finnst ég sjálfur alltraf skynja það þegar fólk fylgist með mér, hvort sem það situr við hliðina á mér eða horfir út fjarlægð.

Allt í einu fann ég að Ármann ýtti létt við mér með olnbognum. Og á sama augnabliki sneri sú ljósharterða sér við, eins og hún hafði heyrir eitt hváð aftan úr vélinni. Augu okkar mærtust smástrund. Hún hafði greinilega fundið materlyktina sem ég fann nána sjálfur frá vagminnum sem nálgauðist að baki mér, en þrátt fyrir að við hefðum horfst í augu var ómögulegt að segja hvort hún hafði tekið eftir mér.

Ég tók heymnarrólin af mér til að sinna Ármanni

„Sjáðu hérra,“ sagði hann Hann hélt uppi bókinni og benti með þykkum og struttum vísingri ofarlega á hægri blaðsíðu „Hvað?“

„Sjáðu.“

„Hvað er þetta?“ spurði ég, enn með hugann við þá ljós-hærðu

Ármann bankaði í segulbandstrékið á horðinu hjá mér og benti síðan á texta bókarinnar. Hann las:

„Since the Sony Walkman was introduced, no one has been sure whether two of them should be Walkmen or Walkmaz. Hann leit til mún og spurði hvort ég hetði einhvern tíma velt þessu fyrir mér.

Ég hrísti höfuðið.

Svo hélt hann áfram: „(The nonexist alternative ...), þetta er reyndar innan sviga hérra,“ skaut hann inn í, „(The nonexistent alternative Walkpersons would leave us on the hook, because we would be faced with a choice between Walkpersons and Walkpeople)“ Hann hætti að lesa upphárt en horfði á blaðsíðuna eins og hann héldi áfram að lesa fyrir sjálfan sig. Svo kinkaði hann

kollí, leit yfir til míð og síðan til menntakonunnar sem honum fannst án efa ekki verra að heyrið til síns.

„Petta er spurning,“ sagði hann.

„Petta er spurning,“ samþykkti ég og rök kassertuna úr Walkmanninum mínum, ekki til að snúa henni við heldur einungis til að láta hendurnar ekki vera aðgerðalausar.

Áður en Ármann hét áfram fékk hann sér góðan sopa af rauð-víninu og um leið og ég tók utan um glasið mitt til að drekka honum til samlaðis geriði konan við gluggann hið sama og án þess að hún virnist taka eftir því fengum við okkuri scopa sáumis.

„Petta er nefnilega kjarni málssins, sagði Ármann. „Peir framleða eitt tæki, til dæmis þetra eintak hérl,“ – hann bankaði aftur í tækið mitt á borðinu – „en um leið og þeir nýra sér tæknina til að framleða tæki númer tvö og síðan númer þríju og svo framvegis, þá vita þeir ekki lengur hvað á að kalla barnið vegna þess að það er komið í fleiriðlu. Þar af leiðandi standa þeir frammí fyrr málfræðilegu vandamáli sem ekkert tæki hefur verið fundið upp til að leysa. Þetta er auðvitað sama vandamálið og þegar foreldrar eignast tvíbura eða þríbura. Í tauninni ætlu þeir að fá sama nafnið, það er að segja ef þeir eru eineggja og sama kyns; þeir koma einn á eftir öðrum frá sama framleðanda, þeir eru jafnlfíkr innbyrðis og tvö svona tæki frá Sönd og það eina sem greinir þá hvern frá örðum – að minnsta kosti á yfirborðinu – er það sama og greinir segulbandstækin frá Sönd hvert frá örðru.“

Hér staldraði hann við og horfði á mig út undan gleraugunum; mér var greinilega ætlað að sýna áhuga á að vita hvað það væri sem greindri þessi tæki hverf frá örðu.

„Og hvað skyldi það vera?“ spundré ég.

„Það sem greinir sundur eineggja tvíbura er meðferðin á sagði hann og reistí sig svoltið upp í sætinu. „Emil Jónsson er

þeim, eða sú meðferð sem þeir ganga í gegnum sem börn og ungingar; hvað það er sem fer í gegnum þá, hvaða hlioð og hvaða orð og hvaða tónlist. Með örðum örðum: uppeldið. Ekki bara hið tónlistarlega uppeldi heldur hið almenna uppeldi sem mér hefur nú reyndar alltaf fundist að ætti að kallast meðferð.“

„Er það nú ekki fullharðneskjulegt ord?“

„Harðneskjulegt?“ Það lá við að hann fissaði við þessari athugasemdir minni. „Ja, það getur svo sem venið að það sé harð-neskjulegt en það orð held ég að nái mun betur yfir uppeldi, svona almennt séð að minnsta kosti. Flest börn eru auðvitað ekki alín upp á nokkurn hárt heldur eru þau í einhvors konar meðferð hjá foreldrum sínum. Auðvitað er misjafnlega vel farið með þau en sum fá nú bara einfaldlega svo slæma meðferð að þau veiða aldrei neitt annað en börn. Ég þekki það.“

Afur gerði hann stutt hlé og á meðan létt ég mér detta í hug ad eirthvað í uppeldi hans hefði farið útskeiðis, eitthvað sem hann gerði sér sjálflu grein fyrir að hefði komið niður á honum sem fullorðnum manni. Svo hélta hann áfram:

„En hvað sem því líður; ef þú átt eineggja tvíburabróður, sem ég geiði nú ekki ráð fyrir, þá ætti hann fá raurinni að heita . . ?“

Það tók mig smátmála að átrá mig á að það var verið að spyjta mig spurningar.

„Emil,“ sagði ég. Eins og ég hafði búist við mundi hanн ekki nafnið mitt

„Emil, já. Það er gott og gilt nafni. Emil Jónsson“

„Emil Halldórsson,“ leidrétti ég hann, „Emil S. Halldórs-son.“

„Pú veist hvær Emil Jónsson var, er það ekki?“

„Það ger ég nú ekki sag,“ svaraði ég.

„Það er nú ekki vetrar að vita af frægum nöfnum sínum,“ sagði hann og reistí sig svoltið upp í sætinu. „Emil Jónsson er

ekki versti nafni sem hægt er að hugsa sé, ég held að það sé nokkuð öruggt.

„Ég held að ég hafi bara aldrei heyrt á hann minnst,“ sagði ég og létt mér destra í hug, en hætti síðan við, að nefna nafna minn sænska í Smálöndunum.

En þú eit kennski engu bættarí með að vita um einhverja gamla nafna, hélt Ármann áfram. „Sérstaklega ekki ef þeir eru dauðir.“

Eitt augnablik velti ég því fyrir mér hvort sá nafni minn sem mér hafði dorið í hug að nefna væri lífs eða liðinn, hvort persónur í skáldverkum eltuðst á sama hátt og til dæmis höfundar þeirra.

„En þú eit ekki tvíburi, et það?“ spurði Ármann. Hann brosti og beið eftir svari, eins og hann vildi vera viss um að ég hefði komið einn míns liðs í heiminn, að ég væri einstakur og svo framvegis.

„Ég svaraði honum neitandi „Þú eit heppinn þat,“ sagði hann.

„Hvað meinardu?“

„Að vera ekki tvíburi.“

Mér fannst eins og þessi síðasta setning Ármanns gæfi til kynna að hann hefði sjálfur reynslu af því að vera tvíburi – vatnajafneli hugsanlegt að hann væri eingjá tvíburi? – en um leið var það einhvern veginn óhugsandi að til væri annað einstak af manni sem þessum.

„En svo segir hérra stuttu síðar,“ hélt hann áfram og fletti yfir á næstu blaðsíðu í bókinni. „Það segir nefnilega hérrnar,“ fearing that their trademark, if converted to a noun, may become as generic as *aspirin* or *kleenex*, they’, það er að segja Sony, að sjálfsögðu, „sidestep the grammatical issues by insisting upon *Woman Personal Stereo*.“ Með öðrum orðum söpa þeir

vandamálina undir teppi hjá sér með því að eyða málfræðinni í nafni tækisins Eða í nafni tækninnar, rétrara sagt,

„Já, er það?“ sagði ég. „Stjórnendur fyrirækianna eru sem sagt líka farnir að sriðrna því hvernig við tölmum.“

„Það er engin spurning um það,“ svaraði Ármann, augljóslega mjög lukkulegur með að ég sýndi umræðuefninu áhuga. „Þeir eyða málfræðinni í nafni framleðslunnar vegna þess að þeir ráða ekki við tungumálið. Sá sem veit að hann hefur rangt fyrir sérfreyrir auðvitrað að sannfæra alla hina um vitleysuna í séri; þannig berast nú yfirlitt upplýsingarnar á milli okkar. Þeir geta smíðað tæki sem gerir þér kleift að hlusta á eftirlætislögum þín fíþrjátu þúsund feta hæð yfir síðavarmáli en þegar kemur að því að nefna þessa stórmerku uppfinningu, þá ráða þeir ekki við að nefna nema eitt eintrök, öll hin eintrökini eru í einhverju vandréðalegu límbói hvað varðar nafn. Fólk um allan heim sendur ráðþjóra með tækin sín og veit ekki hvernig það á að segja næsta manni hvað það kallast. En svo á hinn boginn er ástæðan kannski sú að hvert eintrök er einstakt; það er hugsanlegt.“

Hét þagnaði hann, eins og hann vildi leyfa mér að komast að, en spurði, síðan hvað ég hérði um það.

„Um hvað?“ spurði ég.

„Hvort hvert eintrök sé einstakt?“

„Það er spurning,“ sagði ég og mundi um leið eftir að hafa svarat á sama hátt áðan. Það leit út fyrir að ég hefði ekki tiltekt nema eitt svar við því sem málvisindamaðurinn var að segja mér og það svar þurfti endilega að fela í sér orðið *þurningu*.

„Annars hef ég enga trú á því að framleiðslu sem þessari sé einstakt,“ hélt hann áfram og benti enn eina ferðina á vasa-diskóð. „Er þetta ekki búð til í Kóreu eða Japan? Þat sem allir eru svo gott sem eins, hvort sem þeir vinna við færiband eða skrifborð eða bogra næringarlausir úti á einhverjum hrísgrjónaaktinum.“

Ég sagðist halda að þetta væri búið til í Kóreu eða Japan og hætti við að mótmæla því að íbúar þeirra landa væru allir eins. „En það getur vel verið að þettra sé allt einstrakt,” sagði hann, líkt og hann sæi eftir að hafa opinberað klaufalega fordóma í garð Austurlandabúa. „Það má jafnvel vel vera að það sé hægt að koma auga á einhvern smánum á milli eins Japana og annars En svo höfum við auðvitað andstæðuna við japanska tækniframleiðslu: russneska bílaframleiðslu! Þar er ekkert eintak eins. Þat er hver Lada eða Moskvits, eða hvað sem þetta heitir, algerlega einstrakt fyrirbrigði! Enda veiður rússneski billinn til á svipadan hatt og flest börn, það er að segja undir áhrifum áfengis eða lyfja.“

Skyndilega tak hann nefið út í loftið og þefði Svo leit hann aftur fyrir sig, í átr að flugfleyjunni sem nálgðist með matarbakkana, og sagði:

„Það er engu líkara en að það eigi að fara að traktera okkur á einhverju.“

Það hvarflaði að mér sem snöggrast að Ármann Valur vætti sjálfur undir svipuðum áhrifum og hann vildi meina að rússnesku bílasmiðinum væru Mér fannst ólíklegr að þetta hálfa rauðvínglas sem hann haði drukkið kæmi af strað jafneinkennilegum vangaveltum og ég haði fengið að heyra út frá segulbandstækinu og bókinum úr Foyle's. Og ekki síður því sem hann fór að tala um næst; að eftirlættisorðið sitt væri það sem hann hefði nefnt rétt áðan, orðið *limbo*. Honum fyndist hann sjálfur oft vera staddir í eins konar límbói, einkum hvað varðaði annats vegar líf sitt sem manneskja, það er að segja lífsformið – eins og hann orðaði það – og hins vegar líf sitt sem hugsandi einstaklingur ionan um aðra hugsandi einstaklinga, og reyndau oft og tiðum einstaklinga sem ekki virtust hugsa mikilð svona almennnt frá innri mínumu til annarrar. En hvað sem þessu leið

og ef til vill eimmitt vegna þessara hugleidiðinga hans, var ég farinn að hafa lúmskt gaman af félagsskap Ármanns Jafnvel þort hann væri vissulega ein af þeim manneskjum sem maður óskaði ekki eftir ævilöngum kynnum við eða væri eitthvað sértaklega að bjóða í heimsókn til sín.

Matarilmurinn virrist hafa nað Ármanni algerlega á sít vald og hann haði greinilega misst allan áhuga á þeim vísendum sem hann haði verið að gefa mér insýn í það var með tals-verðum erfiðleikum sem hann stakk bókinni aftur í frakka-vassan – þó að þetta væri vasakila var hún of stóri fyrir meðal-vasa – og hann gerði sig tilbúinn fyrir málsvörðun með því að serja flugtímarið aftur í setrisvassan, dusta eitthvað af frakka-erminni og nudda saman höndunum, eins og fólk gerir þegar það á von á einhverju góðu. Svo tökk hann af sér gleraugun og lagði á borðið, þangað sem von var á matarbakkananum.

Ég giskaði á kjúkling.

hvað í hálfum hljóðum á meðan hann horfði á hann standa við ísbúðina og tala við ungan strák í lúgunni.

Hann bað um í með dýfu. Hvor það væri ekki hægt að hafa man heitan, það væri svo djöfulli kalt úti. Strákurinn sagðist brosandí gera selt honum barnaís, hann yrði fífotari með hann. Það væri kannski malið, svaraði Hann; hann fengi bara svona barnaís. Börnin vissu hvað þau vildu; ef eirrhvert fólk væri fært um að taka réttar ákvæðanir væru það þau, börnin. Þegar hann tök við sukkulaðihúðum ísnum (og glenni upp augun til að sýna undrun sína yfir því hvað hann var lítril) spurið han strákin, hvort hann vissi um einhverja næs bari hérra í nágrenninu, hvort það væru einhverjur barir í Austurstræti til dæmis Jú, það væru tveir eða þrír barir í Austurstræti, annars væru þeir samt fleiri og eiginlega berri hérra í næstu górum, þessir í Austurstrætinu væru hálfundarlegir. Það væri einn einhvers konar heilsubar og svo annar mjög einkennilegur þatna á hæri hönd, sem hann lýsti nánar hvar var; hann vissi ekki alveg hvort hann ætti að mæla með honum. Honum leist vel á það, hann ætlaði að rékka á þessum einkennilega Strákurinn spurið hvort hann væri að komna utan af landi og hann sagðist hafa verið í Breiðholnu. Svo brosti hann, setti tenunnar í stökkt súkkulaðið, tök stóran bita og sagði með muninn fullan að hann væri búinn að vera í útlöndum, hann hefði ekki komið hingað til Reykjavíkur í nokkur ár Hann gleypti sínn, hrísti sig af kuldhrölli og bætti því við að hann væri bara að heimsækja gamla vini áður en hann færi út aftur Svo botgaði hann fyrir sínn, sagðist ætla að rékka á þessum einkennilega bar og ferk ein kennilegt bros frá stráknum í lúgunni.

Leigubílinn staðnæmdist á blástæði fyrir framan ísbúðina við Ingólfstorg. Hann borgaði bílstjóranum og þegar hann bað hann að eiga afganginn, fjögur hundruð krónur, sagðist bílstjórin, sem annars hafði þagað alla leiðina, ekki taka við umframgreiðslu; hann benti á gjaldmælinn með þeim orðum að þetta væri verðið, þetta væri það sem hann tæki fyrir aksturinn. Þetta verður þá bara að vera áhettugjald, sagði hann þá um leið og hann opnæði dýmat og mjakaði sér út. Svo lokðái hann á eftir sér. Hann renndi upp lásnum á úlþunni, dró hertuna yfir höfuðið og gekk með plasrpokann inn Austurstrætið. Þegar hann var kominn nokkra metra inn góruna sneri hann skyndilega við og gekk til baka í átt að toginu Leigubílinn var ennþá í bílastæðingu og þegar hann gekk framhjá honum bankaði hann í glugginu og þegar hann gekk framhjá honum virrist bregða illilega, hann ann farþegarnegin. Bílstjóranum virrist bregða illilega, hann horfði á eftir þessum fyrrum farþega sínum og muldraði eitt-

Hann gekk beint yfir að barnum eins og hann vissi nákvæmlega hvar hann væri. Áður en hann fór inn kirkji hann inn um gluggann og létt hálfstétið brauðformið undan ísnum derta á

gangstéttina. Hann steig á það og kramdi eins og hann væri að drepa í sigarettu.

Inni á barnum sáru þrí menn saman við bord næst barðinu og maður og kona við annað bord nær gluganum. Lyktin þarna inni var lyktin frá því í gær eða allra þeira gæða sem liðð höfðu á barnum; staðinn sigarettureykur sem einhvær veginn hlaut að stranda í vegi fyrir því að þaðan gætu verið góðar endurminningar. Innréttingarnar virtust ekki vera séristaklega hannaðar til að draga athyglina frá viðskipravínunum sem allir líru út eins og þeir hefðu verið þarna mjög lengi. En þrátt fyrir að hann væri nýkominn inn veitru þeir honum enga sértalca athygli. Hann gekk að barnum og bað þarþjóninn um tvöfaldan vodka og kaffi, það er að segja ef hann ætti kaffi. Barþjóninn var maður um fimmtrugt, með miklar augabúinir og þykkt yfirvaraþegg. Það var ekki til kaffi á könnunni en það væri hægt að hella upp á hann, þarþjóninn – sem flest bent til að væri eigandinn – ætti kaffi, það væri ekki próblemið, hann myndi bara fixa það.

Mennirnir þír sem sáru næst barnum höfðu greinilega fengið áhuga á því sem fór á milli hans og þarþjónsins; þeir snuru sér í átr að barnum og einn þeirra, sem hlaut að vera elstur – að minnsta kosti hafa setið þarna lengur en hinur – sagði orðið kaffi, líkt og það orð hefði ekki heyrst þarna áður. Mennirnir héldu svo áfram að tala og allt í einu, eins og hendi væri veifað, voru þeir lentir í hvössu rifildi, svo hávaðasömu að þarþjónnum inn skipaði þeim að þegja, annars yrðu þeir að fara út. Þeir voru fljóttir að þagna, nánast eins og annarri hendi hefði verið veifað Hann settist með vodkaglassið við borð fyrir miðjum staðnum en stóð svo strax upp aftur og spurði þarþjóninn, sem var í miðjum klíðum að undirbúa kaffilögunina, hvort hann gæti fengið að hringja. Aftur félkk hann spyjandi augnarað frá

mönnumnum við borðið. Honum var vísað balkvið barinn, inn í herbergi sem virtist vera hvort rveggja í senin, víneyrsla og eldhús staðarins. Á einum vegnum héng nokkrar effirprentanir í römmum sem minnru á veggskreytingar sjómannheimila og tvær opnur úr klámlblöðum, önnur þeitra af fölleitri konu sem leit út fyrir að vera um fimmtrugt, með óvenjuistinn briðst miðað við aldur. Hann horfði á síðastnefndu myndina, hringdi í hundrað og átrján og bað um símanúmer Emils Hall-dórsónar, Emils S Halldóssonar. Á meðan kann helt á símtólinu með vinstri hendinni og beið eftir upplýsingunum greip hann með þeiri hægri um klofið á sér, nuddaði og þrýsti á gallaefnið með þumlinum. Hann sleppti takinu þegar honum var gefið upp númerið, færði símtólið yfir í hægri hördina og hringdi aftur. Eins og í fyri tilrauninni í Suðurhólum svaraði enginn.

Þegar hann kom aftur fram í þung loftið á barnum fann hann lyktina af kaffinu sem var að bruggast og stoppaði smástrund til að fylla vitin af ilminum. Svo settist hann niður við vodkaglassið og félkk sér sopa. Hann var um það bil að fara að kvelkja sér í sigarettu þegar einn af þremmungunum ávartpaði hann: Heyrðu þú þarna, bara strax kominn á samning. Það var spurnartónn í röddinni. Það er ekki lengi verið að því. Hann félkk sér annan sopa af vodkanum, kveikti í sigarettunni og spurði síðan hvað maðurinn meinti með því að hann væri kominn á samning. Þá var hlegið við borðið. Einn manna, sérkennilega fóluur í framan, fylgdi hlátrínum eftir með slæmu hóstakasti og annar, sá eini sem sneri í áttina til hans, sagði honum að taka ekki mark á þeim sem hafði spurt, hann væri ekki vaknaður ennpá, hann vissi ekkert hvað hann væri að tala um: En hann vildi vita hvað maðurinn hefði meint með því hvort hann væri kominn á samning. Sá sem hafði opnað um-

